ASKERÎ TARİH DİZİSİ

OSPREY

VİYANA 1683

Simon Millar

İllüstrasyonlar: Peter Dennis

Çeviren: Eşref B. Özbilen

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

SIMON MILLAR
1957'de Malezya'da doğdu. 1977'de Birleşik Krallık ordusuna yazıldı ve 1994'te emekli olana kadar görevini sürdürdü. 2001 yılında, eski alayı olan İrlandalı Muhafızlar'a tekrar katılarak Almanya'da hizmet verdikten sonra Britanya'ya kesin dönüş yaptı. Halen eşiyle birlikte Wiltshire'da yaşamaktadır. Alman askeri tarihi üstüne uzmanlaşan Millar, Osprey için Prusya kralı Büyük Frederik'in muharebelerini inceleyen üç kitap yazmıştır.

PETER DENNİS
1950'de doğdu. Çocukluk yıllarının ünlü *Look and Learn* dergisi gibi yayınlardan aldığı ilhamla Liverpool Güzel Sanatlar Fakültesi'nde eğitim gördükten sonra, ağırlıkla tarihi konularda olmak üzere yüzlerce kitabı resimledi. Tarzı ve çizgileriyle pek çok kişi tarafından efsanevi Angus McBride'ın varisi gibi görülen Dennis ayrıca masa üstü savaş oyunları ve modelcilik tutkunudur.

Simon Millar
İllüstrasyonlar: Peter Dennis

VİYANA 1683
OSMANLI FETİHLERİNİN SONU

Çeviren: Eşref B. Özbilen

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

OSPREY ASKERÎ TARİH DİZİSİ

SIMON MILLAR
PETER DENNIS
VİYANA 1683

ÖZGÜN ADI
VIENNA 1683
OSPREY PUBLISHING, 2008

ÇEVİREN
EŞREF B. ÖZBİLEN

Sertifika No: 29619

EDİTÖR
EMİR YENER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ VE DİZİN
NECATİ BALBAY

SON OKUMA
ÖZGÜR KOLÇAK

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM: AĞUSTOS 2015

ISBN: 978-605-332-532-1

BASKI
GOLDEN MEDYA MATBAACILIK VE TİCARET A.Ş.
100. YIL MH. MAS-SİT 1. CAD. NO: 88
BAĞCILAR İSTANBUL
(0212) 629 00 24
Sertifika No: 12358

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK, NO: 2/4
BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel: (0212) 252 39 91
Fax: (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

İÇİNDEKİLER

1683'te Orta ve Doğu Avrupa

GİRİŞ

Sultan IV. Mehmed 1682 yılı yaz sonlarında, Orta Avrupa hâkimiyeti için çekiştiği büyük rakibi Kutsal Roma İmparatorluğu'nun başkenti Viyana'ya doğrudan saldırmaya karar verdi. Şehir bir Osmanlı ordusunu daha önce de görmüştü: Kanunî Sultan Süleyman, 154 yıl önce 120.000 yeniçeri, sipahi, yardımcı Arap kuvvetleri ve ağırlıkçılardan müteşekkil bir ordu ile şehri kuşatmak üzere Makedonya dağları ve Sırbistan'ı aşıp gelmişti. 1683 yılı ilkbaharında rengârenk ve muhteşem bir ordu, şehrin kapılarına geri döndü.

YÜKSELEN HİLÂL

Osmanlılar, Sultan II. Mehmed'in tahta geçişi ve 1453 yılında Konstantinopolis'in düşüşünden sonra Avrupa'daki Hıristiyan devletlerle sürekli bir çatışma içinde olmuş, ekseriyetle de şaşırtıcı derecede başarılı sonuçlar elde etmişlerdi. Sırbistan (1459), Bosna (1463), Boğdan (1504), Suriye (1516), Mısır (1517), Berka (1521), Rodos (1522), Macaristan (1541), Erdel (1541), Trablusgarp (1551), Kıbrıs (1571) ve Tunus (1574) Osmanlı dış siyasetinin gücüne boyun eğmişlerdi. Avrupalı rakiplerinin başarıları ise seyrekti: Birinci Viyana Kuşatması (1529), Malta (1565) ve İnebahtı (1571), Osmanlı yayılmasının durdurulduğu ender anları teşkil ediyorlardı.

Batılı devletlerin bahtına, Avrupa'da 17. yüzyılın ilk yarısına damgasını vuran Otuz Yıl Savaşları (1618-48) esnasında Osmanlı saltanatı bir bunalım evresine girmiş bulunuyordu. III. Mehmed'in 1603'teki ölümü ardından tahta çıkan 14 yaşındaki çocuk sultan I. Ahmed, pek de etkileyici sayılamayacak bir hükümdardı ve şayet Osmanlı yanlısı István Bocskai 1601'de Erdel beyliğine seçilmiş olmasaydı, Osmanlıların Veszprém, Vişegrad ve Estergon kalelerinin geri alındığı 1605 yılındaki son parlak başarılarına kavuşabilecekleri şüpheliydi. 13 yıl savaştan sonra bitap düşen Avusturyalılar ve Osmanlılar, 1606'da Zitvatorok Barışı'nı imzaladılar. I. Ahmed'in daha 28 yaşında olduğu halde 1617'de ölmesi üzerine, kardeşi Mustafa çocuk yaştaki şehzade Osman'ın yerine tahta çıktı. Ne var ki I. Mustafa, akli dengesinin yerinde olmadığı kısa sürede açıklığa kavuşunca hal edildi ve Şehzade Osman 1618 senesinde –babası gibi daha 14 yaşındayken– sultan oldu. "Genç" lakabı yakıştırılan II. Osman, iki yıl sonra Protestanlar lehine Otuz Yıl Savaşları'na müdahalede bulunmaya karar vererek Lehistan'a savaş ilan etti. Çatışmayı esas başlatan kişi ise, Erdel'in Protestan beyi Bethlen Gábor'du. Gábor, Otuz Yıl Savaşları'nın fitilini tutuşturan 1618 tarihli Bohemya ayaklanmasında asilerin tarafını tutmuştu ve planları arasında Viyana'yı kuşatmak da bulunuyordu. Bu durum üzerine Lehistan Kralı III. Sigismund (Zygmunt), 1613 yılında imzaladığı bir anlaşma gereği kayınbiraderi imparatorun yardımına koşmak zorunda kaldı; fakat Leh askerlerini kullanma isteği *Sejm* (Leh soylular meclisi) tarafından veto edilince kendi kesesinden paralı asker tutması gerekmişti. Neticede Gábor, 1619'da yenildi.

Haraçgüzârının yenilgisi üzerine Orta Avrupa'daki Katolik-Protestan dengesinin Katolikler lehine bozulmasından endişe eden, hem de tahttaki konumunu sağlamlaştırmak için göz alıcı bir zafer aramakta bulunan II. Osman, müdahale kararı alarak Lehistan'a savaş ilan etti. Viyana'daki mağlubiyetinin acısını çeken Gábor, intikam için sultanla planlar yapmaktaydı ve hedeflerinde Lehistan'a dost olan Boğdan voyvodası Gratiani vardı. Kanunî'nin muhteşem zırhını kuşanan II. Osman, bizzat ordusunun başına geçerek Boğdan'ı

1453'teki fethinden sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti yapılan İstanbul.

istila etti; Gratiani de 25.000 asker vereceği vaadiyle Lehlilerden yardım istedi. Ne var ki Ataman (general) Zolkiewski'nin komuta ettiği 8.000 mevcutlu bir Leh ordusu Boğdan'a girdiğinde, yardıma ancak 600 Boğdanlı koştu. Sayıca büyük zafiyet içindeki Zolkiewski, Yaş civarındaki Ţuţora'da, Prut Nehri kıyısında kurmuş olduğu ordugâhında İskender Paşa'nın saldırılarına 11 gün dayandıktan sonra ricat emri verdi. En zor askeri harekât türlerinden birini gerçekleştiren Lehler, savaşarak geri çekildiler. Ne var ki sekiz gün süren aralıksız saldırılardan sonra Leh ordusunun disiplini bozuldu ve netice felaket oldu. Zolkiewski'nin kellesi zafer alameti olarak sultana gönderildi.

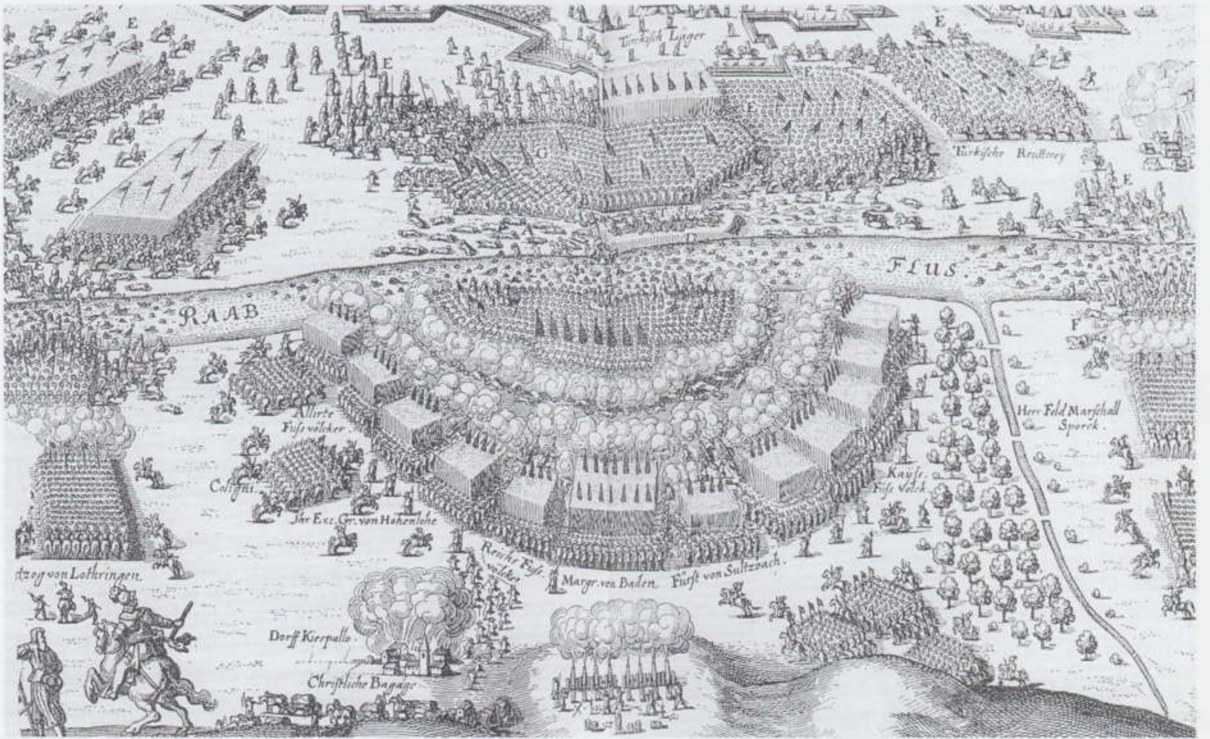

Osmanlıları St. Gotthard Muharebesi'nde yenilgiye uğratan yetenekli İtalyan-Habsburg general Raimondo Montecuccoli.

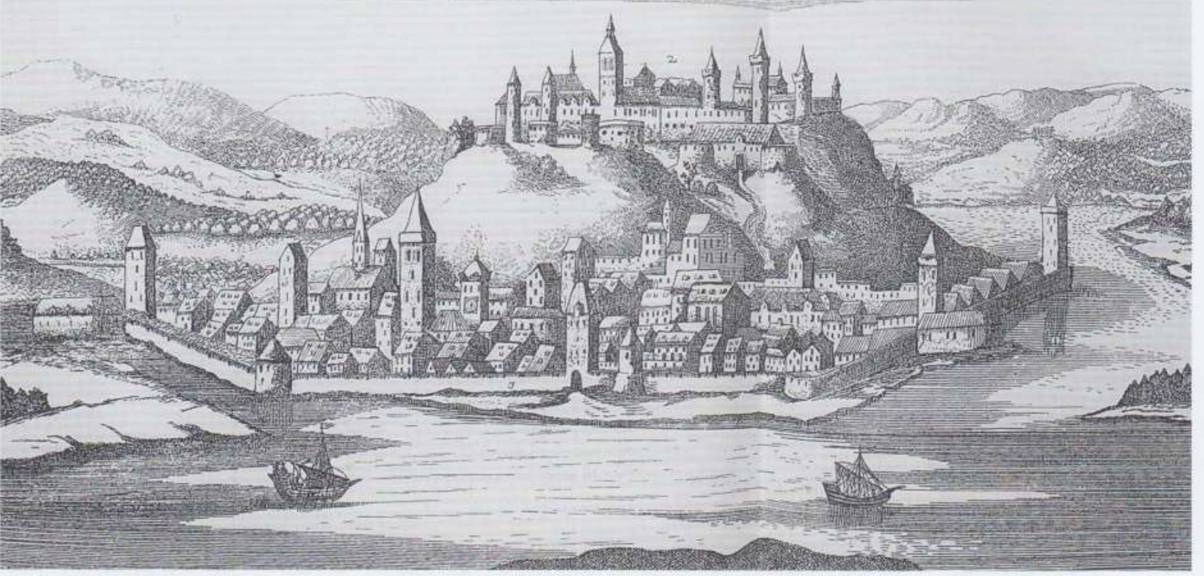
Leh siyasetçilerin işin başında icap edeni nihayet yapmaları için bir askeri felaket gerekmişti. Leh halkının intikam istemesi üzerine *Sejm*, 40.000 kişilik bir ordu teşkil etmeyi kabul etti. Lehler ve Zaporoglardan (Ukrayna Kazakları) müteşekkil olup Ataman Chodkiewicz'in komutasında bulunan ordu, 1621'de Lwow civarında toplanarak Ukrayna'ya girdi. Bu esnada casusları Chodkiewicz'e yolunun devasa bir Osmanlı kuvveti tarafından kesilmek üzere olduğunu bildirince, Leh ordusuna müstahkem bir ordugâh kurarak Osmanlıları bekleme emri verildi. Bizzat sultanın idaresindeki ve Lehlere üç kat üstün Osmanlı ordusu, Dinyester kıyısındaki Hotin'de Chodkiewicz'in ordugâhını kuşattı. Beş haftalık muhasarada bir ilerleme kaydedilmeyince, Lehler Zaporogları Osmanlılar da Tatarları zapturapta almayı vaat ederek müzakere neticesinde bir anlaşmaya varıldı. Lehler sonuçtan memnun kalarak ülkelerinin yolunu tuttular fakat II. Osman'ın İstanbul'a geri dönüşü utanç içinde oldu. Osmanlı tahtının arkasındaki güç olan yeniçeriler, 1622 Mayısı'nda Osman'ı tahttan indirip öldürdüler. Bu, Osmanlı tarihindeki ilk hükümdar katli idi ve im-

paratorluğun geleceğinde muazzam sonuçları olacaktı. Akli dengesi bozuk I. Mustafa yine tahta çıkarıldı ancak yeniçerilerin neticeden pişman olmaları uzun sürmedi ve bir diğer çocuk şehzade, 12 yaşındaki Murad, sultan oldu. IV. Murad'ın saltanatının ilk yıllarında, Safevi İran'a karşı 1639 yılına kadar sürecek ve Osmanlıların Avrupa'da Otuz Yıl Savaşları'nın doğurduğu huzursuzluktan yararlanmalarına engel olacak bir savaş başladı. IV. Murad, iktidarını sağlamca oturtmuş ve İran savaşını daha yeni zaferle sonuçlandırmış olduğu 1640 senesinde öldü. Yerini alan kardeşi İbrahim'in saltanatında Osmanlıların gözleri tekrar Avrupa'ya çevrildi.

Yeni konumlanışa Malta Şövalyeleri'nin akınları yol açmıştı. Denizci cumhuriyet Venedik, şövalyelerin korsanlıklarını tasvip etmemekle beraber özellikle de Girit limanları başta olmak üzere üslerini onlara kapayamıyordu. 1644 yılında bir Osmanlı konvoyu ile karşılaşan bir Malta filosu, Türk gemilerini ele geçirerek ganimetlerini Girit'e götürdü. Ölenler yahut köle edilenler arasında Saray-ı Hümayûn'un yüksek rütbeli bazı mensupları da bulunuyordu. 1644-45 kışı boyunca harbe hazırlanan Osmanlılar, Girit'i istila edip Hanya şehrini aldılar. Harp 24 yıl sürecekti. Sefer iyi başlamıştı fakat Sultan İbrahim 1647'de, yedi yaşındaki şehzade Mehmed'in lehine tahttan indirilince gidişat değişti. Devlet idaresinde söz sahibi olamayacak durumdaki çocuk sultanın sarayında baş gösteren kıyasıya hizip kavgaları, Venedik'e karşı Osmanlıların elini kolunu bağladı ama savaşın sona erdirilmesine de yanaşılmıyordu. Venedikliler 1656'da Çanakkale ağzında birçoklarının "ikinci İnebahtı" olarak göklere çıkardıkları bir zafer kazanınca, müstesna derecede yetenekli devlet adamı Köprülü Mehmed Paşa'nın iktidar yolu açılmış oldu. Mehmed Paşa, kendisine duyulmamış yetkiler bahşeden bir mazbata imzalayarak sadrazam olduktan sonra, 1661 yılındaki ölümüne kadar dizginleri sıkıca ele aldı ve süregiden kargaşaya bir son verdi. Venediklileri Çanakkale Boğazı'ndan püs-

1 Ağustos 1664'te vuku bulan St. Gotthard Muharebesi'nin plan resmi.

Osmanlıların 1521'de ele geçirdikleri Belgrad, Balkanlar'ın kilit taşıydı.

kürttüğü gibi Prens II. György Rakoçi'nin (Rákóczi) Erdel'i Osmanlı hâkimiyetinden çıkarma teşebbüsüne engel oldu. Makamında halefi olan oğlu Fazıl Ahmed Paşa, 1663 yılında Macaristan'a sefer bayrağını açtı. İlk sefer başarılıydı ama Osmanlı ordusu ertesi yıl geri gelip Komaran (Komárom) kapılarına dayandığı zaman, karşısında çok zeki İtalyan general Raimondo Montecuccoli'nin emri altındaki iyi tertip edilmiş bir Habsburg ordusu buldu. Müzakereler yapılırken meseleyi kökünden halletmeye karar veren Fazıl Ahmed Paşa, Rába Nehri'nin sol sahili boyunca ilerleyip St. Gotthard'da imparatorluk ordusu ile savaşa tutuştu. Ne var ki bütün ordusunu nehrin karşısına geçirmeden saldırmak hatasını yapınca küçük düşürücü bir yenilgiye uğradı (1 Ağustos). Neticede imzalanan Vasvar Barışı, 1683'e kadar yirmi yıl sürecekti. Macaristan'daki yenilgiden sonra Osmanlılar dikkatlerini Girit'in fethini tamamlamaya ve Lehistan ile Rusya'dan bağımsızlıklarını elde etmek üzere ayaklanmış bulunan Zaporoglara yardım etmeye verdiler. Birinci hedef 1669'da Kandiye'nin teslim olmasıyla; ikinci hedef ise Osmanlı kuvvetlerinin Kamaniçe Kalesi'ni (Kamenets-Podolskiy) ele geçirip Lwow kapılarına kadar dayandıkları 1672-73 Ukrayna seferiyle gerçekleştirildi. Osmanlılar her ne kadar Ataman Jan Sobieski'nin komuta ettiği bir Leh kuvveti tarafından 1673'teki İkinci Hotin Muharebesi'nde mağlup edildilerse de, 1676 yılında yapılan Zuravno Antlaşması ile Ukrayna'nın büyük kısmı Osmanlıların eline geçti. Anlaşmadan iki hafta sonra Fazıl Ahmed Paşa öldü. Halefi Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın hedefinde Habsburg Avusturya vardı.

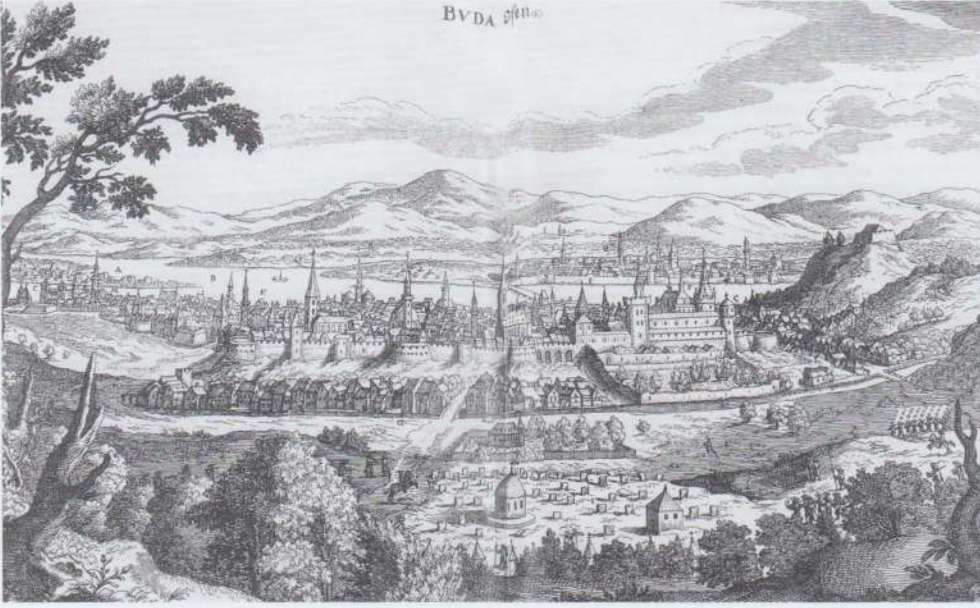
Kutsal Roma İmparatoru I. Leopold (1640-1705)

Üstte: **III. Jan Sobieski, ordusu 29 Temmuz-10 Ağustos arasında toplanırken resimde görülen Krakow şehrinde beklemişti.**
Altta: **Viyana'nın kuşbakışı bir resmi.**

BATIDAN GELEN TEHDİT

Habsburg Avusturya, 17. yüzyıl boyunca batı ve doğu hudutlarındaki siyasî ve askerî tehditlerle uğraşmak zorunda kalmıştı. Osmanlı İmparatorluğu doğuda problem oluştururken batıda Fransa gölge ediyordu. Şarlken'in tahttan feragat etmesi ardından Habsburg mülkü 1556'da iki ayrı kola taksim edilmişti. Bunun sonucunda İspanya Habsburgları Fransa için en büyük tehlike olmuş; Nederlanda (günümüzün Benelüks ülkeleri), Franche-Comté ve Lombardiya'nın Habsburg yönetimine geçmesiyle Fransa kuşatılmışlık psikozuna kapılmıştı. Fransa'nın talihi, devletin 1635 yılında Otuz

Osmanlı Macaristanı'nın başşehri Budin (günümüzde Budapeşte'nin bir kısmını teşkil eder).

Yıl Savaşları'na girişiyle dönmeye başladı. Bundan ilk zarar gören Avusturya idi. *Reich*'ın* kapısı konumundaki Breisach Kalesi de dahil çok sayıda stratejik geçiş noktasının yanı sıra imparatorluğa tabi özerk Lorraine bölgesi de işgal edildi. Avusturya'nın Otuz Yıl Savaşları'ndan çekilmesi ve 1648 yılında Vestfalya Antlaşması'nın imzalanması, Avusturya diplomasisinin batıdaki işini kolaylaştırmadı. Fransa hududu 100 mil doğuya kaymış; Lorraine piskoposlukları, Metz, Toul ve Verdun Fransız egemenliğine geçmişti. Fransa'nın Ren Nehri'ne doğru genişlemesi, Breisach Kalesi ve Alzas'ın (Alsace) hayli su götürür bir hukuki hak iddiası üzerine alınması ile sürerek imparatorluğun Güney Almanya'daki konumu için büyük bir tehdit oluşturdu. Fransız-İspanyol çatışması ise, Fransa'nın Roussillon ile Cerdagne bölgelerini ve Flandra'dan (günümüzde Belçika) çokça araziyi elde ettiği 1659 tarihli Pireneler barışına kadar sürüp gitti.

'Avcı' lakabıyla tanınan Sultan IV. Mehmed (1642-92)

Fransa tahtına 1643'te henüz çocuk yaştayken çıkmış bulunan Kral XIV. Louis, güçlü başbakan Kardinal Mazarin'in öldüğü 1661'de iktidarı bizzat üstlenerek Fransa'nın dış siyasetini yönetmeye başladı. Büyük Condé'nin** danışmanlığındaki Louis, Fransız ordusunun başına geçerek bizzat idare ettiği Hak İntikali Harbi'nde (1667-68) olağanüstü başarılı oldu. Aix-la-Chapelle Barışı Fransa'ya Charleroi, Tournai, Court-

* Reich: Alman İmparatorluğu – ç.n.

** Condé Prensi Louis de Bourbon (1621-1686), Fransa'yı yöneten hanedanın alt kollarından birine mensuptu ve askerî bir deha olarak kabul ediliyordu – e.n.

rai, Ath, Douai ve hepsinden önemlisi Lille de dahil Flandra'nın kimi kısımlarını sağladı. Ne var ki Louis'nin Flandra'daki emellerini söz konusu anlaşmada hayal ettiği gibi gerçekleştirememesi üzerine Hollanda Savaşı (1672-78) çıktı. İspanyollara karşı serbestçe hareket etmesine imkân vermeyen Hollandalıları cezalandırmak isteğindeki Fransa kralı, Condé ve Turenne'in* komutasındaki Fransız ordularının Liège üzerinden kuzeye, Birleşik Eyaletler'e girmelerini emretti. Bu sırada Luxembourg'un** kumandasındaki bir diğer ordu Ren boylarındaydı. Karada ve denizlerdeki Fransız başarıları, 1679'da imzalanan Nijmegen Antlaşması'yla taçlandı. Fransızlar Franche-Comté ile Freiburg'u elde ettikleri gibi, daha da önemlisi, Lorraine'i işgali sürdürebileceklerdi. "Güneş Kral" XIV. Louis, *Reich*'ın batıdaki toprakları üstünde yükseliyordu.

CİHAT ZAMANI

Sultan IV. Mehmed, ekâbirden devlet ricalini 6 Ağustos 1682'de Topkapı Sarayı'nda toplantıya buyurdu. Huzura çağırılanların arasında sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa da vardı. Bu onun zafer ânı olacaktı zira sultan ve vezirler, Kutsal Roma İmparatoru I. Leopold ile akdedilmiş olup süresi 1684'te dolacak mevcut barış antlaşmasını göz ardı etmek ve ertesi yıl bütün Osmanlı askerî gücüyle sefere çıkmak yönündeki teklifini en sonunda kabul etmişlerdi.

Bu arada I. Leopold, Viyana yakınlarındaki Laxenburg kraliyet av köşkünde Osmanlılarla barışı sürdürmek veya savaş açmak teklifini görüşmek üzere danışmanlarıyla toplanmıştı. Fransa'nın oluşturduğu tehdit ve Avusturya siyasetinin uzun süreden beri batıya dönük olmasından dolayı Leopold'ün işi zordu. 1678 ve 1679 yıllarında imzalanmış olan Nijmegen anlaşmaları Hollanda Savaşları'na bir son vermiş olabilirlerdi ama XIV. Louis'nin gayretli dış ve askerî siyaseti, Avusturya'nın güneydeki Osmanlı hududundan ziyade batı hududu için endişe duymasına sebep oluyordu. Leopold'ün danışmanları, Fransa'ya daha fazla taviz verilmesine karşılardı; aksi halde, vârisi bulunmayan İspanya Kralı II. Carlos öldüğünde Louis'nin İspanya tahtına geçme iddiasına karşı çıkmak ve İspanyol tacını Avusturya tahtıyla birleştirmek teşebbüslerinde Habsburglara lazım gelen güç ve itibar zedelenecekti. Beri yandan, Macaristan'ın Avusturya hâkimiyetindeki kısmında Tökeli İmre'nin (İmre Thököly) başlattığı isyanın büyüyen tehdidi vardı. Budin paşası Macarlara destek için 1681'de Osmanlı askerlerini gönderince isyan alevlenmiş ve Slovakya'daki birçok Habsburg kalesi düşmüştü. 1682 başlarında Tökeli'yi desteklemek üzere bu sefer Sırbistan ve Bosna'daki Osmanlı garnizonlarından askerler gönderildi. Leopold ile danışmanlarının haberi yoktu ama Sultan, 6 Ağustos 1682'deki Topkapı divanında Kara Mustafa Paşa'nın teşvikiyle bir adım daha atmış ve Tökeli'yi "kral" –ama ancak Avusturya hâkimiyeti altındaki Orta Macar Vilayeti'nin kralı– olarak tanımıştı.

İstanbul'daki Avusturya elçileri Georg von Khuniz ile Albert von Caprara tarafından gönderilen ve barış anlaşmasını yenilemenin oldukça zor olduğunu beyan eden karamsar raporların Leopold'ün danışmanları tarafından görmezden gelinmesi, Avusturya'nın ikilemini daha da güçleştiriyordu. Mümkün olan en yakın tarihte harbe karar vermiş bulunan Osmanlılar, bir sene içinde Viyana'yı kuşatmayı planlıyorlardı.

Lehistan Kralı III. Jan Sobieski (1629-96)

* Turenne Vikontu Henri de la Tour d'Auvergne (1611-1675), Otuz Yıl Savaşları'nda zafer üstüne zafer kazanan Fransa Büyük Mareşali idi. Hollanda Savaşı'ndaki Salzbach kuşatmasında vurularak öldü – e.n.

** Lüksemburg Dükü François Henri de Montmorency-Bouteville (1628-1695), Condé'nin yoldaşı ve askerî açıdan vârisi olan Fransa mareşaliydi – e.n.

KRONOLOJİ

1681
Budin paşası, Macaristan'daki Tökeli isyanını destekledi.

1682
IV. Mehmed, I. Leopold ile yapılmış olan ve süresi 1684'te dolacak barış anlaşmasını Merzifonlu'nun tavsiyesi üzerine göz ardı etmeye karar verdi.

1682
Sultan, Edirne'ye gitmek üzere İstanbul'dan ayrıldı (12 Ekim). Sadrazam esas orduyla birlikte 19 Ekim'de yola çıktı ve Edirne'de kışlık ordugâh kurdu (Aralık 1682-Mart 1683).

1683
Nisan
Ayın 2'sinde Edirne'den yola çıkan Osmanlı ordusu, 17'sinde Sofya'ya, 24'ünde de Niş'e vardı. Dük Charles de Lorraine ayın 10'unda imparatorluk ordusu başkomutanlığına getirildi. Ayın 21'inde Viyana'da bir harp meclisi toplandı.

Mayıs
IV. Mehmed ayın 3'ünde Belgrad'a geldi. Avusturya ve Bavyera birlikleri 6'sında Kittsee'de buluştular. Ayın 13'ünde Merzifonlu Kara Mustafa Paşa serasker ilan edildi. İmparatorluk kuvvetleri 19'unda Yanıkkale (Győr) önüne geldiler. Merzifonlu ayın 24'ünde Belgrad'dan ayrıldı. İmparatorluk kuvvetleri 31'inde Estergon'dan geri döndüler.

Haziran
Osmanlı ordusu ayın 2'sinde Ösek'e vardı. Lorraine, ayın 9'unda Komaran'a geri çekildi. Ayın 15'inde Ösek'ten ayrılan Osmanlı ordusu, 20'sinde Budin'e ulaştı. İmparatorluk kuvvetleri ayın 22'sinde Győr'e geldiler. Osmanlılar ayın 25'inde İstolni Belgrad'a vardılar ve 28'inde yeniden yola koyuldular.

Temmuz
Ayın ilk gününde Yanıkkale'ye gelen Osmanlıların ertesi gün yaptıkları bir taarruz üzerine Lorraine geri çekildi; ayın 5-6'sında ise Berg'deydi. İmparatorluk kuvvetleri, ayın 7'sindeki Petronell "vakasında" başarılı oldular. Leopold aynı gün Viyana'dan ayrıldı ve 12'sinde başkentte bir imparatorluk harp meclisi toplandı. Osmanlılar ertesi gün Viyana önlerine geldiler. Şehrin bombardımanı ayın 14'ünde başladı; ilk lağım ise 23'ünde patlatıldı. Avusturyalılar ayın 26'sında karşı lağımlar kazmaya başladılar. Lorraine ayın 30'unda Tökeli'yi Pojon'da (Bratislava) mağlup etti.

Ağustos
Ayın 12'sinde dış tabyaların bir kısmını ele geçiren Osmanlılar, kuşatmadaki ilk başarıyı elde ettiler. Avusturyalıların ayın 19'unda yaptıkları bir erzak toplama akını başarılı oldu; 25'inde ise büyük bir huruç hareketi düzenlediler.

Eylül
Bir Osmanlı lağımı, ayın 2'sinde Burg Tabyası'nın bir kısmını yıktı. İki gün sonra büyük bir Osmanlı taarruzu yapıldı. Löwel Tabyası, ayın 8'indeki bir çifte lağım saldırısı ile ciddi hasar gördü. Bir Hıristiyan imdat kuvveti ayın 6-7'sinde Tulln'da toplandı ve 10'unda Wienerwald'dan (Viyana ormanı) geçti. Ayın 12'sinde Almandağı (Kahlenberg) Muharebesi yapıldı. Sobieski ayın 13'ünde Viyana'ya girdi ve İmparator Leopold de ertesi gün başkente döndü. Birleşik Avusturya-Leh ordusu ayın 17'sinde Viyana'dan yola çıktı.

Ekim
Lorraine ile Sobieski, ayın 2'sinde Visvár'da görüştüler ve Uyvar'a yapılacak saldırı ertelendi. Sobieski, ayın 7'sindeki Birinci Ciğerdelen (Parkany) Muharebesi'nde püskürtüldü ama iki gün sonraki İkinci Ciğerdelen Muharebesi'nde Lorraine Osmanlıları imha etti ve 22'sinde Estergon'u yeniden ele geçirdi.

Aralık
Merzifonlu ayın 25'inde idam edildi.

HASIM KOMUTANLAR

KATOLİK KOMUTANLAR

Macaristan Kralı IV. Ferdinand'ın küçük kardeşi olan **I. Leopold**'ün (1640-1705) aslında kiliseye intisap etmesi düşünülmüştü ama ağabeyinin 1654 yılında çiçek hastalığından ölmesiyle başına devlet kuşu kondu. Onun kaderi, Macaristan'daki dinî muhalefet yanında devletinin 17. yüzyıl sonundaki en büyük iki düşmanıyla, XIV. Louis ve Osmanlılar ile uğraşmak olacaktı. Leopold mutlak hükümdarlığa kesinlikle inanıyor ve kendisini de öyle görüyordu. Cizvitlerin büyük etkisi altında kaldığından özellikle Protestan Macar tebaasına karşı hoşgörüsüz ve bağnazdı. Bodur yapısı ve iskorbütten kırılmış dişleriyle meşhur Habsburg gudubetliğinin zirvesini teşkil etmesine rağmen bünyesi güçlüydü ve özellikle avcılık ile binicilik başta, açık hava faaliyetlerinden zevk alıyordu. En mutlu olduğu anlar kitaplarıyla meşgul olduğu, müzik bestelediği ve resim yaptığı zamanlardı.

Babasının ölümünden bir yıl sonra, 1658'de imparator seçilen I. Leopold'ün 45 yıllık saltanatı boyunca Fransa ile gerilim devam edecekti. Kabiliyetli Kardinal Mazarin'in idaresindeki Fransa, Kutsal Roma İmparatorluğu'nu oluşturan Alman prensleri üstünde nüfuz kazanmaya sürekli uğraştı ve zaman zaman da başarılı oldu. Fransızlar ayrıca Habsburglara saldırmaları için Osmanlıları da kışkırtıyorlardı. 1670'ler ve 1680'ler boyunca süren çekişme, İspanyol Veraset Savaşı ile yeni yüzyıla da taşındı. O âna dek mücadele, genellikle Kutsal Roma İmparatorluğu'nun aleyhine sonuçlanmıştı ama 1704'teki Blenheim Muharebesi'nde Fransız gücü ağır bir yara aldıktan sonra mağlubiyetler silsilesi tersine döndü. Leopold'ün Babıâli'yle ilk savaşı ise, her daim çekişmeli bir bölge olagelmiş Erdel (Transilvanya) Prensliği'nin işlerine Osmanlıların 1663'te müdahale etmesiyle başlamıştı. İmparatorluk kuvvetlerinin Ağustos 1664'teki St. Gotthard Muharebesi'nde kazandıkları kayda değer zafer üzerine imzalanan Vasvar Antlaşması, yine de Osmanlılar için çok uygun şartlar içeriyordu; zira Leopold, Fransızlar ve iç sorunlarla mücadelesi bakımından paha biçilmez önemdeki 20 yıllık bir ateşkes için taviz vermeyi kabul etmişti.

Leopold'ün iç problemleri çoğunlukla Macaristan'daydılar ve onun Protestanlığı bastırmak arzusun-

Solda: **Osmanlı istilası esnasında Hofkriegsrat'ın reisliğini icra eden Margrav Hermann von Baden.**
Sağda: ***Türkenlouis*** **namıyla şöhreti yayılan Ludwig Wilhlem von Baden (1655-1707). 1691'de Osmanlılara karşı ezici Salankamen zaferini kazanmıştı ve Blenheim Muharebesi'nde, İngiliz başkomutanı olan Marlborough Dükü'nün müttefikiydi.**

Solda: **Bavyera Elektörü II. Maximilian Emanuel (1662-1726). Ordusuna giydirdiği üniformanın renginden ötürü "Mavi Elektör" namıyla bilinen Maximilian Emanuel, Viyana'yı kurtarma harekâtında 10.000 Bavyeralıya bizzat komuta etmişti. Macaristan'daki parlak seferinden sonra ülkesine döndüğünde XIV. Louis ile ittifak yaptı ve İspanya Veraset Savaşı'nda mağlup oldu.**
Sağda: **Saksonya Elektörü III. Johann Georg (1647-91). Bavyera ve Brandenburg gibi Saksonya da 1648'den sonra Avusturya ve Fransa arasında ikircikli bir denge kurmaya alışıktı; ancak Viyana seferi esnasında imparatora şartsız ve şüphesiz tam destek veren Johann Georg, imdat ordusuna küçük fakat çok iyi talim görmüş bir müfreze kattı.**

dan ileri geliyorlardı. Ayaklanmalara şiddetle müdahale edildi ancak 1681 yılındaki yeni bir Macar ayaklanmasından sonra şikâyet konuları ele alındı ve daha makul bir siyaset benimsendi. Ne var ki bu daha yumuşak yaklaşım, Macarların Osmanlı yardımıyla ertesi sene bir kere daha ayaklanmalarına engel olmayacaktı.

Bütün Leh krallarının en ünlüsü, Viyana'daki başarıları asırları aşan **III. Jan Sobieski** (1629-96), bugün bile birçok Polonyalı tarafından kusursuz kahraman olarak görülür. Volhinyalı (Batı Ukrayna) zengin ve tanınmış bir aileye mensup olan Sobieski, aile refahının bu hudut eyaletinin talihine bağlı olduğunu daha genç yaşta öğrenmişti. Askerî teknik ve istihkâm eğitimi aldığı iki yıllık bir Avrupa turunun sonunda 1648'de Lehistan'a geri döndü ve Bogdan Hmelnitski elebaşılığındaki Zaporoglar ayaklanmasının (1648-54) girdabına kapıldı. Kendi süvari birliğini (100-200 kişi) teşkil ve idare ederek kısa sürede askerî kabiliyetiyle sivrilen Sobieski, kendini göstererek savaştığı Beresteçko Muharebesi'ndeki (1651) ezici Leh zaferi sonrasında Kral II. Jan Casimir tarafından Osmanlı başkentine elçi olarak gönderildi. Bu görevindeyken Osmanlı askerî gelenekleri ile taktiklerini inceledi ve Tatarca öğrendi. 1655 yılında Birinci Kuzey Savaşı patlak verdi ve "Kan Tufanı" (*Potop*) denilen bir süreç içinde İsveç Lehistan'ı istila etti. Sobieski, Ujścia'de teslim olarak İsveç Kralı X. Karl Gustav'a sadakat yemini eden bir Büyük Lehistan alayına mensuptu; fakat daha bir yıl geçmemişti ki birliği ile birlikte Leh tarafına geri katıldı ve her biri üçer gün süren iki Varşova muharebesinde Lehistan kralı için savaştı. 2.000 kişilik Tatar süvari birliğine o kadar çarpıcı surette kumanda etti ki, kraliyet sancaktarlığına terfi ettirildi. Samimi bir Fransız yandaşıydı ve Lubomirski İsyanı (1665-66) sırasında krala sadık kaldı. 1665'te kraliyet atamanlığına terfi ettirildi. Birinci Podhajce (Pidhaitsi) Muharebesi'nde (1667) Kazaklar ile onların Tatar müttefiklerine karşı kazanılan zaferden sonra, Lehistan-Litvanya Birliği'ndeki en yüksek rütbe olan ve başkomutanlık anlamına gelen kraliyet büyük atamanlığına getirildi. Fakat ona yücelik yolunu gerçekten açan zafer, muazzam bir mücadele neticesinde Osmanlıları mağlup ettiği ve çarpışmaya adını veren Hotin Kalesi'ni ele geçirdiği seferdi. Hem zaferin hem de Kral Michał Korybut Wiśniowiecki'nin ölüm haberi bütün ülkeye aynı anda yayılırken, Sobieski kısa sürede en güçlü taht adayı haline geldi. Ertesi yıl yeni hükümdar olarak seçildi ve Şubat 1676'da III. Jan Sobieski saltanat ismiyle taç giydi.

Temiz ruhlu, güçlü bir Katolik inancına sahip, kararlı ve gayretli bir adam olan Sobieski, çağının model savaşçısıydı. Leopold'ün aksine ülkesindeki Yahudiler ve Protestanlara hoşgörü gösterdi. Lehistan için daha güçlü bir hükümet yapısı tesis etmeye çalıştı ve Osmanlılara karşı uluslararası bir koalisyon teşkili teşebbüsüyle öne çıkarak ülkesini kalıcı sınırlar ile güvenliğe kavuşturmayı arzuladı. Casusları, 1683 ilkbaharında Lehistan'ın güney hudutlarına karşı olduğu zannedilen Osmanlı sefer hazırlıklarını ortaya çıkardıklarında, Lwow ile Krakow'un tahkimini ve genel seferberlik ilanını emretti.

Charles Sixte (1643-90), ağabeyi Ferdinand'ın 1659'daki ölümü üzerine Lorraine Dukalığı'nı miras almış, fakat amcası IV. Charles bu unvanını tanımayı reddettiği ve toprakları da nihayet devletlerarası anlaşmalarla tanınmış bir ilhakla sonuçlanacak Fransız işgali altında bulunduğu için mirasına kavuşamamıştı. Gençliğinde saraydan saraya gezdi ve birçok defalar evlilik teşebbüsünde bulunduysa da sonuç alamadı. 1662'de Viyana'ya yerleşti ve imparatorluk ordusunda görev talebiyle Habsburg sarayında mülteci oldu. Raimondo Montecuccoli'nin emrinde Osmanlı Türklerine karşı savaştığı St. Gotthard Muharebesi'nde (1664) ilk defa kendisini gösterdi. Öte yandan Lehistan kralı seçilmekte ve dul imparatoriçenin kızı olan Avusturya Arşidüşesi Eleonora Maria Josefa ile evlenmek teşebbüslerinde (meşru bir mansıbı bulunmadığından) başarısızlığa uğramıştı. XIV. Louis'e karşı Montecuccoli ile sefere çıkıp süvarilere komuta ettiği savaşlarda şansı dönmeye başladı. Amcasının 1675'teki ölümüyle birçok devlet nazarında Lorraine Dükü unvanı kabul edildi. Bir yıl sonra imparatorluk ordusunda feldmareşal oldu ve 1678'te imparator tarafından Tirol genel valisi yapıldığı gibi Eleonora ile evlenmesine de müsaade çıktı. Fransa'yla savaşı sonlandıran 1679'daki diplomatik müzakerelerde dukalığını geri almayı denediyse de muradına eremedi ama öldüğü yıla dek danışmanları, dul imparatoriçenin de desteğiyle, bu amaç uğruna planlar yapmaya devam ettiler. Montecuccoli'nin 1680'deki ölümü ardından Leopold ona, gelecekteki her savaşta Habsburg ordularının başkomutanı olacağını belirten bir berat verdi. 1683 yılına gelindiğinde sağlığı bozulmuş ve seferî hizmette bulunamayacak bir durumda gözüküyordu; fakat direngenliği, kararlılığı ve şevkli ruhu bu kocamış halini fazlasıyla telafi edecekti.

Solda: **Lorraine Dükü Charles Sixte (1643-90).**
Sağda: **Kont Rüdiger von Starhemberg (1638-1701).**

Kont **Ernst Rüdiger von Starhemberg** (1638-1701), Aşağı Avusturyalı zengin bir asilzade olan Conrad Balthazar von Starhemberg'in oğluydu. Starhemberg ailesinin Habsburg sarayındaki mevkii emniyette olduğu gibi servetleri de bu makam mansıp ilişkilerine bağımlı değildi. Ernst Rüdiger, Hollanda Savaşı (1672-78) sırasında Fransızlara karşı yapılan seferlerde kendini göstermiş; cesur ve kabiliyetli bir asker olarak ünü ve azimli kişiliğine binaen 1683'te Viyana'nın askerî komutanlığına layık görülmüştü. Muzaffer savunmaya ödül olarak önce feldmareşal ve devlet bakanı yapıldı; 1691'de ise harp meclisi başkanlığına getirildi.

OSMANLI KOMUTANLARI

Açık hava faaliyetlerine düşkünlüğünden ötürü "Avcı" lakabıyla tanınmış **IV. Mehmed**'in (1642-93) saltanatı, 45 yıllık bir hanedanlık bunalımı ardından kısa ama çarpıcı bir toparlanma dönemi teşkil etmişti. I. İbrahim'in Hatice Turhan Sultan'dan doğma şehzadesi olan IV. Mehmed, yedi yaşında tahta çıktı ve 39 yıllık saltanatı, fiili iktidarın sadrazamlara kalıcı surette geçişine sahne olarak devletin yapısını değiştirdi. Seleflerinden I. Mustafa iki defa tahttan indirilmiş ve babası da hal' edildikten sonra boğdurulmuştu. Çocuk yaşlarındayken, birinin başını babasının validesi Kösem Sultan'ın diğerinin ise kendi validesinin çektiği hizipler iktidarı ele geçirmek için birbirleriyle yarışmışlar ve mücadele sonunda başa baş duruma gelmişlerdi.

Solda: **Waldeck Prensi Georg Friedrich (1620-92).**
Sağda: **Johann Heinrich von Dünewald (1620-91). Viyana'nın kurtarılışında ve ardından gelen Macaristan seferlerinde imparatorluk süvarilerine büyük bir beceriyle komuta etti.**

Böylece sefilane bir çocukluk geçiren IV. Mehmed'in hayattaki hedefleri oldukça sıradandı: Olabildiğince uzun süre hayatta kalmak ve avlanmak. İktidarın dizginlerini ele alıp imparatorluğu yönetmek arzusu zayıf olduğundan yakın çevresinin, özellikle de peş peşe sadrazamlık yapan kabiliyetli vezirleri Sivayuş ve İbşir Mustafa paşaların etkisi altındaydı. 1656'dan itibaren ise, devlete istikrar getiren bir kararla Köprülüler ailesini sadrazamlıkta tutmaya karar verdi. Öte yandan, uygun gördükleri şekilde hareket etmekte serbest bırakılan sadrazamların fiilen bağımsız bir iktidar odağı oluşturmalarıyla sultanın konumu giderek zayıfladı.

İlk Köprülü sadrazamı, kötü şöhretli ama özellikle kabiliyetli Mehmed Paşa idi. Yeni sadrazam, sarayın ve haremin nüfuzu da dahil imparatorluktaki bütün başına buyruk unsurları şiddetle bastırdı. Mehmed Paşa ile oğlu ve halefi Fazıl Ahmed Paşa, Girit'i Venedik'ten geri aldıkları gibi Erdel (1664) ile Lehistan'a (1670-74) karşı zafer kazandılar. 1683'teki Köprülü sadrazamı, Viyana'yı fethetmek hırsıyla efendisini felaketli bir maceraya sürükleyen **Merzifonlu Kara Mustafa Paşa** (1634-83) idi.

Merzifonlu'nun ilk yılları sırlarla örtülüdür. Venedik balyosu Giambattista Donado'ya göre babası, Anadolu'nun mütevazı bir köyünde manavlık yapıyordu. Başka bir anlatıma göre ise Merzifon kazasında bir sipahinin oğlu olarak dünyaya gelmişti. Gerçek geçmişi ne olursa olsun, Köprülülerin kapısına intisap edince iktidara yükselişi başladı. Köprülü Mehmed Paşa Şam valisi tayin edildiği vakit Merzifonlu'yu silahdar rütbesine çıkarınca büyük şansı yakaladı. Bundan sonraki tayinleri arasında ağalık ve nüfuzlu telhisçilik* mansıpları vardı. Zamanla vezirliğe terfi ettirildi ve Diyarbakır valisi yapıldı. Mehmed Paşa'dan sonra sadrazam olan Köprülü Fazıl Ahmed Paşa, Merzifonlu'yu kaptan-ı deryalığa getirdi. Bu görevdeyken Ege adalarının geri alınması için yapılan başarılı seferlere katıldı. Fazıl Ahmed Paşa 1663'teki Macaristan seferine çıktığında sadaret kaymakamı (Sadrazam vekili) yapılan Kara Mustafa Paşa, IV. Mehmed üstündeki nüfuzunu böylece artırdı. 1672 yılındaki Lehistan seferinde Hotin ve Kamaniçe muhasaralarına katıldı. Podolya'yı Osmanlı İmparatorluğu'na katan ve Batı Ukrayna'yı Osmanlı haraçgüzârı olarak kabul eden Zuravno Antlaşması da olağanüstü yetkilerle donatılmış Osmanlı murahhası sıfatıyla Merzifonlu'nun eseriydi.

Fazıl Ahmed Paşa 1676'da hastalandığında Kara Mustafa önce onun görevlerini üstlendi ve sadrazam ölünce onun yerine getirildi. Gözleri imparatorluğun kuzey hudutlarına dönüktü: Rusya kıpırdanıyor ve Macarlarla Kazakların istikrarsızlığı dikkat gerektiriyordu. Kazakları hizaya sokmak için 1677'de Rusya'ya karşı yaptığı ilk sefer başarısız oldu ama ertesi sene daha iyi sonuç alınarak Çehrin Kalesi zapt edilip yıkıldı. Huzursuz hudutlarda düzeni sağlamak amacıyla Dinyeper ve Bug nehirleri boylarında kaleler inşa ettirdi. Rusya seferi 1681 yılında bir ateşkesle son buldu. Geriye Macar problemi kalmıştı. Merzifonlu, 1682'de Habsburglarla köprüleri yakan Macar asilzadesi Tökeli İmre'yi bütün Macaristan'ın hükümdarı olarak tanırken Vasvar

* Sadrazamın mesajlarını sultana taşıma görevi.

Antlaşması'nı tekrar görüşmeyi reddetti. Anlaşmayı yenilemeyi reddederken aklında, İslâm ülkesinin sınırlarını genişletmekten başka bir fetih ordusunun başında Hıristiyan Avrupa'nın kalbine ilerleyip kendini fiilen padişah mevkiine yükseltmek gibi bir gaye olduğu rivayet edilir. Neticede ise, bozgundan sonra 1683 Aralık ayında yeniçeri ağası sadaret mührünü Merzifonlu'dan geri almak üzere Belgrad'a geldi ve sabık sadrazam ipek yay kirişi ile "siyaset edildi."

Solda: **Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa (öl. 1683).**
Sağda: **Késmárok Kontu ve Orta Macar kralı Tökeli İmre (1657-1705). Viyana seferinden sonra da Leopold ile savaşmaya devam eden Tökeli, akrabası Kont Micháły Teleki ile General Heister'in birleşik ordusuna karşı 1690'da Erdel'de zafer kazandı. Ne var ki Osmanlı ordusuyla birlikte katıldığı 1691'deki Salankamen ve 1697'deki Zenta muharebelerinde uğranılan yenilgilerden o da nasibini aldı ve İstanbul'un Galata semtinde sürgün olarak yerleştikten sonra İznik'te öldü. Osmanlılara sadakatini sonuna dek sürdüren Tökeli, mührüne "Kral-ı Orta Macar'ım ki namım Tökeli İmre, Mûin-i Âli Osman'ım daim hâzırım emre" sözlerini yazdırmıştı.**

Késmárok Kontu **Tökeli İmre** (1657-1705), ailesinin toprakları Avusturya hâkimiyetindeki Kuzey Macaristan'da bulunan bir asilzadeydi. Yurdu, imparatorluk yönetimine karşı sürekli bir hoşnutsuzluk ve isyanla kaynayan, Habsburg karşıtı ve ağırlıkla Protestan bir bölgeydi. 1670 isyanında önemli bir rol oynayan babası Tökeli István, Orava'daki şatosunu savunurken öldürüldü ve mülkleri I. Leopold tarafından müsadere edildi. Bunun üzerine Erdel'e kaçan 13 yaşındaki İmre, Erdel Beyi Apafi Mihály'nin baş nazırı olan akrabası Mihály Teleki'ye sığındı ve ardından, Kraliyet Macaristanı'ndan (bugünkü Slovakya) mültecilerle temas etti. Bu kişiler kendisinden davalarına önderlik etmesini bekliyorlardı.

I. Leopold 1673'te Macar anayasasını askıya aldı, yüzlerce Protestan din adamının nafakasını kesti, birçok kişiyi kadırgalarda küreğe mahkûm etti ve Protestan muhaliflere zulmeden Johann Caspar von Ampringen'i fiili diktatör yaptı. Macarların sabrı taşma noktasına gelmişti. XIV. Louis'nin destek vaatlerinden cesaret bulan Habsburg karşıtı asiler 1678'de bir kere daha ayaklandılar ve Tökeli'yi başlarına seçtiler. Tökeli'nin emrindeki asiler ordusu, Doğu ve Orta Slovakya'daki maden kasabalarını kısa sürede ele geçirdi. Varat paşasının emrindeki bir Türk ordusu ile 10.000 Erdelli de 1680'de isyancılara yardıma gelince, I. Leopold ateşkes istemek zorunda kaldı. Macaristan'daki dinî ve siyasî hürriyet 1681'de yeniden tesis edildi ama bu imtiyazları yetersiz bulan Tökeli, bir kere daha imparatora karşı entrika çevirmeye başladı. Ertesi yıl ise Prens I. Ferenc Rakoçi'nin dul eşi kontes İlona Zrínyi ile evlendi.

Leopold'e karşı güvensizliği devam eden Tökeli, destek aramak üzere IV. Mehmed'e döndü. Sultan da yıllık 40.000 talerlik* bir haraç ödemesi şartıyla onu "Orta Macar** Kralı" olarak tanıdı. 1682 yılı boyunca I. Leopold'den birçok kale ele geçiren Tökeli, böylece mülkünü Váh Nehri'ne kadar büyüttü. 1683 yılında iki Diet topladı ama meclise katılan soylular, Orta Macar ülkesinin bağımsızlığını Osmanlılarla yaptığı ittifaka feda edeceğinden çekinerek ona istediğini, yani mali destek ve zorunlu askerlik imtiyazını vermediler. Orta Macar Kralı aynı yıl içinde Osmanlıların Viyana seferine maddi yardımda bulundu ama bir kere daha kaybeden tarafta kalacaktı.

* Taler: Üç mark değerindeki eski bir Alman parası; "dolar" kelimesi bundan türetilmiştir – ç.n.
** Doğu Slovakya ile bugünkü Kuzeydoğu Macaristan'dan müteşekkil bölge.

MUHAREBE CETVELLERİ

İMPARATORLUK VE LEH KUVVETLERİ

ŞEHRİN DIŞINDA (14 TEMMUZ'A KADAR)
Prens Charles Sixte de Lorraine
21.000 piyade
11.000 süvari
5.000 Macar askeri (Esterházy)
Toplam: 37.000 asker

ŞEHRİN İÇİNDE (14 TEMMUZ-12 EYLÜL)
Ernst Rüdiger von Starhemberg
72 bölük piyade
Bir adet Plastron (zırhlı süvari) alayı
Şehir muhafızları
Toplam: Takriben 12.000 asker

İMDAT KUVVETLERİ, ALMANDAĞI MUHAREBESİ
Başkomutan: Lehistan Kralı III. Jan Sobieski

İmparatorluk Kuvvetleri
Sachsen-Lauenburg Dükü
Yedi tabur piyade
42 bölük süvari

Saksonlar
Saksonya Elektörü III. Johann Georg
Altı tabur piyade
12 bölük süvari

Bavyeralılar
Bavyera Elektörü II. Maximilian Emanuel
Sekiz tabur piyade
19 bölük süvari
İmparatorluk İhtiyat (Kreis) kıtaları

Waldeck Prensi
Altı tabur piyade
Yedi bölük süvari

Leh Askerleri
Büyük Ataman Stanisław Jabłonowski
Üç tugay piyade
Üç tugay süvari
Üç adet Husar tugayı

OSMANLI KUVVETLERİ

VİYANA MUHASARASI
Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

Sağ kanat
Diyarbakır, Halep ve Anadolu beylerbeyleri
Yirmi orta
Beş adet 8-24 funtluk* top
Yirmi adet daha küçük top

Merkez
Kara Mustafa Paşa, Yeniçeri Ağası ve Rumeli Beylerbeyi
Attan inmiş kapıkulları ve eyalet askerleri
Beş adet 8-24 funtluk top
Yirmi adet daha küçük top

Sol kanat
Temeşvar ve Sivas beylerbeyleri
Yirmi orta ve 500 cebeci
Beş adet 8-24 funtluk top
Yirmi adet daha küçük top

Toplam: Yukarıda belirtilen kuşatma mevzilerinde 15-20.000 asker. Kuşatmanın güvenliğini sağlayan ve kırsal kesimde akınlar yapan yaklaşık 70.000 asker.

* Funt: Takriben yarım kiloluk ağırlık birimi – ç.n.

HASIM ORDULAR

İMPARATORLUK KUVVETLERİ*

Otuz Yıl Savaşları'ndan sonra çeşitli devletler, hayatta kalmak için maaşlı askerlerden müteşekkil daimi bir ordunun elzem olduğunu fark ettiler. Habsburg Prensliği'nin olgunlaşarak hükümran bir devlete dönüşmesi ve imparatorun iktidarının artışı neticesi, Avusturya kuvvetleri bir daimi ordu haline gelmeye başladılar. Bu kuvvetler, *Hofkriegsrat* denilen Saray Harp Meclisi tarafından yönetiliyorlardı. Mali faaliyeti Saray Hazine Dairesi'ne bağlı olan *Hofkriegsrat*'ın varlığı 16. yüzyılın başlarına dek gidiyordu ama kurumsal gelişimi ancak "can düşmanı" Osmanlı tehlikesinin büyümesi ile gerçekleşmişti. En yüksek askerî idare makamı olarak görevleri arasında imparatorluk yüksek komutanlığına personel ile kançılarya temin etmek ve askerî meselelerde imparatora danışmanlık yapmak vardı. Bu ikinci görev sayesinde önceden bilgilendirilen imparator, birlik komutanlarının emirlerini bizzat veriyordu. Öte yandan *Hofkriegsrat*, ordulara ancak Saray Hazinesi'nin masraflarını karşılayabildiği veya karşılamak istediği kadar asker temin edebiliyordu. Kusurlarına rağmen *Hofkriegsrat*'ın orduları, özellikle de Osmanlı hasımlarına karşı savaşırken iyi bir performans sergiliyorlardı.

Otuz Yıl Savaşları esnasında "piyade alayı" kavramının gelişmesi, önemli bir değişimin habercisiydi. Albrecht von Wallenstein** ile imparator, en tepedeki şahsiyetler sıfatıyla alayların başındaki albayların yerine genel idare ve askere alma vazifelerini üstlenmişler ve böylece, her alayın ortak bir standart uyarınca teçhiz, teşkil ve idaresi sağlanmıştı. Montecuccoli devrinde alaylardaki asker sayısı azaltıldı ve tabur en tercihe şayan taktik birim olarak ortaya çıktı. On bölük halinde tertiplenen her alayın kâğıt üstündeki mevcudu 2.040 kişiydi ama gerçek seferî kuvvetleri çok daha azdı. Montecuccoli ayrıca her bölükteki kar-

Avusturya piyadeleri grimsi beyaz renkte kaftan-ceket giyiyorlar ve hangi alaya mensup oldukları manşetlerinin renginden anlaşılıyordu. Türklerle savaş için geliştirilmiş özel teçhizatı taşıyan bu askerde, yedek çakmaklı mekanizması da bulunan fitilli tüfek ve "İspanyol tüyü" denilen kısa mızrak görülüyor. "İspanyol tüyü" ağır tüfeğe destek sehpası olarak da kullanılıyordu ama asıl işlevi, muharebe üzere tertiplenen piyadelerin önünde yere saplanarak Osmanlı ordularının en kalabalık ve vurucu kısmını teşkil eden atlılara karşı bir çit oluşturmaktı (Peter Dennis'in rekonstrüksyonu).

* Viyana kuşatması esnasında Leopold'ün yardımına gelen çok sayıdaki Kutsal Roma İmparatorluğu müfrezelerini enine boyuna ele almak yer darlığından dolayı mümkün olmadığından, bu bölümde Avusturya ve Lehistan-Litvanya kuvvetlerine odaklanılmıştır.

** Albrecht von Wallenstein (1582-1634), Otuz Yıl Savaşları'nda Avusturya ordularının başkomutanıydı. Nüfuzu ve ihtirasları çok fazla büyüyünce imparatorun planladığı bir suikast ile öldürüldü – ç.n.

Viyana'yı savunan sivil kıyafetli milis askerlerinden biri (Peter Dennis'in rekonstrüksyonu).

gı sayısını azaltmıştı: Yeni bölükler 48 tane kargılı, 99 tane tüfekli ve sekiz tane kalkanlı neferden müteşekkil olacaklardı (kargı kullanımından 1699 yılına dek vazgeçilmedi). Filintalar[*] 1699'a kadar düzenli kullanıma girmediklerinden 1683 yılındaki askerlerin çoğu eski tip fitilli tüfekle silahlıydı. Süngü yeni yeni kullanılmaya başlanmıştı ama ancak fitilli tüfeğin namlusuna sokulan çok basit bir "şiş" şeklindeydi. Bu tarihteki süvariler ise zırhlı plastronlardan (*kürassiere*), yeni teşkil olunan dragonlardan (*dragoner*)[**] ve hafif hussarlardan (*hussaren*) müteşekkildiler. Atlılar için en uygun taktik birimi geliştiren de yine Montecuccoli oldu: 800-1.000 kılıçtan oluşan bir süvari alayı beş bölükten meydana geliyordu. İtalyan başkomutan ayrıca Osmanlılara karşı üç, Avrupalı düşmanlara karşı ise iki saf kullanma taktiğini geliştirmişti. Bir plastron neferinin silahları düz namlulu bir *pallasch* (Osmanlıların "Palyoş" dedikleri tek ağızlı Macar kılıcı), bir karabina[***] ve bir çift piştovdu.[****] Dragonlar ise kılıcın yanında, yerini zamanla filintaya bırakacak olan bir fitilli tüfek taşıyorlardı.

İmparatorluk topçuları iki sınıftan müteşekkildi: Maaşlarını devletten alan Kapıhalkı topçuları (*Haus artillerie*) ile Eyalet veya Taşra topçuları. Otuz Yıl Savaşları'nda top kalibreleri küçüldü; daha esnek taktikler ortaya çıktı ve top arabaları hafifletildi. Önemli bir değişim ise son derece usta, işine bağlı ve iyi para ödenen sivil topçu takımlarının gitgide askeriye bünyesine entegre edilmesiydi. 1683 yılındaki imparatorluk topçusu, 48 funtluk ağır *kartaune*'lerden dokuz funtluk seyyar *feldschlange*'lere ve çok daha hafif bir silah olan yarım funtluk *scharfetindlein*'a kadar on iki farklı tür silah kullanıyordu. 17. yüzyıl topları seri atışlı değillerdi ve silahın büyüklüğü kaç atış yapılabileceğini belirliyordu: En büyük kalibreli topun günde otuz, üç funtluk alay toplarının ise günde yüz defa ateş etmesi kabul edilebilir görülürdü. İyi bir cephanelik demir dane, zincir gülle, palankete[*****] ve peşrev (misket)[******] gibi çeşitli türde mermiler ihtiva ederdi. Başta yağlı paçavra[*******] tipi tutuşturucu yangın mermileri ve özellikle de kuşatmalardaki gece harekâtında önem kazanan aydınlatma fişekleri gelmek üzere havan topu cephanesi de iyi bir gelişim sergilemişti. Yanıcı maddeler, misket ve el humbaralarıyla doldurulduktan sonra düşmana doğru yokuş aşağı salınan "ölüm arabaları" da topçu silahlarını tamamlıyordu.

* Filinta (Almanca "çakmaktaşı" anlamına gelen *flinte* sözcüğünden): Çakmaklı tüfek – e.n.

** Dragon: Hem at sırtında hem de attan inerek yerde yaya olarak savaşan asker tipi – ç.n.

*** Karabina: Kısa namlulu süvari tüfeği – ç.n.

**** Piştov: Ağızdan dolan tek atımlık tabanca – ç.n.

***** Palankete: Birbirine eklemli iki demir çubuktan oluşan ve ateşlendiği zaman açılıp makas etkisi yaratarak ilerleyen topçu mühimmatı – e.n.

****** Peşrev: İçine tüfek misketleri ve çiviler doldurulmuş teneke kutudan oluşan antipersonel mühimmat – e.n.

******* Yağlı paçavra (İng. *carcass*): İçi barut veya başka bir tutuşturucu maddeyle dolu demir bir küreden oluşan, ateşlenmeden önce de zaman ayarlı bir fitil takılan havan topu mühimmatı – e.n.

LEH ORDUSU

Lehistan-Litvanya ikili monarşisinin ordusu, Batı ve Doğu harp düsturlarının ilginç bir karışımıydı. III. Jan Sobieski, Lehistan ve Litvanya devletlerinin başı olabilirdi ama bu iki milletin orduları (teşkilat, teçhizat ve taktik bakımından aynı olmalarına rağmen) ayrı askeri yapılara sahiplerdi. 1683 itibariyle ancak 11.000 kadar mevcudu bulunan daimi ordu pek büyük sayılmazdı; bu sayı ise harp zamanında asilleri silah altına çağıran *Arriere Ban* (genel seferberlik fermanı) ile artıyordu. Millî hudutlar dışında görev yapmak mecburiyetleri bulunmayan asiller, kendilerine maaş ödenmezse evlerine dönme hakkına sahiplerdi. Lehistan-Litvanya ordusu çeşitli usullerle asker buluyordu. Birçok gönüllü asilzade, silahlı kuvvetlerde görev yapmamış adamları kamu ve kilise görevleri üstlenmekten men eden kanun icabı gelmişlerdi. Piyade sayısı zorunlu askerlikle artırılıyordu: Devlet her 12 adamdan birine bir eğri kılıç, tüfek ve balta vererek yaya asker yaratıyordu. Masrafları Papalık tahsisatları ve kraliyet hazinesinden karşılanan geleneksel usul asker tutma, paralı asker kiralama, Zaporoglar gibi haraçgüzârların seferber edilmesi ve nihayet müttefik devletlere (örneğin Kırım Tatarları) çağrıda bulunma ise diğer yöntemlerdi.

Şövalyelik ilkelerini halen yaşatan bu orduda piyade, süvariye kıyasla üvey evlat muamelesi görüyordu. Yaya askerlerin bir *rotmistrz* (bölükbaşı) tarafından 150-200 kişilik gruplar halinde hizmete alındığı İkili Monarşi ordusundaki en güvenilir piyadeler "yabancı" birliklerdi. Her biri bir albayın idaresindeki (mevcudu 600'e kadar çıkabilen dört bölüklü) Batı tarzı alaylar halinde tertiplenmiş bu askerler, fitilli tüfek ve kargıyla teçhiz edilip Leh tarzı üniformalar giyiyorlardı. El humbaraları kullanılmasına rağmen (bunlar sadece muhasaralarda değil süvari hücumlarını kırmakta da işe yarıyorlardı) şiş süngü pek görülmüyordu.

Şövalyelik ideali uyarınca en asil birlikler, hem Leh hem de yabancı unsurları içeren süvarilerdi. Sayıları 1.000 ila 4.000 arasında olan ve zırhlı süvari olarak görev yapan şanlı "Kanatlı Husarlar" ise en meşhur atlı savaşçılardı. 1683 seferine gelindiğinde husarlar, kıdemli devlet adamlarının komutasındaki bölükler halinde teşkil olmuşlardı. Silahları bir kargı ve iki kılıçtan (bir eğri süvari kılıcı ve bir *pallasch*) ibaret olup bazen bir çift piştov da kullanıyorlardı. Süvarinin en kalabalık kısmını teşkil eden "Kazaklar" ise Lehistan'ın her tarafından toplanıyorlardı. Çoğu zırhsız olan bu savaşçılar, hafif süvarilerden beklenen bütün görevleri yerine getirdikleri gibi Batı tarzında karakol (münavebeli saflar halinde süvari ilerleyişi) manevrası da yapabiliyor veya istendiği takdirde husar usulü bodoslamadan hücum edebiliyorlardı. Görünüşte daha ziyade Batılı meslektaşlarını andıran yabancı süvariler, *reiter** ve dragon olarak iki sınıftaydılar. Çoğu

Osmanlı ordularının yeni tür askerlerinden biri olan tüfekçi ile kuşatma harbi dolayısıyla atından inerek yaya okçu olarak hizmet veren bir sipahi (Peter Dennis'in rekonstrüksyonu).

* Reiter (Alm.): Hafif zırhlı süvari – ç.n.

Silezya ve Prusya'dan temin edilen *reitere*, Batı ordularındaki plastronlar gibi teçhiz edilmişlerdi. Esasen at sırtındaki piyadeden ibaret bulunan dragonlar ise piyade teşkilatına uygun tertipleniyor ve tüfek taşıyorlar; köprü inşa etmekten keşşaflığa ve akıncılığa kadar birçok görevi yerine getiriyorlardı. 17. yüzyıl ortasında Batı standartlarına getirilen Leh topçusu, çoğunlukla yabancı uyruklu uzmanların eline bakıyordu. Zaten Viyana önlerine ancak, kalibreleri 2-4 funt arasında değişen 28 Leh topu getirilmişti.

OSMANLI ORDUSU

1683 yılındaki Osmanlı ordusu, beş unsurdan oluşuyordu. Birincisi, daimi ve düzenli orduyu teşkil eden kapıkulu ocakları idi. Maaşları devlet hazinesinden ödenen bu birlikler topçular, lağımcılar, cebeciler, sipahiler ve meşhur yeniçerilerden müteşekkildi. Ordunun ikinci yahut "feodal" unsuru olan topraklılar, timarlı sipahiler ile bunların toparlayıp getirdikleri ve gerektiğinde topçu yamaklığı yahut siper ameleliği de yapan cebelülerdi. Üçüncü unsur olup hudut eyaletlerinden celp edilen serhat kulları, özel ihtiyaç anlarında silah altına çağrılan ve çok çeşitli birlikler oluşturan başıbozuklardı. Bunlar arasında ağır süvari sayılabilecek gönüllüler, beşliler (hafif süvari) ve deliler (atlı korucu) bulunuyordu; piyade sınıfı ise kale garnizonlarında hizmet eden azaplar, köylüler arasından toplanan sekbanlar ve istihkâmcılık vazifelerini üstlenen müsellemlerden ibaretti. Dördüncü asker tipi, mahallî idarecilerin topladığı milis kabilinden yerlikulları idi; bunlar tüfekçi veya kalelerde icareli (topçu) olarak hizmet veriyorlardı. Ordunun beşinci ve son unsuru ise Kırım Tatarları, Boğdanlılar, Eflâklılar ve 1683'e has olarak Orta Macar asileri gibi haraçgüzâr milletlerden celp edilen yardımcı kuvvetlerdi. Bu adamlar muharebede kullanılacaklarsa, ateş altında kaldıklarında dağılmaya meyletmeleri ve Osmanlı davasına olan zayıf sadakatleri akılda tutulması gereken birer risk teşkil ediyordu. Osmanlı askerleri, Batı ordularındaki alayların mukabili "orta"lar şeklinde teşkil edilmişlerdi.

OSMANLILARDA KUŞATMA HARBİ

Osmanlı muhasaralarının üç aşaması vardı: Siper hücumu, topçu ateşi ve lağım taarruzu. Siper hücumu, kaleye doğru sıçan yollarının (yaklaşma yolu) kazılması ile başlar; ardından bunlardan sağa ve sola doğru sık aralıklarla metrisler (paralel siper) uzatılırdı. Metrislerin uçları ise geriye, Osmanlı hatlarına doğru içeri kıvrılarak bir tüfek tabyası oluşturulurdu. Top ve havan bataryaları ilk başta birinci metrisin gerisinde olur; tüfekçiler de kendi tabyalarına yerleşirlerdi. Kaleye yaklaşıldıkça savunmacıların huruçlarından ileri gelen tehlike büyüdüğü için son metrisler, bir öncekilerin tüfek tabyasıyla buluşacak şekilde kazılıyordu. Kale istihkâmlarına hücum etmek için ideal olan metris kazma usulüyle Osmanlılar, surlara yaklaşana değin zaten çok sayıda hücum tertip etmiş oluyorlardı. Taarruz esnasında hücum kıtaları ile birlikte ilerleyen istihkâmcılar, saldırının hızı kesilmesin diye, karşılarına çıkan hendekleri çalı demetleri, kum torbaları ve yün çuvallarıyla dolduruyorlardı.

Topçu saldırısı, 17. yüzyılın ikinci yarısındaki Osmanlı muhasara harbinin zayıf noktasıydı. Metotları hâlâ çok eski tarzdaydı: Bataryalar, ön hatlardaki sıçan yollarına taşınmak yerine birinci metrisin arkasına yerleştirilip kalıyor veya tepelerin üstüne konuyordu. Ka-

Osmanlı şok birliklerini teşkil eden serdengeçtilerden biri. Teber ve kalkan ile yakın dövüş için silahlanmıştır (Peter Dennis'in rekonstrüksyonu).

leye açtıkları fasılasız ateş, Montecuccoli'nin şunu yazmasına yol açmıştı: "O kadar çok barutları var ki, bizim önemli hedefler için kullandığımızdan bile fazlasını beyhude yere veya keyfî olarak harcıyorlar." Aralıksız ateşin Osmanlı askerlerini çok memnun ettiği açıktı, ama bu sayede pek az şey elde ediliyordu. Osmanlı topları kale duvarlarını delemedikten başka, üzerine kondukları ahşap platformların aşırı ağır namlular yüzünden tahrip olması ve atış hizasını ayarlamak için takozlara bel bağlanması sebebiyle isabet oranı düşüyordu.

Osmanlı lağımcıları çok etkiliydiler ve bunun neticesi daima öncelikli rol oynuyorlardı. Osmanlılar, kale duvarlarına olan mesafeyi ölçmek için alışılmamış bir metot uyguluyorlardı: Tasvir edildiği kadarıyla becerikli ve girişken bir lağımcı, ipe bağlı bir taşı galeriyi açmak istedikleri yere gece karanlığında taşıyordu. Sonra ayakta durarak veya yere yatarak taşı duvarın dibine fırlatıyor ve ardından ipi keserek taşı bir sipere çekiyordu. Taşa bağlı ip parçasının uzunluğu ölçülünce de lağım galerisinin uzunluğu kadem* olarak hesaplanıyordu. Batılı lağımcılık metotlarına kıyasla daha alçak olan Osmanlı galerileri kavisli ve sadece üç veya dört kadem yüksekliğindeydiler. Öte yandan, lağım hazırlandıktan sonra kum torbalarıyla kapatılması gereken aralık daha küçük olduğundan alçak galeri daha etkili bir infilak demekti. Patlayıcının yerleştirildiği oda yarım daire şeklindeydi; zemin bir bezle kaplanıyor ve barut bunun üzerine dökülüyordu.

Kale müdafileri daima tetikte olmak zorundaydılar. Osmanlıların sürekli öne sürdükleri hücum kıtalarının üstesinden gelmenin tek yolu, inatçı bir derinlemesine savunmaydı. Müdafiler karşı lağımların Osmanlıların gayretlerini boşa çıkarmak için faydalı olduklarını da öğrenmişlerdi. Kaleden yapılan huruçlar ise çoğu kez Osmanlıların karmaşık muhasara hatlarına takılıp kalıyordu.

* Kadem: Bir birimi otuz santimetreye tekabül eden uzunluk ölçüsü – ç.n.

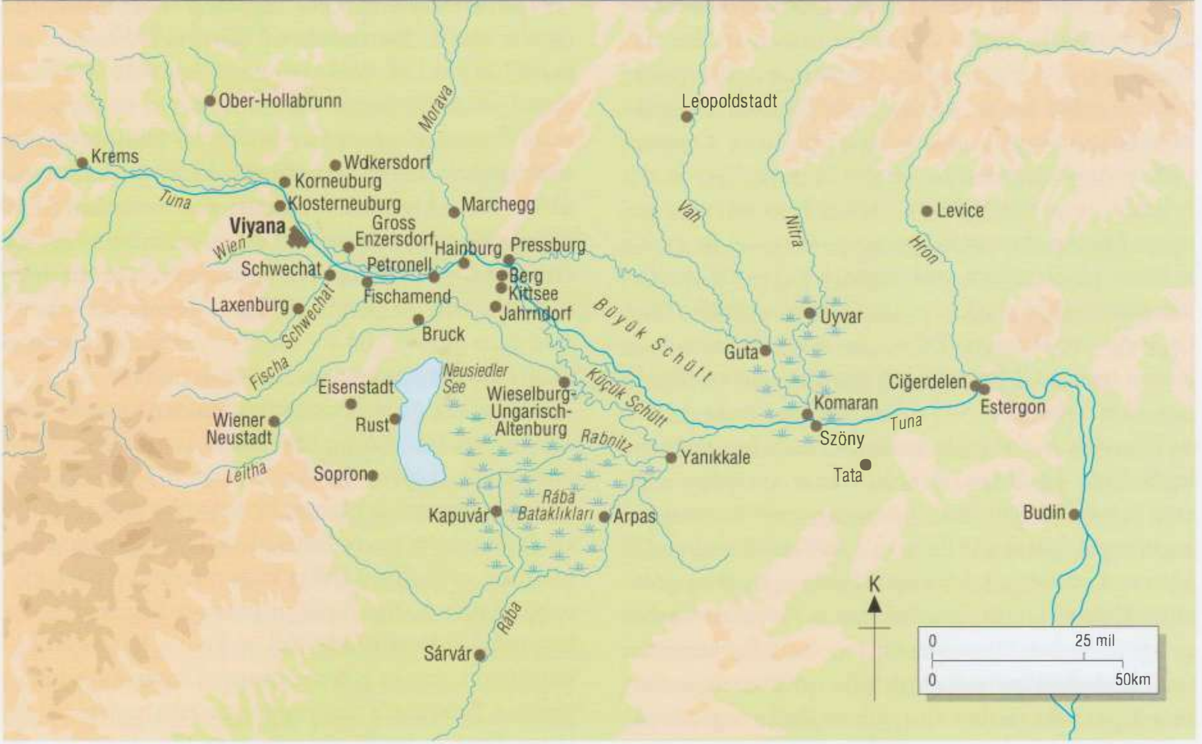
SEFER BAŞLIYOR

Seferberlik ve Viyana seferi hazırlıkları, 1682 sonbaharında neredeyse tamamlanmıştı. Osmanlı kuvvetleri, geleneksel toplanma yeri olan Edirne'ye hareket etmek üzereydiler ve sultanın otağı 24 Eylül'de Çırpıcı Çayırı'na kurulmuştu. Seferberlik, detaylı ve yoğun bir planlama gerektiren muazzam bir girişimdi. İstanbul'dan Belgrad'a doğru yürüyüş güzergâhı üstündeki yol ve köprüler tamir edilmiş; gereken yerlere de yenileri yapılmıştı. Seferberlik emrinin derhal yerine getirilmesini sağlamak için, bütün birliklerin ilkbaharda Belgrad'da olması gerektiği mesajını taşıyan mübaşirler imparatorluğun dört bir yanına gönderilmişti. Bunlar olurken hudut garnizon ve kaleleri en üst dereceden teyakkuza geçirilip berkitilmişlerdi. Osmanlı donanması bile üstüne düşeni yaparak Adriya sahillerinde devriye gezmek ve Balkanlar'ın deniz hattını emniyete almak üzere Ege'ye açılmıştı.

Yeniçeriler Çırpıcı Çayırı'ndaki ordugâha 6 Ekim'de gelmişlerdi. Sultan IV. Mehmed 10 Ekim'de teşrif ederken iki gün sonra da haremi kendisini takip etti ve saltanat alayı aynı gün büyük bir tantana ve me-

Viyana'daki Hofburg Sarayı'nın 1575-88 arasında inşa edilmiş Amalienburg binasını gösteren bir tablo (Samuel van Hoogstraten).

rasim ile Edirne'ye doğru yola çıktı. Henüz İstanbul'da olan sadrazam ile asıl ordu ise ayın 19'unda düzenli bir yürüyüşle Edirne yolunu tuttu ve daha geç yola koyulmuş oldukları halde, sultanın av merakı sebebiyle yolda oyalanan imparatorluk alayından önce Edirne'ye vardılar. IV. Mehmed'in şehre gelişi ise 7 Aralık'ı bulacaktı. Ordu bundan sonraki dört ayı Edirne'de geçirdi ve bu esnada Yanıkkale'nin Osmanlılara teslim edilmesine mukabil son bir barış teklifi yapıldıysa da, Viyana'daki I. Leopold ile danışmanları bunu kesinlikle reddettiler. Böylece sultanın otağı bir kere daha açık arazide kuruldu ve tuğlar kuzeye bakar halde dikildiler. Birkaç hafta sonra yeniçeriler kuzeye yönünde yürüyüşe geçtiler ve hemen arkalarından sultan ile maiyeti yola çıktı. Sultanın Belgrad'a kadar geleceği hususunda anlaşmaya varılmıştı; o noktadan sonra ise bütün komuta yetkisi Kara Mustafa Paşa'da olacaktı. Kaplan postları ve samur kuşaklara bürülü, av köpekleri eşliğindeki Osmanlı ordusunun yürüyüşü muhteşem bir manzara teşkil ediyordu. Habsburg elçisi Caprara, sultanın arabasının yaldızlı olduğunu, içinde küçük şilteler ve ipek yastıkların bulunduğunu, sekiz tane kır at tarafından çekildiğini, hem de aynı şekilde yaldızlı ve dört tane aygır eşeğin taşıdığı bir tahtırevan bulunduğunu anlatır. Bütün bu ihtişamın içinde aniden çıkan şiddetli bir rüzgârın sultanın sarığını yere düşürmesi ise hayra yorulmadı.

OSMANLILARIN KUZEYE YÜRÜYÜŞÜ

Osmanlı ordusu, Romalılardan kalma geniş yollardan geçerek Balkanlar'ı kat ediyor, her yürüyüş kolunun önünden de büyük bir koyun sürüsü gidiyordu. Yol üstündeki reaya (vergi mükellefi köylüler) çadır di-

rekleri, saman, kuru ot ve sair ordu ihtiyaçlarını temin etmek zorundaydılar. Her zaman olduğu gibi yürüyüş halindeki bir ordu, kendi halkına da düşman kadar zarar veriyordu. Reaya dağlara ve ormanlara kaçmasın diye sultan geçip gidene kadar nöbetçiler bekliyordu; ondan sonra, arkadan gelen açgözlü Anadolu askerlerinin yağmasından kaçınmak için köylerini terk etmekte serbesttiler. Hatta bazı köylüler kendi evlerini ateşe veriyorlardı. Osmanlı ordusunun geceleri hariç mola vermeden cebrî yürüyüşle Belgrad'a varması planlanmıştı ama sağanak yağmurlar yolları batağa çevirdiği ve askerler aşırı zahmet çektikleri için ilerleme yavaşlamıştı. Yüksek sesle şikâyetlerin başlaması üzerine 8 Nisan'da üç gün istirahat verildi. 17 Nisan'da Sofya'ya varıldı ve iki gün daha mola verildi; 24 Nisan'da Niş'te mola verilmesiyle de bir gün daha kaybedildi. 25 Nisan'da ordu tekrar yürüyüşe geçti ama yağmurlar hâlâ ilerlemeye engel olduğundan nihayet ancak 3 Mayıs'ta Belgrad'a varılabildi. Sultan IV. Mehmed aynı gün zafer alayıyla şehre girerken ordu, elli tonbazla Tuna üzerine kurulan bir köprüden nehri geçmeye başladı. Aynı zamanda topların bir kısmının (19 adet kolomborne ile kırk adet daha büyük muhasara topu) teknelerle nehir yukarı Budin'e gönderilmesine karar verildi. Osmanlı İmparatorluğu'nun dört bir köşesinden her gün Belgrad'da varan yeni birlikler, —Araplar, Rumlar, Ermeniler, Kürtler, Makedonlar, Sırplar, Boşnaklar, Bulgarlar ve Tatarlar— orduya kendine has benzersiz bir görünüm veriyorlardı. 13 Mayıs Kara Mustafa için büyük bir gündü: Gösterişli bir merasimle serasker ilan edildi ve görevine ait mühürleri emanet aldı. Bunu takip eden büyük bir resmi geçitte orduyu teşkil eden bütün milletler, merasimi kendisi için özel inşa edilmiş bir platformun üstünden seyreden sultanın önünden geçtiler.

Bu arada, Avusturyalıların Lehlerle ittifak kurduklarını öğrenen sefir Caprara, Osmanlılara teşebbüslerini sürdürmemeleri için ısrar etti fakat ateşkesi yenilemek için yapılan bu son deneme de akim kaldı. Avusturya savaş bakanı Hermann von Baden'den gelen mektuplar Habsburg elçisinin serbest bırakılmasını talep ediyor ve anlaşma ümitlerini büyük bir nezaketle yazıya döküyordu. Sadrazam mektuplara cevap vermedi ama hâlâ resmen savaş da ilan etmemişti. 20 Mayıs günü Merzifonlu ile sultan, Belgrad'dan kuzeye doğru yürüyüşe geçmiş Osmanlı ordusunun başını çeken yeniçerileri seyrediyordu. Yağmurlar hâlâ rahatsızlık veriyor olsa da Merzifonlu 24 Mayıs'ta ordusunun arkasından gitti; IV. Mehmed ise Belgrad'da eğlenmek üzere geride kalmıştı. Viyana'ya doğru ilerleyiş yavaştı. Ösek'e nihayet 2 Haziran'da varılabilmişti fakat sadrazam bu sefer Osmanlıların kendi başlarına açtıkları başka bir dertle karşılaştı: Ordu mimarları altı aydır uğraşmalarına rağmen Drava Nehri üstünde inşa etmeye çalıştıkları köprüyü bitirememişlerdi ve neticede uğranılan 12 günlük gecikme, Merzifonlu'nun canını daha da sıktı. Bu sorunun Viyana'nın alınmasına mâni olup olmayacağını zaman gösterecekti.

Ordugâha gelen ziyaretçilerden biri, birçok kere sadrazamın huzuruna çıkan Tökeli İmre idi ve muhtemelen 14 Haziran'da Ösek'ten ayrılmasından önce, Viyana'yı kuşatmak planından haberdar edilmişti. Bu arada Habsburg kuvvetlerine dair ilk rahatsızlık verici haberler geldi: Nitra Nehri kıyısındaki Uyvar kuşatılmıştı. Budin Valisi İbrahim Paşa'nın kumandasında bir imdat kuvveti gönderildi ve bunun haberi Habsburgların kulağına gidince kuşatma kaldırıldı. Bunun üzerine, Estergon'a ulaşmış durumdaki imdat kuvvetleri asıl orduya katılmak üzere çark ederek derhal yola koyuldular. Eflâk Voyvodası Şerban Cantacuzino da kuzeye Budin'e doğru büyük yürüyüşe katılmak üzere nihayet tam zamanında (15 Haziran) Osmanlı kuvvetleriyle buluşmuştu. Nihayet 25 Haziran'da ulaşılacak İstolni Belgrad'dan geçen güzergâh boyunca su kuyularının zehirlenip bırakıldığı görülüyordu. Dörtnala ilerleyen Kırım Tatarları, İstolni Belgrad'a varmadan önce birkaç gün Balaton Gölü yakınlarında dinlenmekte olan Osmanlı güçlerine katıldılar. Tatarların bir kısmı Osmanlı öncü kıtalarının yanına verilirken, Murad Giray Han komutasında müstakil bir kuvvet oluşturan diğerleri en usta oldukları işi yapmak, yani asıl ordunun önünden giderek kırsal araziyi yakıp yıkmak amacıyla ayrıldılar.

SEFER DİVANI

Osmanlılarda müşterek karar alma geleneği vardı ve Kara Mustafa Paşa, ordunun belli bir amaç doğrultu-

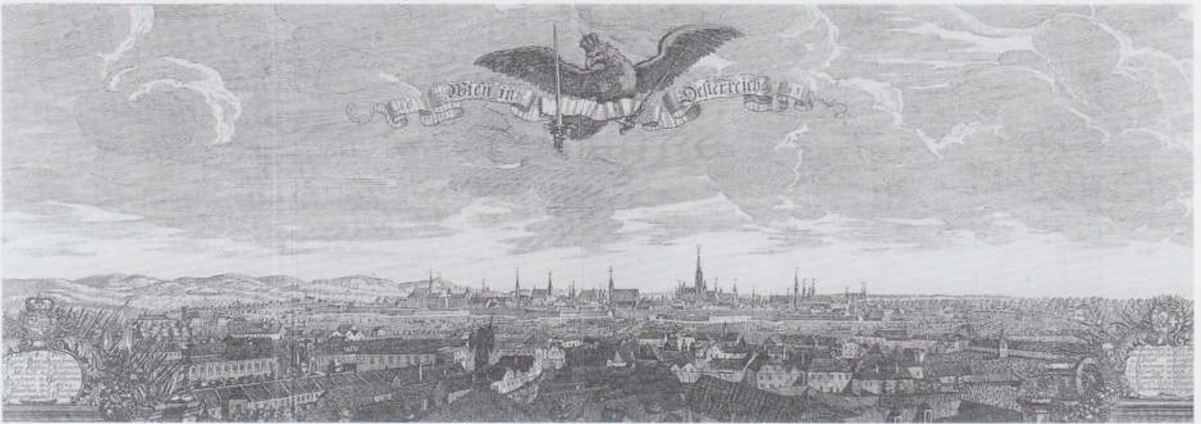
sunda harekete devam edebilmesi için komutanlarının hedefe dair mutabakatını temin etmesi gerektiğini biliyordu. Paşa, sadrazam otağında topladığı komutanlarına Yanıkkale ile Komaran'ı zapt etmek planını anlattı ve ardından, tercihinin nihai hedef Viyana olmak üzere bütün ülkeyi fethetmek olduğunu beyan etti; fakat ancak Şam valisinin plan hakkındaki fikrini doğrudan doğruya sorduğunda divanın olurunu alabildi. İhtiyar vezirin "serdarlık senden hizmet etmek bizden" cevabı tam da Merzifonlu'nun duymak istediği şeydi. Serdar-ı Ekrem payesi kendisine, Viyana'ya saldırının ne zaman yapılacağına karar vermek yetkisini artık bahşetmişti.

Mısır ve Suriye havalisinden birliklerle de takviye edilen Osmanlı ordusu, 28 Haziran'da İstolni Belgrad'dan ayrılarak hududu geçip Habsburg topraklarına girdi ve sultanın emirlerinden ilkini yerine getirip Yanıkkale'yi zapt etmek üzere, öncülerin başı çektiği üç kol halinde kuzeybatıya ilerledi. Viyana'ya doğruca giden yol Wiener Neustadt üzerinden geçtiğinden Merzifonlu'nun bu plana itirazı vardı ama sultanın arzularına karşı çıkacak durumda değildi. Sadrazam aynı zamanda Charles de Lorraine'in emrindeki Avusturya kuvvetlerinin hareketlerine karşı tetikteydi ve fırsat çıkarsa düşman yok etmeye kararlıydı. 1 Temmuz'da Osmanlı ordusu önlerinde görününce, Yanıkkale'yi savunan Avusturya kale topları ateş açtılar.

HABSBURGLARIN HARP HAZIRLIKLARI

Osmanlıların istila tehlikesi gittikçe büyürken Habsburgların karşı karşıya kaldıkları temel problem, İmparator I. Leopold'ün böyle bir şeyin gerçekleşebileceğine (en azından 1682 Aralık başlarına kadar) ikna olmamasıydı. Bu hal Habsburg ordusunun küçüklüğü, imparatorluk kalelerinin harap hali ve hazinenin tamtakır vaziyetiyle birlikte düşünülünce Avusturya'nın çok büyük bir tehlike içinde olması anlamına geliyordu. Bu büyük problemlere ilaveten imparatorluk kuvvetlerine kimin komuta edeceği hâlâ belirsizdi.

İmparatorluk kuvvetlerinin durumunu gösteren cetveller 1683 başlarında hazırlandıkları zaman, ordunun düşmanı karşılamak için yeterince büyük veya doğru mevzilenmiş olmadığı açıkça ortaya çıktı. Teftiş Moravya, Silezya, Batı ve Yukarı Macaristan, İç, Yukarı ve Aşağı Avusturya ile Almanya'ya dağılmış vaziyetteki 220 bölük süvari ve 224 bölük piyade, yani toplamda yaklaşık 17.600 atlı ve 44.800 yaya asker bulunduğunu gösteriyordu. Harp meclisi, Osmanlı tehlikesiyle başa çıkmak için 23 piyade, 17 plastron ve yedi dragon alayını teşkil edecek 80.000 askere ihtiyaç bulunduğuna karar getirdi. Bu alayları teşkil edecek asilzadelere I. Leopold Ocak, Şubat ve Mart aylarında yeni beratlar

Viyana'ya 1683'te güneyden bakış.

verdi. Bu toplam mevcuda Prens Jerzy Lubomirski'nin topladığı üç tam ve bir yarım süvari alayından müteşekkil Leh kıtası da eklenecekti. 1682 yılında teşkil olunmuş toplam yirmi alaydan müteşekkil Macar ve Hırvat Milis Kuvveti de büyütülecekti. Harp meclisi, ordunun Tuna Nehri üzerindeki Pojon (Pressburg, bugünkü Bratislava) yakınlarında bulunan Kittsee'de toplanması kararını aldı.

Reich'ın kuzey ve doğu kısımlarındaki kuvvetlerin getirilmesi kararı kolayca alınmıştı ama batıdakileri getirmek, iki sebepten ötürü zahmetli bir işti. Birinci sebep XIV. Louis'nin batıda izlediği saldırgan siyaset, ikincisi ise Leopold'ün Bavyera Elektörü II. Maximilian Emanuel ile yaptığı bir anlaşma icabı batı hudutlarını savunmak üzere daima 15.000 asker bırakma mecburiyetiydi. Nihayet, II. Maximilian ile yapılan pazarlık neticesi batıda sadece 7.500 asker bırakıldı ve geriye kalanlar Kittsee'de toplanan kuvvetlere katılmak üzere yürüyüşe geçtiler. Randevu tarihi olarak evvelce 14 Nisan 1683 belirlenmişti ama buna uymanın çok zor olduğu görülünce yeni tarih 6 Mayıs'a tehir edildi.

İmparatorluk hazinesi borç yükü altında ezilmiş olduğu gibi Leopold'ün bankerler nezdinde kredisi de tükenmişti. Örnek vermek gerekirse, Otuz Yıl Savaşları'nda alınmış borçların faizleri bile henüz ödenmemişti. Sikkelerin ayarı bozuktu, hem sivil hem de askerî idarede yozlaşma başını alıp gitmişti ve son veba salgınının ticaret üstündeki etkisi henüz tamamen silinmemişti. Üstelik eyalet Diet'leri Leopold'ün hükümeti finanse etmek için bel bağladığı malî yardım taleplerini sık sık boşa çıkarabiliyorlardı. Yine de mali durum o kadar kötüydü ki Leopold yardım için Diet'lere başvurmaktan başka çare bulamadı ve aldığı cevap da cesaret kırıcıydı. 876.000 florin* talebiyle gittiği Aşağı Avusturya Diet'i, birçok pazarlıktan sonra 31 Mart'ta ancak 650.000 florin vermeyi kabul etti. Bu miktar bile şartlara tabiydi: Sadece 120.000 florin hemen ödeneceği gibi 100.000 florin de borç sayılacak ve toplamdan düşülecekti. Mutabık kalınan meblağın kalan kısmı ancak 1684 yılında teslim edilecek ve askerî harekât neticesi eyaletin başına çıkabilecek masraflar düşüldükten sonra ödeme yapılacaktı. Yukarı Avusturya ve İstirya meclislerinin de elleri aynı şekilde sıkıydı. Kilise mülklerine yüzde bir katkı payında bulunma mecburiyeti getirildi, ama bu her zaman ödenmediği gibi Vatikan da nüfuzunu kullanmakta acele etmedi. Bütün bunların sonucunda Leopold'ün yaklaşık olarak 4.000.000 florin açığı vardı ve şayet Papalık Meclisi ile dost yabancı devletlerin katkıları olmasaydı, Osmanlı ordusunun zafer kazanması çok muhtemeldi. Mali durum yüzünden birçok alayın askeri noksandı; bu, kısmen daha fazla asker yazacak para bulunamamasından hem de alayların toplam mevcutlarının en başından beri kâğıt üzerinde görünenden az olmasından ileri geliyordu. Mühimmat sıkıntısı çekilmemesine rağmen Yanıkkale ve Viyana gibi kaleler ancak ucu ucuna savunulabilir hale getirildiler.

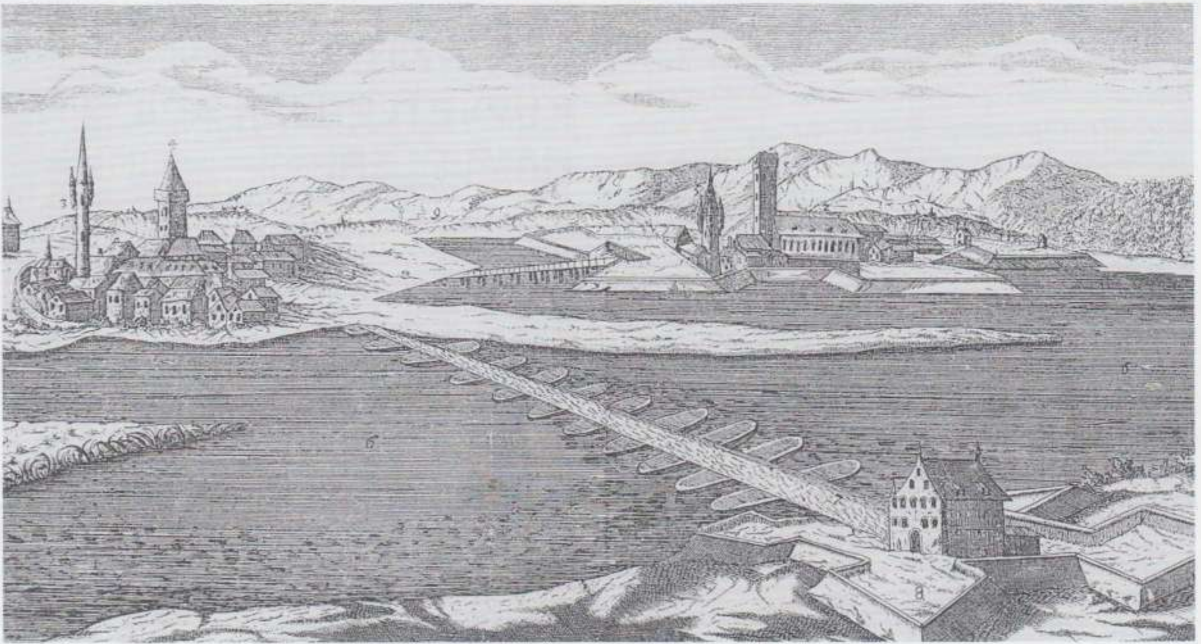
Kimin komutan olacağı sorusu da Leopold'ün canını sıkan başka bir konuydu. Bavyeralı II. Maximilian ile III. Jan Sobieski'nin aksine Leopold ordulara bizzat kumanda etmek istemiyor, ipleri kimin ele alacağı hususunda da siyasî ve askerî erkân arasında her kafadan bir ses çıkıyordu. Herkesin kendi adayını ve gözdesini başkomutanlığa layık görmesi, Leopold'ün tercihini güçleştirdi. Evvelki Fransız ve Osmanlı savaşlarında nihai otorite, orduların başkomutanı ve harp meclisi reisi sıfatıyla Montecuccoli'deydi. Meclisin yeni reisi Hermann von Baden ise çeşitli hiziplerin ağır baskısından ötürü Montecuccoli gibi davranabilecek durumda olmadığından, Leopold'den Charles de Lorraine'i başkomutan tayin etmek üzere verdiği sözü tutmasını istedi. Nihayetinde Charles'ın destekçileri başarılı oldular ve yaklaşmakta olan seferi görüşmek üzere Lorraine Dükü'ne 10 Nisan'da Viyana'da hazır olması talimatı verildi. Harp meclisi ayın 21'inde toplanacaktı.

Savaş bakanı Hermann von Baden birkaç yıldan beridir, düşmanı nafile yere güçlü kalelere saldırmaya mecbur edecek ve esas itibariyla savunma harbi öngören bir plan hazırlamıştı. Bunu kolaylaştırmak için de, ünü neredeyse Vauban'ı** yakalayacak kadar ya-

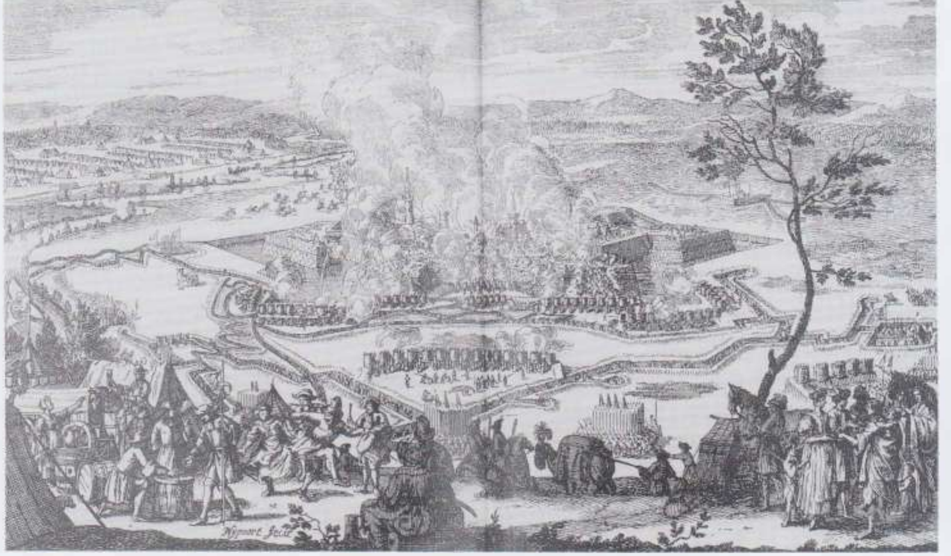
* Florin: İlk olarak 13. yüzyılda Floransa'da basılan altın sikke – ç.n.

** Vauban Senyörü Sebastien Le Prestre (1633-1707), modern çağın en önemli kale mühendisi ve istihkâm uzmanıydı; istihkâm sanatında devrim sayılan yenilikler getirmişti – ç.n.

yılmış parlak bir Sakson askerî mühendis olan Georg Rimpler'i işe almıştı. Onun genel hatlarını çizdiği plana göre, 14.400 piyade ve 28.600 süvariden müteşekkil asıl ordu Komaran havalisinde, General Schultz komutasındaki 8.000 asker ile General Lubomirski'nin emrindeki 2.700 Lehten müteşekkil güçlü bir kıta ise daha kuzede Váh Nehri boyunda mevzilenmişti. Daha güneyde, Graz'a karşı bir Osmanlı müdahalesini önlemek üzere İstirya ve Hırvatistan birlikleri vardı. Boşlukları Macar birlikleri kapatıyordu: Esterházy 5.000 askerle aşağı Váh Nehri boyunda, Batthyány de 6.000 askerle Körmend'den Yanıkkale'ye kadar Rába Nehri boyunda bekleyecekti. Yanıkkale, Komaran, Pojon, Leopoldsburg ve Trenčín istihkâmlarını inceleyen Rimpler, hepsinin de yenilenmesini tavsiye etmişti. Yılsonuna gelindiğinde Yanıkkale'nin en önemli istihkâm ve savunma taktiklerinin istinat noktası olduğu sonucuna vardı. Harp meclisi Aralık 1682'de Yanıkkale istihkâmlarının yenilenmesini, Viyana istihkâmlarının tamir ve modernize edilmesini, Morava ve Leitha nehirleri hattında daha iyi savunma tertibatı alınmasını ve Wiener Neustadt'taki müdafaa yapılarının ıslah edilmesini kabul etti. Çalışmalara 1683 yılı başlarında girişildi ama mali sıkıntılar yüzünden işler yavaş yürüdü. 21 Nisan'daki konferans, Charles de Lorraine'in başkomutan sıfatıyla görüşlerini beyan etmesine imkân verdi. Seferin nasıl yürütüleceğine dair yaklaşımı temelden farklıydı: Uygun hamlelerle ordusunu avantajlı bir mevzie yerleştirip Osmanlılara karşı bir meydan muharebesi aramayı düşünüyordu. Osmanlı ordusunun büyüklüğüne ve hedefinin Yanıkkale ve/veya Viyana'yı almak olduğuna dair raporlar almıştı. Almanya'daki alayların geri çağırılmasını ve Sobieski'den Leh ordusunu Ukrayna'ya değil de Macaristan'a getirmesinin istenmesini önerdi. Charles aynı zamanda, merkezi kuvvetlerin hem kalelere gerekli sayıda asker koymaya hem de seyyar orduya Osmanlılarla başa çıkabilecek bir savaş gücü sağlamaya yetecek kadar büyük bir kuvvete ihtiyacı olduğu fikrindeydi. Nihai kararın Kittsee'deki toplanma noktasında alınması uygun görüldü. Aynı gün içinde Charles de Lorraine'in başkomutanlığa atandığı ilan edildi.

Sefer boyunca Avusturya askerlerinin elinde kalan Komaran Kalesi'nin görüntüsü.

Avusturyalıların Haziran 1683'teki Uyvar kuşatması. Charles de Lorraine bu teşebbüsünde başarılı olmamıştı; kale ancak 1685'te hücumla ele geçirilebildi.

Viyana'dan buluşma yerine giden imparator ile maiyeti ve yakınları, 6 Mayıs'ta askerlerin kutsandığı ve günahlarının papanın duruma özel olarak çıkarttığı bir endüljans ile affolunduğu bir ayini izlediler. 21.000 piyade, 11.000 süvari ve Esterházy birliğinin görünümü seyredenleri etkiledi ama birçok Macar, asker sayısının azlığından ötürü derin şüpheler besliyordu. Pek çokları sadakatlerini Tökeli'ye mi sunmaları yoksa kral-imparatora* mı sadık kalmaları gerektiği hususunda kararsızdı. Viyana'daki toplantıda kararı ertelenen sefer planının görüşülmesine 7 Mayıs'ta ciddi surette başlandı. Charles de Lorraine, bir Osmanlı yardım kuvvetinin ulaşmasına fırsat verilmeden Estergon ve Uyvar'ın zapt edilmesini önerdi. Savı üç yönlüydü; birincisi, önleyici harekâta girişilmesi imparatorluk itibarını pek ziyade artıracaktı; ikincisi, inisiyatifi ele almak Osmanlıları hazırlıksız yakalayacak ve Kara Mustafa Paşa hakkında hoşnutsuzluk yaratacaktı; üçüncüsü de, taarruzla ilgili bir şeyler yapıldığını gören Sobieski ve Lehler ortak davaya yardım etmeye daha istekli hale geleceklerdi. Savunma açısından ise, mevzilere çekilmeyi yeğleyen Baden-Rimpler planı teyit olundu. Leopold, 9 Mayıs'ta yapılan ikinci toplantıda adı geçen iki kaleden birine saldırmak için Charles'a izin verdi, ama ne olursa olsun özellikle Yanıkkale ve Komaran'ın güvenliğini garanti altına alacak ve Habsburg hanedanlık topraklarının tahribine yönelik her nevi teşebbüsü önleyecekti.

İMPARATORLUK KUVVETLERİNİN AÇILIŞ HAMLELERİ

Kittsee'den çıkan Charles de Lorraine iki koldan Estergon'a yürürken, önden giden Macar vatanperverler Batthyány ile Kont Drašković, nehirleri zaten olduklarından da büyük engeller haline getirmek için hazırlıklar yaptılar. Her ikisi de, Macar halkının kendi topraklarını savunmak suretiyle İmparator'a sadakatini göstermesine müsaade etmesi hususunda Leopold'ü ikna etmeye muvaffak olmuşlardı. Rábaköz Adası civarı ile Yanıkkale yakınlarındaki Rába Nehri üstünde bulunan beş ve nehrin daha yukarısında kalan üç köprünün doğu tarafında, Macar işçilerin yardı-

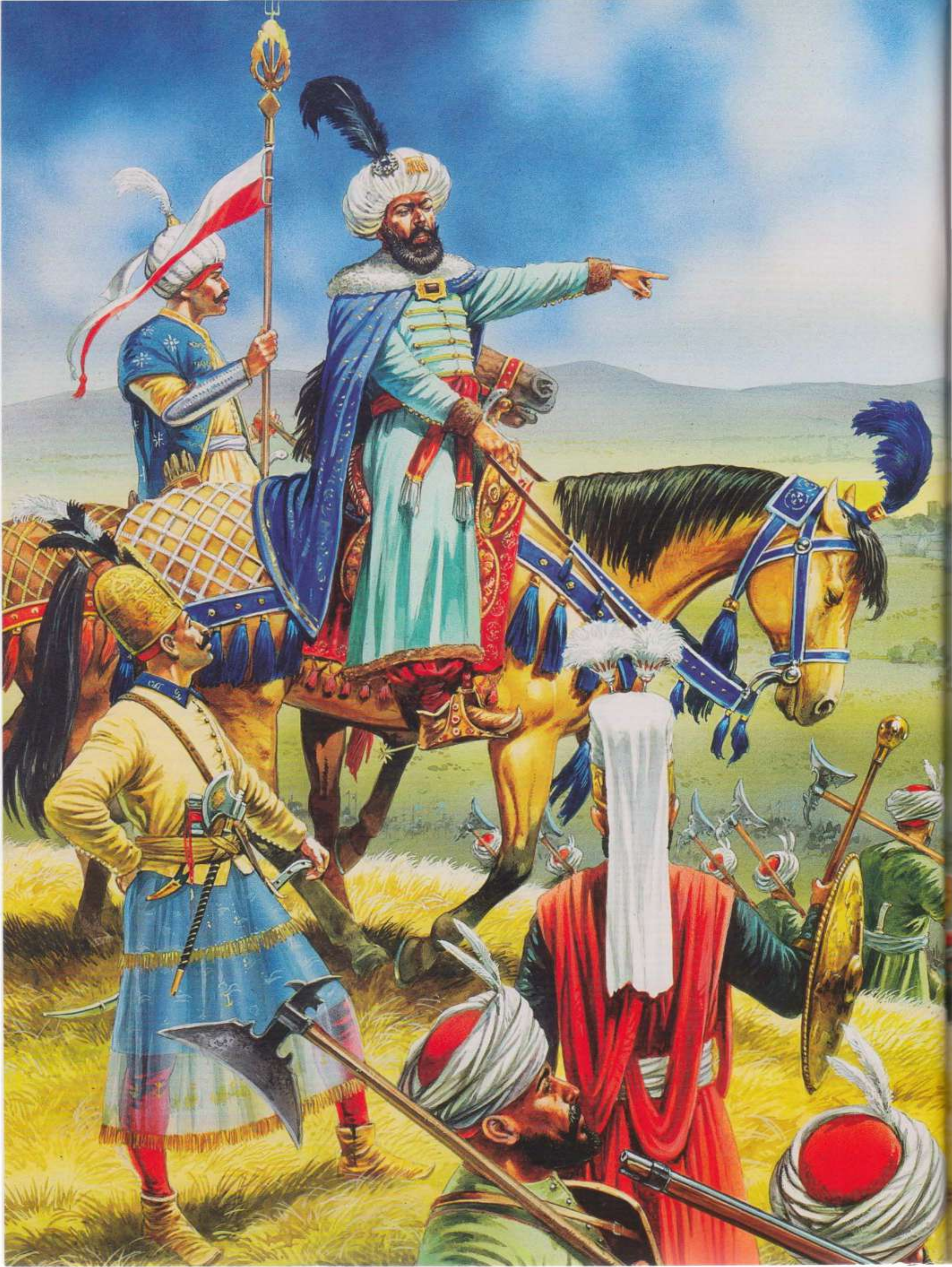
* Kral-imparator: Macaristan kralı ve Kutsal Roma imparatoru – ç.n.

mıyla tabyalar inşa edildi. Daha başka 42 adet geçidin de doğu yakasında şarampoller ve nehir yatağına engel olarak konan çarkıfelekler ile bir nebze tertibat alındı. Kararlı ve iyi yönetilen askerler bulunduğu takdirde bunlar mükemmelen savunulacak mevzilerdi.

Lorraine Dükü 19 Mayıs'a itibariyle Yanıkkale varoşlarına ulaşarak Komaran üzerinden Estergon'a yürüyüşe devam etti. Nehir aşağı nakledilen toplar ve cephane beklenirken Gömörs ve Szőny'de ordugâhlar kuruldu. Vakit kaybetmeyen Habsburg başkomutanı, Osmanlı ilerleyişinin yönü, büyüklüğü ve süratine dair ulaşan çelişkili raporlardan etkilenmesine rağmen Estergon'a keşif yaptı. Buraya hücum hususunda ordugâhta belli bir fikir ayrılığı vardı ki söz konusu husus 26 Mayıs'ta toplanan ordu meclisinde görüşüldü. Yürüyüş emri verilmesiyle birlikler 31 Mayıs'ta yola çıktılar ancak kısa süre sonra ilerleyiş bizzat Lorraine tarafından durduruldu. Bunun sebebi, Merzifonlu'nun Ösek'teki köprüyü geçtiğine dair güvenilir bir haber almış olması ve daha fazla ilerlemenin cenahını saldırıya açık bırakacağı sonucuna varmasıydı. Moral bozukluğu içinde ordugâha geri döndüğü zaman Osmanlı ilerleyişinin düşündüğü kadar hızlı olmadığına dair istihbarat aldı ve imparatordan, asıl ordu gelmeden önce bir Osmanlı kalesine saldırmasını veya Osmanlılarla muharebeye tutuşmasını teşvik eden bir mektup geldi. İhtimalleri düşünen Lorraine, yine Estergon'a saldırmayı teklif etti ama generallerinin muhalefetiyle karşılaşınca hedefini Uyvar olarak değiştirdi. Generalleri bu değişikliği bir nebze güceniklikle de olsa kabul ettiler. Emirler ve karşı emirlerle haftalar boşa geçmiş olmasına rağmen Lorraine, Komaran'da Tuna'yı geçerek Uyvar'a ilerledi. Güçlü Osmanlı kalesine boyun eğdirmek için çok sayıda ağır topa ihtiyaç olduğu ortaya çıkınca da Viyana'dan takviye istendi. Uyvar'a yapılan saldırı başlangıçta iyi gitmiş, ilk üç günde süratle ilerleme kaydedilmişti. Dış tabyalar çabucak alındı ve iç kalenin karşısındaki adaya asker yerleştirildi. Fakat 8 Haziran'a gelindiğinde Leopold'den Uyvar'a taarruzun gerekliliğini sorgulayan ve Avusturya'yı koruyup orduyu olduğu gibi muhafaza etmenin daha elzem olduğunu vurgulayan bir mektup alınca Lorraine bir kere daha ümitsizliğe kapıldı. Yüksek rütbeli astlarının bazı zamanlar kasten köstek olmaya kadar varan muhalefetinden da şikâyetçiydi. Özellikle de Leslie, takviye bataryaları getirmeden önce yol şartlarını incelemediği için bütün toplar yoğun çamura saplanıp kalmıştı. Generallerinin menfi tavırları ve Macar asiler ile Tatarların harekete geçmiş olmaları sebebiyle Habsburg başkomutanının Komaran'a geri çekilmekten başka seçeneği kalmamıştı. Ordu, 9 Haziran'da yürüyüşe geçti. Viyana'nın olur olmaz işe karışması neticesi, ancak 1.200 yeniçeri ile 700 süvarinin koruduğu bir Osmanlı kalesini alma fırsatı kaçırılmıştı. Lorraine'in morali 12 Haziran'a gelindiğinde düzelmişti ve Komaran'da iken en azından Osmanlıların ilerleyişini gözetleyip ona göre davranacak bir konumdaydı. Merzifonlu'nun Yanıkkale'ye yürüdüğüne dair 20 Haziran'da haber alan dük, 12.500 piyade ve 9.500 süvari ile yola çıkarak iki gün sonra tehdit altındaki kaleye vardı.

Avusturya kuvveti Yanıkkale'ye vardığında yapılan ilk iş, istihkâmları Rimpler'in yönlendirdiği şekilde yenilemek oldu. Kaleyi ordunun yardımıyla elde tutarak Osmanlıların çabasını boşa çıkarmayı planlayan Lorraine, sol kanadını şehre ve sağ kanadını ise daha güneyde Rába Nehri'nin arkasındaki bataklıklara yaslamaya karar verdi. Ordunun önündeki geçitleri korumak için redutlar inşa edildi ve Osmanlıların yapacağı bir çevirme hareketine mâni olmak üzere hem kuzeye hem de güneye bir miktar dragon gönderildi. Bu arada savunma tertibatını tamamlamak üzere Marsigli* Uyvar'dan Rábaköz mıntıkasına çağırılmıştı. İmparatora sadık Macarların güvenilirliği de kısa sürede sınandı ki şartlar Charles de Lorraine'in lehinde sayılmazdı. Macarlar, Habsburg ordusunun küçüklüğünü, Uyvar'dan geri çekilişi ve seferin idaresi hususunda imparatorluk tarafının kararsız olduğunu görmüşlerdi. Şimdi ise Tökeli, Leopold'e sadık kalanları ateş ve

* Luigi Ferdinando Marsigli (1658-1730), Bologna'lı asker, âlim ve diplomat. Bütün ömrü Osmanlı-Habsburg ilişkilerinin tanzimi içinde geçmiş, Osmanlı İmparatorluğu'nun yapısı ve askerî gücüne dair hâlâ kıymeti azalmamış bir eser vermiştir. Modern Bologna Üniversitesi'nin de kurucuları arasındadır – e.n.

ölümle tehdit ettiği gibi bu beyanları Osmanlı sadrazamının da benzer bir mesajını içeriyordu. Birçok Macarın asilerle anlaşmaya varmasına şaşırmamak gerekir. Bu zaman zarfında Charles de Lorraine'in etrafı, Osmanlı hareketleri hakkında en son istihbarat raporlarını vermek için sürekli akın eden ulaklarla çevrilmişti. Dük, kırsal arazide düşmanın işine yarayabilecek ne varsa almak için 28 Haziran'da yapılan bir akını şahsen yönetti ve çok geçmeden ufukta yükselen duman kümeleri Osmanlıların gelişini haber verdi.

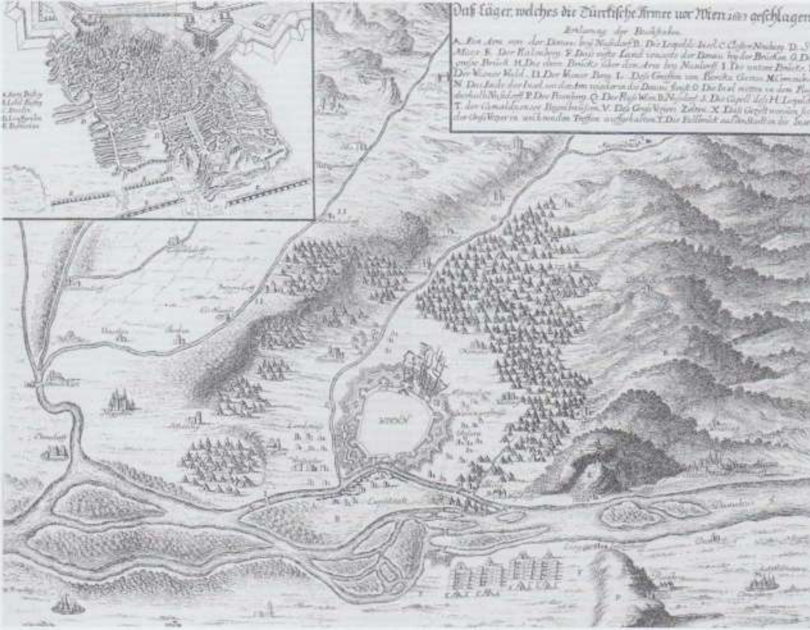
Osmanlılar 1 Temmuz sabahı Yanıkkale'ye ulaştıklarında, şahit olan herkes şehrin önündeki ovaya yayılan ordularının muazzam büyüklüğünü görmüştü. Osmanlı mimarları derhal nehrin tabanının derinliğini ve akıntının kuvvetini ölçmeye giriştiler. Öğle vaktine gelindiğinde, güney sahilinde daha kolay geçilebilecek yerleri araştırmak üzere Rábaköz'e doğru nehir yukarı bir öncü birlik gönderdiler. Osmanlı mimarları nehri cebren geçmeye hazırlık olarak bütün bir öğleden sonra top mevzileri inşa ettiler. Osmanlı ordusu o gece ordugâh kurduğu zaman, ne kadar kalabalık olduğunu imparatorluk kuvvetlerine göstermişti: 2 Temmuz sabahı saat ikide uyandırılan Charles de Lorraine, düşman ordugâhının büyüklüğünü gözler önüne seren ateşlerin ve fenerlerin dizilişini seyretti. Osmanlı birliklerinin harekete geçmeye hazırlandıkları görülüyordu. Dük ordusuna muharebe üzere tertiplenme talimatı verirken Habsburg topçuları Osmanlıları nehir kıyısından uzak tutmak için ateş açtılar.

Ne var ki Lorraine durup savaşmayacaktı. İmparatorluğun kalbinin tehlikeye sokulmamasına dair Leopold'ün talimatlarını hatırlayarak geri çe-

s. 34-35:

MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA VİYANA ÖNLERİNDE

Osmanlı ordusu, 14 Temmuz 1683 günü Habsburg başkentinin kapılarına dayandı. Şehre güneyden yaklaşan sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ile maiyeti, kısa süre içinde, Viyana'ya hâkim bir tepenin ön yüzüne çıkmıştı. Osmanlı komutanlarının zengin işlemeli ve kürk astarlı geleneksel kıyafetleri, rütbelerini olduğu kadar sultanın kendilerine karşı muhabbetinin derecesini de gösterirdi. Sadrazamın hemen ardındaki alemdar, kapıkulu ocaklarının seçkin süvari alaylarına mensuptur. Yeniçerileri de ihtiva eden kapıkulları, sultanın düzenli maaş alan daimi ordusuydular. Kuşatmanın kaldırılmasından sonra ele geçirilen Osmanlı belgelerinin gösterdiği kadarıyla, istilacı ordunun dörtte biri kadarını yeniçeriler teşkil ediyordu. İranî tarzda dikilen Osmanlı askerî kıyafetleri, 15. ve 19. yüzyıllar arasında pek az değişmiştir. Elinde topuzuyla görülen başçavuş, yüksek rütbeli bir yeniçeri zabiti olduğundan dolayı elbisesi daha zengin görünümlü. Kaftanının altından görülen tül entari, saltanat maiyetinden olduğuna işaret ediyor; bu kıyafet seferde dahi giyilirdi. Osmanlı zabitanının pek tercih ettiği bir silah olan topuz ise ayrıca sahibinin rütbe sahibi bir kişi olduğunu da gösterirdi. Sırtı dönük olarak yakın planda görülen yeniçeri kethüdası ise orta rütbeli bir zabitti ve keçe külahına iliştirilmiş iki tüy, rütbe işareti yahut cesaret gösterdiği için verilen bir ödül olabilir. Her ordunun önemli bir parçasını teşkil eden ulaklar Osmanlılar arasında daha bile büyük önem taşırlardı ve bunların "peyk" adı verilen en kıdemlileri sultanın şahsi habercileri olarak çalışırlardı. Resmin en solunda yerde görülen peyk de nitekim muhteşem tunç başlığı ve şatafatlı kıyafetiyle hükümdarının kendisine duyduğu katıksız güveni yansıtıyor. Alelade bir ulaktan çok daha fazlası olan peykler ayrıca sultanın huzuruna bizzat çıkıp durumu kendi gözleriyle gördükleri şekilde anlatma hakkına da sahiplerdi. Arka planda görülen azap neferleri, yeniçerilerin de rakibi olan başarılı bir teşkilata mensuplardı. Hepsi de gönüllü olan ve sadece sefer esnasında maaş verilen bu adamlar, 16. yüzyıldan itibaren özellikle de serhat bölgelerinden hizmete alınıyorlardı. Silah olarak ya bir fitilli tüfek yahut da teber taşırlardı. Kıyafetleri de yeniçerilerle benzer bir kesimdeydi ve muhtemelen her ortanın neferleri birörnek renkte kaftan giyiyordu. Viyana'nın üzerine kurulu olduğu ovanın hemen gerisinde yükselen Wienerwald tepeleri resimdeki manzaraya hâkimdir; şehri kurtarmaya gelen ordu da 12 Eylül'de işte tam o mıntıkadan belirecekti. Viyana istihkâmları 1674'te teftiş edildiklerinde iyi durumda olmadıkları görülmüştü fakat 1680'den itibaren tabyalar, surlar ve dış tabyaların bir tamirat ve tadilat faaliyetiyle berkitilmesine girişildi. Ne var ki Osmanlıların 1683'te hedef seçtikleri bölge halen köhne ve yetersiz bir tahkimata sahipti.

Viyana etrafında kurulan Osmanlı ordugâhı.

Avusturya hududunun biraz içerisine geçti ve burada iken, Yanıkkale'de bekleyen General Leslie'den şayet 4 Temmuz'a kadar aksine bir emir gelmezse piyadeleri ve topçuları batıya çekmek niyetinde olduğuna dair bir yazı aldı. Mesaj düke vaktinde ulaşmamıştı ama yine de Leslie'ye olduğu yerde kalması ve kaleyi kaderine terk etmemesi cevabını verdi. Avusturya için büyük bir şans eseri olarak, Leslie geri çekilmeye devam etti.

Olaylar şimdi Lorraine'in aleyhine gelişmeye başlıyordu, zira 7 Temmuz günü saat dokuzda atla dolaşırken büyük bir Osmanlı kuvvetinin Wieselburg-Ungarisch-Altenburg'da olduğu haberini aldı; kendisi de aşağıdaki ovada yükselen büyük toz bulutlarını görebiliyordu. Bunun Viyana'ya doğru yürümekte olan asıl Osmanlı ordusu olduğunu zannetti ve bu düşüncesi, şehirde bıraktığı küçük artçı birlikten yorgun argın geride kalanların anlattıklarıyla güçlendi. Onlar köprüyü tahrip edememişlerdi ve Charles durumu maiyetiyle müzakere ederken yeni toz bulutları gördü: Osmanlılar bulunduğu yerin açığından geçmişlerdi. Verdiği emre göre ağırlıklar ve süvarilerin asıl kısmı Fischamend'e gidecekler, General Leslie ise Pojon üzerinden Viyana'ya doğru çekilmeye devam edecekti, von Starhemberg derhal Viyana'ya doğru yola çıkacak ve şehrin askerî komutasını üstlenecekti. Nihayet Leopold'ü uyarmak üzere Kont Auersperg gönderildi. Ne var ki ilk ulaklar Osmanlılar tarafından ele geçirildiler ve Osmanlı hatlarını geçip imparatorluk birliklerine ulaşabilen tek kişi, girişken Yarbay von Hasslingen oldu. Altı günden beri başkomutan ile haberleşememiş bu birlikler, Osmanlı kapanından kurtulmak için cebrî yürüyüş yapmak zorunda kaldılar.

kilmeye karar verdi. Garnizonu takviye etmek için Yanıkkale'ye üç piyade alayı gönderildi. Habsburg başkomutanı, (şayet Osmanlı saldırısının esas hedefi ise) Yanıkkale'ye destek verebileceği şekilde mevzilenmek veya Viyana'yı korumak için ricate devam etmek niyetindeydi. Bu planı uyarınca, piyadeler ile topçuları Yanıkkale'yi destekleyebilecekleri Szigetköz'e (Tuna ve Duna nehirleri arasındaki bir arazi) gönderdi ve süvariler de Wieselburg-Ungarisch-Altenburg'a (bugün Kuzeybatı Macaristan'daki Mosonmagyaróvár) çekildiler. Geri çekilme 2 Temmuz günü boyunca sürdü ve Lorraine Wieselburg-Ungarisch-Altenburg'a ulaşınca Tatarların bir hücumu püskürtüldü. Ricat 3 Temmuz günü de devam etti ama neler olup bittiği hakkında kesin bir fikir edinmek ümidiyle dükün iki gün beklediği Németjárfalu'dan (Deutsch Jahrndorf) geriye gidilmedi. Kara Mustafa'nın hedefinin Yanıkkale olduğuna dair kısa süre içinde raporlar alan Lorraine, daha fazla geri çekilmesine gerek olmadığını düşünerek, Neusiedler Gölü yakınındaki bir miktar araziyi geri almak üzere Albay Heisler'in idaresinde 800 süvari gönderdi. Habsburg başkomutanı, 5 ve 6 Temmuz'da Berg'de

Viyana etrafındaki Osmanlı kuşatma hatları, develer ve diğer egzotik hayvanlarla akıllara durgunluk verici bir görüntü sergiliyordu.

PETRONELL VAKASI

Traun ailesinin mülklerinden olup Tuna Nehri'nden pek uzakta bulunmayan Petronell mevkiinde, 9.500 mevcutlu imparatorluk artçıları 6.000 kadar Osmanlı askeriyle şiddetli bir çatışmaya tutuştular. Bir grup Tatarın ağırlıklara saldırmasıyla başlayan taarruz, ana kuvvetten gelen birlikler çatışmaya müdahale edince püskürtüldü ve saldırganlar dağılıp gittiler; fakat aynı esnada ikinci bir Tatar grubu imparatorluk artçılarına saldırdı. Ağırlıkların ve ana kuvvetin geri çekilmeye devam ettiğini düşünen iki artçı alay, intizamlarını kaybedip bozguna uğradılar; başkomutanın ihtiyatlardan taze süvari bölükleri getirmesi bile onları durdurup savaştırmaya yetmedi. İmparatorluk kuvvetleri şanslıydılar; zira sağlam durmayı başaran sol kanat, Osmanlı hücumunu püskürttü ve düşmanı er meydanından çekilmeye mecbur eden bir karşı taarruz yaptı. İmparatorluk süvarileri başarılarının arkasını getirmediler. Aslına bakılırsa dük, mümkün olan en kısa sürede Viyana'ya ulaşmaya daha istekliydi.

KARA MUSTAFA PAŞA VİYANA'YA ULAŞIYOR

Petronell vakası meydana gelirken, Osmanlı ordusunun büyük kısmı Yanıkkale çevresinden ayrılarak Rába ve (9 Temmuz'da) Rábca nehirlerini aşıyordu. Merzifonlu'nun Rubicon'u olan bu ırmakların berisinde ancak iki sonuçtan biri olabilirdi: Viyana'nın zaptı ile şan ve şerefe gark olmak yahut başarısızlığa uğrayıp sultanın gazabına maruz kalmak. Merzifonlu'nun 10 Temmuz'da Wieselburg-Ungarisch-Altenburg'a varmasını takip eden gün, merkez kol Gattendorf ya-

kınında Avusturya-Macaristan sınırına ulaştı. Mahallî bir müstahkem mevkii olan Ortaçağ şehri Hainburg, bir haftadan uzun bir süre tekrarlanan Tatar saldırılarına direnmişti ama sonunda ayın o 11'ci günü düzenlenen güçlü bir Osmanlı hücumunu püskürtemedi. Şehir halkından kaçmayıp Osmanlılara direnenlerin boyunları vuruldu ve kelleleri akşamleyin sadrazamın ayaklarına serildi. Ertesi gün, ateşe verilmiş şehrin dumanı tüten harabelerini görmeye gitmeden önce Merzifonlu'ya daha çok kelle sunuldu. İki gün sonra, Kara Mustafa Paşa ile Osmanlı ordusunun ileri unsurları Viyana'ya sadece yedi buçuk mil mesafedeki Schwechat köyündeydiler. Sadrazam orada kısa bir süre dinlendikten sonra, sıçan yollarının nerede açılacağına karar vermek için Viyana'nın çevresindeki araziyi 10.000 süvariden müteşekkil bir refakatçi kuvvetle beraber incelemeyi sürdürdü. İmparatorluk dragonlarından küçük bir birlik Osmanlıları karşılamak üzere huruç edince kısa bir çatışma oldu ve temas son bulduğu zaman her iki taraf da zafer kazandığını iddia ettiyse de, esasında sonuç belli değildi.

Bu arada Merzifonlu, 1529 yılındaki ilk kuşatma sırasında Kanunî Sultan Süleyman'ın otağını kurduğu rivayet edilen yere dikilmiş olup Leopold'ün pek sevdiği Neugebäude villasına yerleşmişti. Osmanlılar Barok mimariden, yaldızlı çatılardan, mermer duvarlardan ve çok güzel tanzim edilmiş olan bahçelerden o kadar etkilenmişlerdi ki burayı ateşe vermekten imtina ettiler; fakat Viyana için çok başka planları vardı.

VİYANA KUŞATMASI

Osmanlı ordusu Macaristan ovalarını ağır ağır kat ederken Viyana'daki atmosfer rahattı ve saraylılardan el arabalı hamallara kadar her katmandan şehir ahalisinin keyfini pek az şey kaçırıyor gibiydi. Fakat Yanıkkale'den ricat edildiği haberi duyulunca, özellikle de istihkâmların tamamlanmamış olması ve muhafızlar ile yarım alay piyadeden müteşekkil garnizonun –kabaca 2.000 kişi– küçüklüğü sebebiyle huzursuzluk baş gösterdi. Umursamaz görünen Leopold 3 ve 6 Temmuz'da Perchtoldsdorf'da avlanırken ana imparatoriçe öyle davranmadı ve şehir dışındaki Villa Favorita'da bulunan meskenini terk ederek surların ardındaki Hofburg'a taşındı. İmparatorluk ailesinin şehirden ayrılması için planlar yapılmıştı fakat Leopold Viyana'da kalmaya kararlıydı. Tatar akınlarının hikâyeleri ve mültecilerin şehir kapılarına dayanmasıyla olaylar çığırından çıktı. 5 Temmuz'da ayaklanan Viyanalılar, Piskopos Emerich Sinelli'nin sarayının camlarını kırdılar. Aynı gün çıkarılan bir dizi fermanla, yaşı ilerlemiş keşişler ve rahibeler ile yabancıların Viyana'yı terk etmesi, hancıların da hanlarında kalanların kayıtlarını daha sıkı tutmaları emredildi. Köylüler de Viyana ormanlarındaki yolları kapatacaklardı. Charles de Lorraine'den Osmanlıla-

Karşıda: **Viyana'ya ateş açan Osmanlı bataryaları.**
Solda: **Bu resim, kuşatma başlangıcında Prater Adası'nda vuku bulan çarpışmayı abartılı da olsa tasvir ediyor.**

rın Habsburg aile mülküne girdiklerine dair raporlar gelince, mali darboğazın tartışıldığı devlet toplantıları askıya alındı. Petronell vakasına dair abartılı şayiaların da çıkmasıyla, saray halkının mümkün en kısa sürede şehri terk etmesine karar verildi. Leopold, başkentten ayrılmadan önce iki önemli evrak imzaladı: Birincisi, imparatorluk topraklarında mevcut bütün alayları geri çağırıyor ve ikincisi de General Schultz'un Váh Nehri'ne çekilmesini emrediyordu. Ayrıca, imparatorluk prenslerine acil destek çağrıları gönderdi. İmparator, Viyana'dan neredeyse üç ay uzak kalacaktı.

Lorraine Dükü'nün muharebede yenildiğine ve şehrin kâfir Osmanlılara terk edileceğine dair söylentiler, neredeyse 60.000 kişinin Viyana'dan kaçmasına sebep oldu; bunların içinde birçok hükümet görevlisi de vardı. Fakat aklı başında olanlar ve cesurlar yerlerinde kalmışlardı. Belediye Başkanı Johann Andreas von Liebenberg riyasetindeki şehir meclisi, kont Rüdiger von Starhemberg'in şehri savunmak üzere imparator tarafından olağanüstü yetkilerle atandığını ilân etti; ne var ki hâlâ asıl orduyla birlikte olan Kont, görev yerine henüz gelmemişti. Her an başlaması beklenen kuşatma için hazırlıklar yapılıyordu: Yakacak ve sair kereste surların içine taşındı, ev sahiplerine tavan aralarında su biriktirmek için tedbir almaları söylendi ve milisler silah altına çağırıldı. Starhemberg 8 Temmuz'da, Charles de Lorraine de çok geçmeden onun hemen arkasından geldi. Ertesi gün derhal surların tamir ve ıslahına girişen Starhemberg, gücü kuvveti yerinde herkesin yardıma gelmesini emretti. Belediye Başkanı Liebenberg ile şehir meclisi ahaliye örnek oldular. Kısa süre içinde din adamları dahi yardıma girişmiş ve hatta Piskopos Sinelli'nin icazetiyle tüfek talimine bile başlamışlardı.

Osmanlı ordusunun Viyana'ya doğru gelmekte olduğu 10 Temmuz'da teyit edildi ve bu haber, savunmacıların kararlılığını güçlendirdi. Tabyalar kısa sürede tamamlandı ve topları yerleştirildi. O akşam, Scherffenberg Alayı'ndan 1.000 piyadenin pek uzakta olmadıkları ve Starhemberg'in kendi alayının yarısının bunların hemen hemen ardından gelmekte olduğuna dair sevindirici haberler alındı. Ertesi gün daha da canla başla çalışıldı ve Viyana'nın en iyi nasıl savunulacağına dair önemli bir harp meclisi toplandı. Savunmanın mümkün olduğunca çok adam ve malzemeyle berkitilmesi hususunda mutabık kalınırken, Lorraine Dükü'nün ilk fırsatta şehrin imdadına yetişmek için hazırlık yapmak üzere asıl ordu ile Tuna'nın kuzeyine çekilmeye devam etmesi kararı alındı. Lorraine, karşı sahili emniyete almak için beş piyade alayını 12 Temmuz'da Marchfeld mıntıkasında Tuna'nın karşı tarafına geçirirken şehir yakasını emniyete almak için de yedi alay bıraktı. Bir harp meclisi daha toplandı ve Osmanlılara gizlice sokulma imkânı ile barınak teşkil etmesinler diye varoşların yıkılması kararlaştırıldı. Viyana o gece, birçok evin içini yok etmekle birlikte tuğla ve taştan binaları tamamen yıkamayan yangınlarla aydınlandı.

Bu arada, Viyana ormanlarındaki zayıf savunma tertibatının etrafından dolanan Tatarlar, ilerideki harekât için imparatorluk ordusu bakımından hayati önemi haiz olan Krems Köprüsü'nü tehdit altına almışlardı. Köprünün güvenliğini sağlamak üzere Lorraine'in yolladığı bir Hırvat ve bir dragon alayı ile iki bölük plastron, bir Tatar akıncı grubunu püskürtmek için tam vaktinde yetiştiler.

Varoşların yakılması işi, bir kısmı piyadenin de el atmasıyla 13 Temmuz'da devam ettiği esnada, bazı Osmanlı öncü kıtaları kuşluk vakti St. Ulrich'e ulaştılar ve henüz kaçmamış bir kısım ahaliye saldırdılar. Gözleri kan bürümüş saldırganlar kimseye acımadan erkek, kadın ve çocuk ellerine geçirdikleri herkesi kestiler. Kundakçı ekiplerine nezaret eden Hırvatlar ile dragonların düzenlediği bir hücumla yüz küsur kadar asker kaybeden bu Osmanlılar kaçmak zorunda kaldılar fakat alevlerden uçan bir miktar kıvılcım sahanlıktaki bazı malzemeleri tutuşturunca, daha kuşatma bile başlamadan önce neredeyse şehir surlarında gedik açılacaktı. Hafif rüzgârla parlayan alevler surları aşıp yakındaki cephaneliğe ve barut deposuna düşselerdi, bunların havaya uçacağına şüphe yoktu. Bir infilak, istihkâmlarda büyük bir gedik açıp şehri Osmanlıların kucağına atabilirdi. Potansiyel felaketin harekete geçirdiği Starhemberg ile subayları, kereste yığınlarının bir kısmını kurtardılar ve bu sırada koşup yetişen be-

lediye başkanı ile bir kısım vatandaş, kazıklardan yapılmış tahta şarampoldeki alevleri söndürdüler.

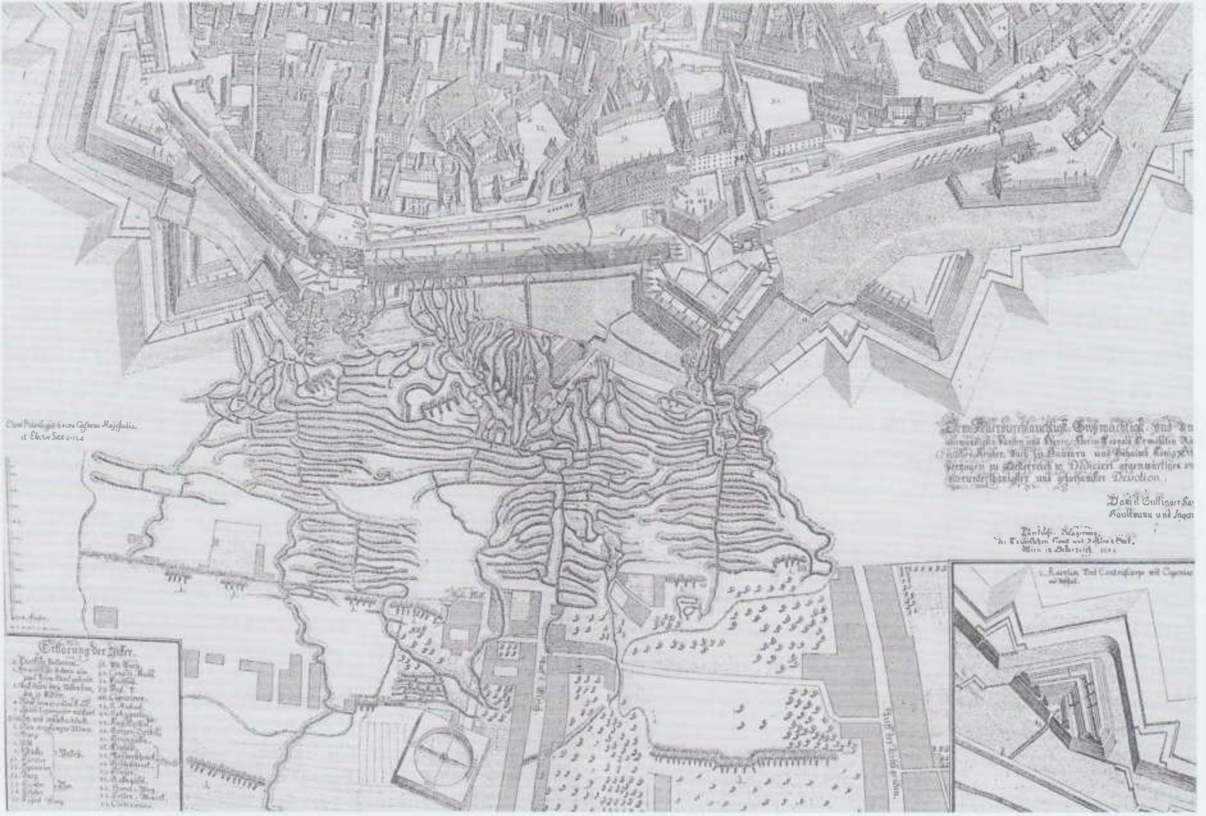
Charles de Lorraine, garnizonun kaç neferden oluşacağına nihayet 14 Temmuz'da karar verdi: On piyade alayından seçilmiş 72 bölük, bir plastron alayı ve şehir muhafızları ile hepi topu 12.000 kadar adam. Bunların tam nerede konuşlandıkları bilinmemekle beraber 1.000 kadar adamın Löwel ve Burg tabyalarına çok yakın yerleştirildiği, 2.000 kadarının diğer tabyalara dağıtıldığı ve geri kalanların da en çok ihtiyaç duyulan yere koşmak üzere ihtiyatta tutulduğu kayıtlara geçmiştir. Şehir muhafızları Obizzi Markisi'nin, topçular ise Christoph von Börner'in komutasındaydı; Georg Rimpler de başmühendis olarak görev yapıyordu.

Bu arada 14 Temmuz'da, varoşlar yanmaya devam ederken Merzifonlu, şehre güneyden bakan yamaçlara ulaştı. Buradan Viyana vadisini, kanalı, Tuna'yı, şehrin arkasındaki Wienerwald tepelerini ve varoşların etrafındaki arazinin durumunu tetkik etti. Geçen günler zarfında Osmanlı mimarları planlarını yapmışlardı ve şimdi taarruz planına son şeklini vermenin zamanı gelmişti. Varılan sonuç, Hofburg Sarayı yanındaki kesimin surları aşmak için en iyi yer olduğuydu. Burada surlardan uzağa kıvrılan Viyana Nehri, hafif bir eğimle istihkâm şevinin dış duvarına doğru indiği gibi zemin de kuru gözüküyordu. Bu mevki aynı zamanda topçuların silahlarını irtifalı zemine yerleştirip müsellemlerle işbirliğine girmelerini ve böylece sıklet yoğunlaştırmayı mümkün kılacaktı. Karar alındıktan sonra Osmanlı karargâhının Ottakring'de, asıl ordugâhın ise sırasıyla Viyana Nehri'nin güneyi ve batısında yer alan Hundsturm ve Gumpendorf köylerinde kurulması talimatı verildi. Aslında Heiligenstadt'a kadar uzanan ordugâh, Rossau'ya kadar batıya ve kuzeye kıvrılıyordu. Bir muhafız kuvveti sağ kanatta, St. Marx yakınında Viyana'nın güneyi ve doğusunda kaldı. Osmanlı ordugâhı arzu edildiği üzere devasa bir hilâl şeklini almıştı.

AÇILIŞ HAMLELERİ

14 Temmuz günü öğleden sonra muhteşem otağından çıkan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, at sırtında St. Ulrich varoşuna gitti ve orada, ordusunun mevzilenmesine dair ayrıntıları belirledi. Kendisi, Rumeli beylerbeyinin emrindeki attan inmiş kapıkulları ile taşra kuvvetlerinin yanı sıra yeniçeri ağası ve yeniçeri kethüdasıyla birlikte Burg dış tabyasının önünde merkeze yerleşecekti. Bu kesime 8 ila 24 funtluk beş ve daha küçük çaplı yirmi tane top konuşlandırıldı. Sadrazamın sağında, Burg Tabyası'nın karşısında Diyarbakır, Halep ve Anadolu beylerbeyleri yer alacak; yirmi orta nefer, 8 ila 24 funtluk beş ve yine daha küçük yirmi tane topa komuta eden zağarcıbaşı da onlarla beraber duracaktı. Solda, Löwel Tabyası'nın karşısında, yirmi orta nefer ile beş yüz lağımcı ve müsellemi idare eden seksoncubaşının destek verdiği Temeşvar ve Sivas beylerbeyleri bulunuyordu; burada da sağ kanattakiyle aynı sayıda top vardı. Toplam 15-20.000 kadar asker fiili kuşatmayı yapıyor; geriye kalan 70.000 kadar asker de ablukayla, kuşatmanın emniyetini sağlamakla ve Tatarlarla birlikte civar arazide akınlar gerçekleştirmekle vazifeli bulunuyordu.

Bu tarihte kuşatmalar artık evrensel sayılacak resmî bir şekil aldığından, bütün devletler gibi Osmanlılar da belli bazı kaidelere uyuyorlardı. Bu yüzden, küçük bir müfreze refakatindeki bir Osmanlı zabitinin at sırtında surlara gelip Hırvat askerlerinden birine pusula uzatması Starhemberg için sürpriz olmamıştır. Bu teslime davette şöyle deniyordu: "İslâmiyeti kabul edin veya Sultanın tebâsı Hıristiyanlar olarak barış içinde yaşayın; hicret dileyen olursa da zarar görmeden eşyalarıyla gitsin! Şayet direnirseniz o zaman ölüm veya yağma veya esaret hepinizin kaderi olur!" Teklifi reddeden Starhemberg, kapıların örülmesi işine devam edilmesi emretti ve Kara Mustafa Paşa da olumsuz cevap üzerine bombardımanın başlaması talimatını verdi. Ağır toplar henüz yerleştirilmediklerinden ilk gün açılan ateş, kuşatma savaşlarına hiç uygun olmayan hafif toplarla yapıldı. Beri yandan Osmanlı mimarları, sıçan yolları ile metrisleri kazmaya başlamışlardı; çalışmaları gece boyunca sürdü. Sadrazam için Neubaugasse'de özel bir korugan yapılmıştı. Yirmi dört saat içinde Laimgrube'nin arkasındaki tepede büyük bir batarya toplandı. Her mıntıka, daha ilerideki istihkâm şevine kadar uzanan ve birbirine metrislerle bağlanan en az iki sıçan yolu

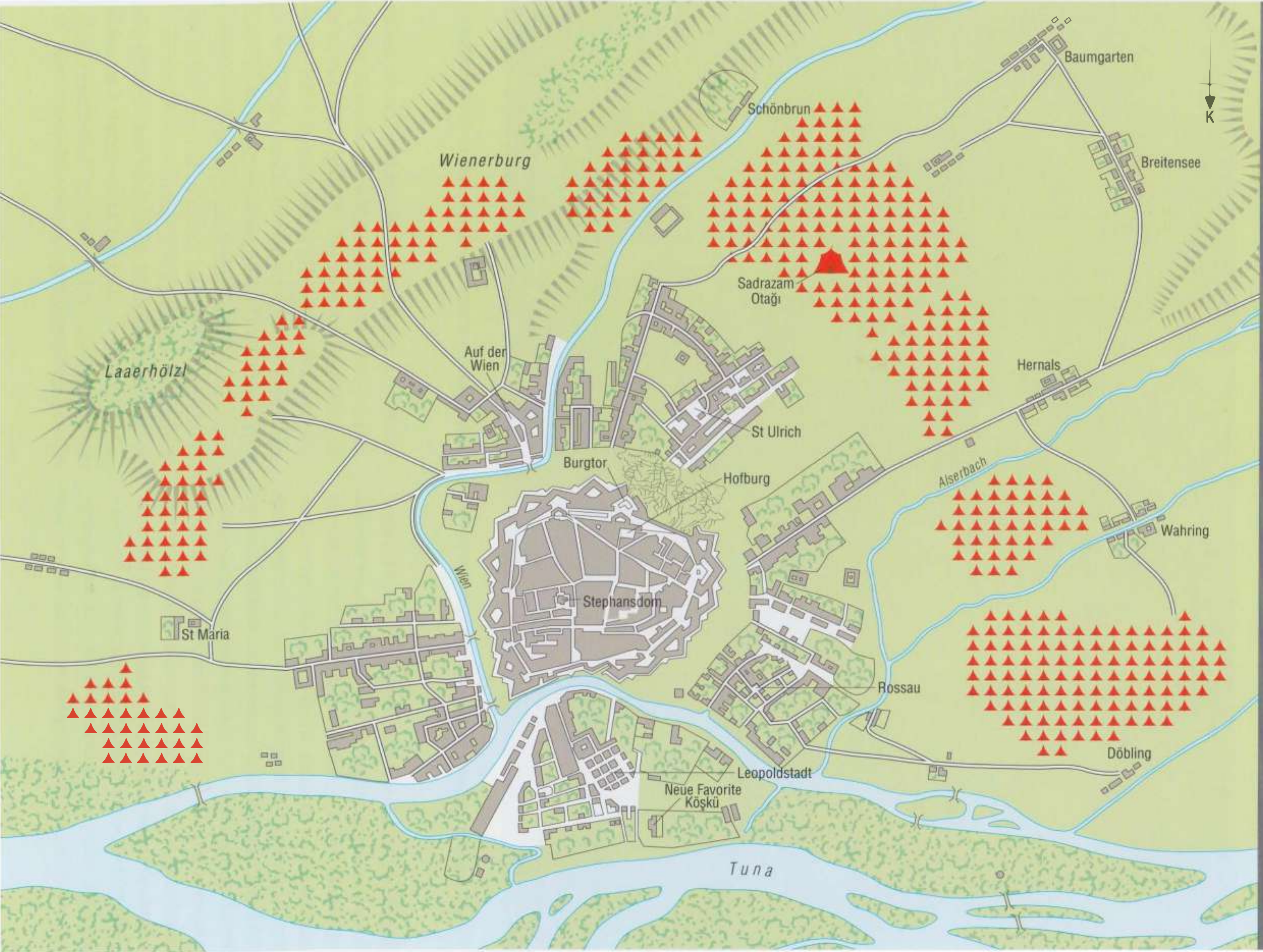

Osmanlı metrisleri ve sıçan yollarının Daniel Suttinger tarafından çizilmiş bir plan resmi. Solda Löwel Tabyası, sağda Burg Tabyası, onun da gerisinde Hofburg Sarayı arazisi görülüyor.

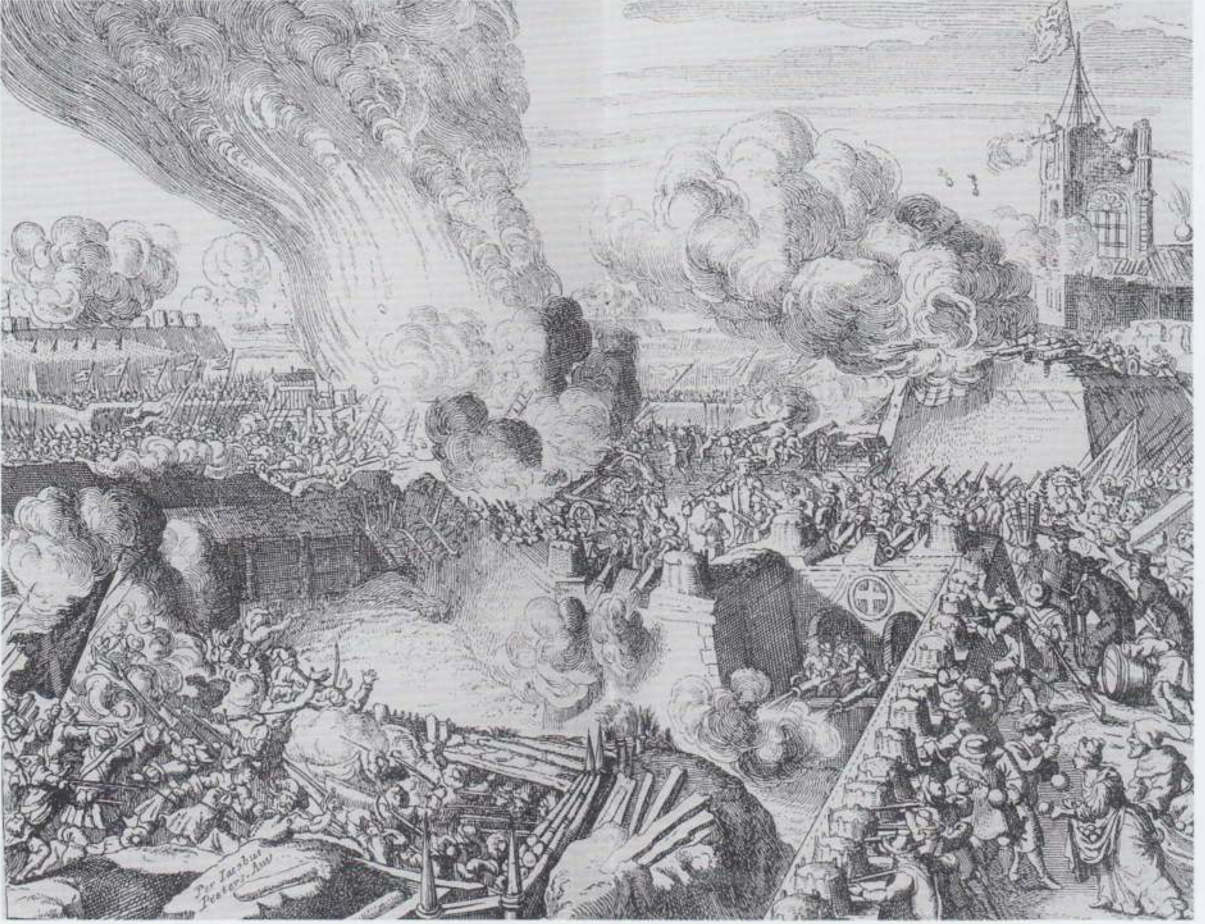
inşa etmişti. En az altı kadem enindeki siperler, ayakta duran bir adamın tüfek ateşinden korunacağı kadar derinlerdi ama Viyana'ya yaklaştıkça, kuşatmacıları savunmadan atılan yağlı paçavralar ve el humbaralarından korumak için bunların üstüne kalaslar, kum torbaları ve toprakla damlar yapıldı. Böylece güven içinde ve süratle çalışabilen kazıcılar, kayalık ve taşlık zemine rağmen iyi ilerleme kaydediyorlardı. Yine de zayiattan uzak kalmak mümkün değildi. Kont Kielmannsegg'in Burg Tabyası'na tünemiş avcıları, bizzat komutanlarıyla birlikte kısa sürede nişancılıklarını göstermeye başladılar. Siperinden çıkıp şevin üstüne tırmanmış ve bıyıklarını küstahça bura bura, elinde asasıyla ileri geri yürüyen bir Osmanlı zabiti, kontun 450 adım mesafeden yaptığı bir atışla düşüp öldü.

Artık hasmının taktiklerini anlayabilen Starhemberg, toplarının çoğunu Hofburg civarına yerleştirdi fakat gün içinde Löwel Tabyası'ndayken, tuğla parçalarının isabetiyle yaralanıp bir süre saf dışı kaldı. İlk huruç, 15-16 Temmuz gecesi yapıldı. Huruç edenlerin hepsi subaylarının peşinden Osmanlı hatlarına dalma cesaretini gösterememişti; ama ileri çıkanlar kayıp vermeden Osmanlıları öndeki siperlerden kovabildiler. Buna rağmen 16 Temmuz sabahı, Osmanlılar istihkâm şevinin dış duvarından sadece 200 adım uzaktaydılar.

Bu sırada hâlâ Tuna'nın karşı yakasında bulunan Charles de Lorraine, yeni bir barut nakliyatının gelmekte olduğu haberini alınca Viyana'daki garnizonla temas kurmaya çalıştı ve Prater Adası köprüsünün iki

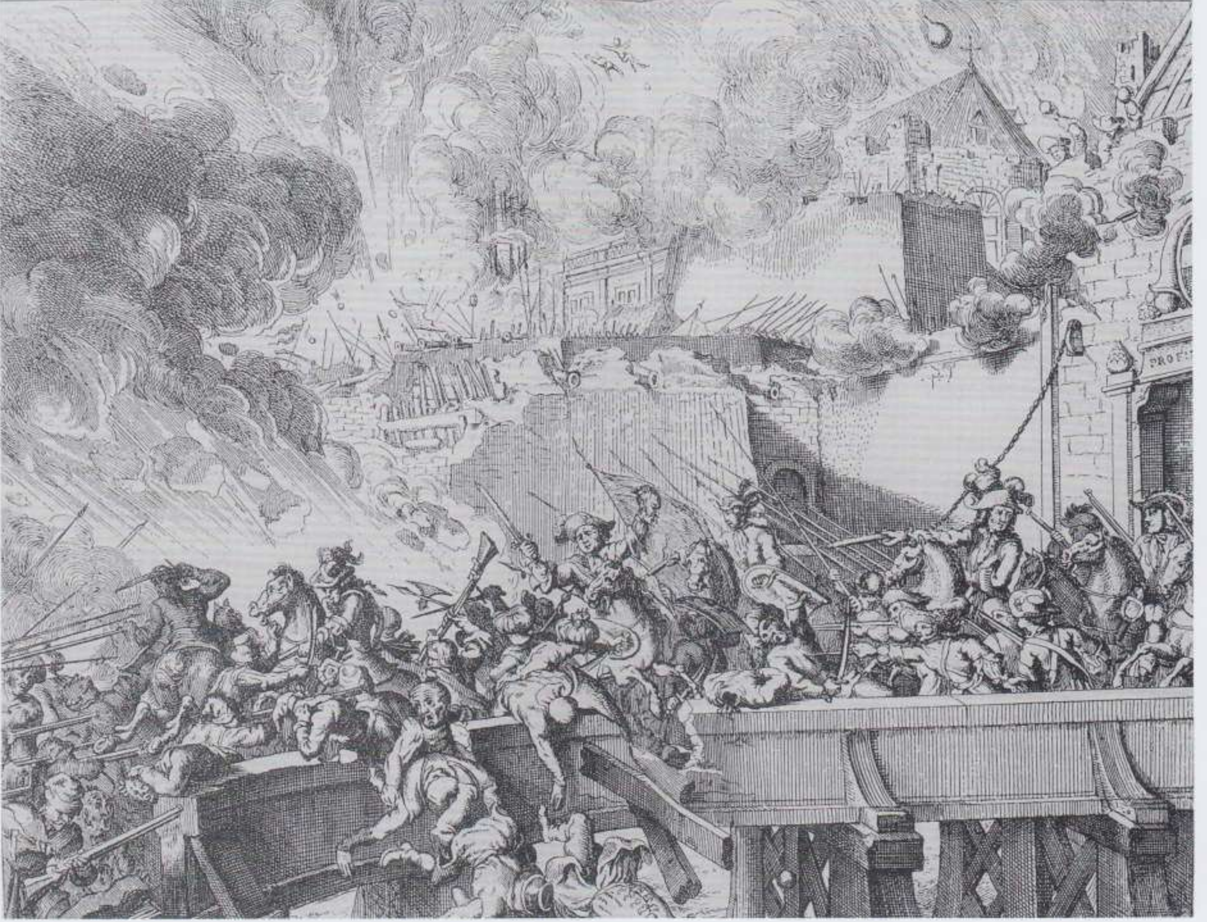
Viyana Kuşatması
Baumgarten
K
Schönbrun
Breitensee
Wienerburg
Sadrazam Otağı
Auf der Wien
Laaerhölzl
Hernals
St Ulrich
Burgtor
Hofburg
Alserbach
Wahring
Wien
Stephansdom
St Maria
Rossau
Döbling
Leopoldstadt
Neue Favorite Köşkü
Tuna

Osmanlı kuşatma faaliyetleri ile Avusturya savunmasının genel bir tasvirini yapan bu resimde, tam ortada patlayan bir lağım görülüyor.

kemerinin yeniden inşa edilmesini emretti. Karşı yakada bu işe girişildiği esnada, General Schultz'un emri altında bulunan üç dragon alayı büyük abluka kuvvetinden ayrılan Osmanlı süvarilerinin saldırısına uğradı. Sayıca azınlıktaki Avusturyalılar ile Lubomirski'nin askerleri adadaki ilk kemere kadar sürüldülerse de, (uzak görüşlülükle) o noktaya yerleştirilmiş olan Avusturya topları takip eden Osmanlılara çok yakın mesafeden bir yaylım peşrev attılar. Türkler kemere tekrar saldırdılar, fakat çok sayıda yüksek rütbeli zabit kaybettikten sonra teşebbüsten vazgeçerek Avusturyalıların yeniden inşa edilmiş kemeri yakmasını seyrettiler. Osmanlılar şimdi gözlerini, kısa süre içinde alevlere boğacakları Leopoldstadt'a çevirmişlerdi. Şam beylerbeyinin emrindeki kıtayı otuz küçük topla birlikte Brigittenau'ya getirmesiyle ablukanın ilmeği sıkılaştı. Eflâk ve Boğdan kıtaları, irtibat hatlarını kurmak ve kayıkların geçmesini engellemek için Tuna'nın Viyana'ya dönen kolu üstüne köprüler kurdular. Viyana garnizonu, kanal üstündeki seyyar köprüleri çoktan sökmüş ve Rothenturm Kapısı'nı örmüştü: Avusturya başşehrinin dış dünya ile irtibatı tamamen kesilmişti.

Viyana'nın ablukası tamamlandıktan sonra ve müsellemler süratle ilerleme kaydederken Osmanlılar kısa süre içinde "nihai zaferden" bahsetmeye başladılar. Kara Mustafa Paşa esas kuvvetlerini Burg ve Lö-

Viyanalılar, bir lağım infilakı ardından gerçekleşen Osmanlı taarruzunu püskürtüyorlar.

wel tabyalarına saldırtmakla, atak ama hayal gücünden yoksun bir komutan olduğunu göstermişti. Starhemberg, potansiyel hainlere bir uyarı olarak Viyana'da darağaçları kurdurdu ve ölü sayısının artması beklendiğinden mağara gibi bir çukur kazıldı. Osmanlı siperleri şev duvarına yaklaştıkça sıçan yollarındaki zemin, Avusturyalılara yukarıdan ateş edilmesine imkân verecek surette yükseltildi. Bu aynı zamanda şehirden huruç hareketlerinin etkisini azalttı ve Osmanlıların şev duvarının altında lağım kazmaya başlamalarını sağlayacak şekilde savunmacıları şevin iki dış ucundan geri çekilmeye zorladı. Hendeği aşıp dış tabya, ana tabya ve perde surlara saldırmak için şev duvarının alınması gerekiyordu. Boş durmayan savunmacılar, tehlikeye en açık yerlere kazık çit ve engeller dikerek bu faaliyete karşılık verdiler. Ayrıyeten her nokta keskin oraklar, domuzayakları,* çivili kazıklar ve kalaslarla takviye edildi. Eninde sonunda şev duvarından geri çekilmek zorunda kalacağını bilen Starhemberg, hendekte ikinci bir savunma hattı kurulması için emirler

* Domuzayağı: Dört sivri uçlu demir engel, günümüzde kara mayınlarının gördüğü işleve sahipti – ç.n.

verdiği gibi dış tabyada yeni siperler açmaya başladı. Müstahkem siperlerin savunmasına büyük bir kararlılıkla devam eden Avusturyalılar, beklenenden daha çok dayandılar. Şehir komutanının kuzeni Guido von Starhemberg, 19 Temmuz'da Osmanlı siperlerine karşı bir başka huruç hareket düzenledi; fakat tekrar siperlerden çıkmak gevşek toprak yığınlarından dolayı zorlaşmış olduğu için 100 kişilik müfrezesinin çoğu öldürüldü ve bu tarz savunmaya bir süreliğine ara verilmesi kararı alındı. Osmanlı ilerleyişini durdurmak için yağlı paçavra ve özellikle de, kuşatma uzadıkça aranan bir silah haline gelen el humbaraları kullanılıyordu. Avusturyalıların, kuşatma boyunca ellerinde bulunan 80.000 el humbarasının neredeyse hepsini kullandıkları düşünülmektedir.

İLK LAĞIM SALDIRISI

Osmanlı bombardımanı 22 Temmuz'da daha da şiddetlendi. Bunu zaten öngörmüş olan Starhemberg, şehir halkına bodrum katlarına kulak kabartmalarını ve yeraltından duydukları her kazma sesini bildirmelerini emretmişti. 23 Temmuz Cuma günü, akşam saat altı ile yedi arasında ilk lağımlar patlayana kadar sakin geçmişti. Türkler siperlerini ilerlettikçe Viyana'daki havan toplarının ateşlediği şarapneller yüzünden gitgide daha çok kayıp vermişler ve bunun sonucunda, en uç noktasına patlayıcı yerleştirdikleri bir yeraltı tüneli açmaya girişmişlerdi. Galerinin genişliği yüzünden pek etkili olmayan lağım arzu edilen sayıda savunma-

s. 48-49:

OSMANLILARIN SURLARA HÜCUMU PÜSKÜRTÜLÜYOR

Viyana savunmacıları, başlarına gelen en büyük felaketle 12 Ağustos Perşembe günü yüzleştiler. Osmanlılar o gün aynı anda iki lağım patlatmışlardı ve infilak öyle muazzamdı ki dış tabya yerle bir olmuş, bütün şehir de sarsılmıştı. Patlamayla altüst olan zemin toprağı hendeği doldurarak elli kişinin hep birlikte geçmesine müsaade edecek kadar büyük bir rampa oluşturdu. Osmanlıların hücum hazırlıklarına başlaması üzerine savunmacılar derhal çarkıfelekler dizip yün çuvalları ve kum torbalarıyla bir şarampol teşkil ettiler. Kuşatmacılar tahkimatta gedik açmayı başarabilseler de savunmacıların hayatı onlara zindan etmesini sağlayan birçok yöntem mevcuttu. Bunlardan biri olan *chevaux de frise*, yani çarkıfelek, büyükçe bir ağaç gövdesine çaprazlama mızraklar yahut sivri kazıklar geçirilerek imal ediliyordu. 17. yüzyıldaki Avusturya piyadeleri Osmanlı cephesine gidecekleri vakit, bu iş için kısa yabandomuzu mızraklarıyla teçhiz edilirlerdi. Bir defa çarkıfelek yerine konduktan sonra, arkasında yün çuvalları ve kum torbalarıyla derme çatma da olsa bir şarampol yükseltilir ve böylece bir nebze sütre sağlanmış olurdu. Elinde piştovuyla adamlarına önderlik eden Kont Ernst Rüdiger von Starhemberg, şehir savunmasının ilham kaynağı komutanıydı. 12 Ağustos günü sağlığı iyi değildi ama yine de çatışma bölgesine taşınmakta ısrar etmişti. Resimde, sivil kıyafetten henüz pek de fark göstermeyen dönemin subay üniformasını giydiği ve ayağında da hem atlı hem de yaya savaşırken tercih edilen uzun süvari çizmeleri olduğu görülüyor. Üst rütbeli subayların muharebede göğüs zırhı takması da yaygın bir uygulamaydı. Komutanın sağında ve geride milisler görülüyor; eli silah tutan bütün Viyanalı erkeklerin garnizonu takviye etmeleri ve savunmaya katkıda bulunmaları bekleniyordu. Bunlara eski fitilli tüfekler ve kargılar gibi elde silah namına ne kaldıysa o verilmişti. Viyana'da cereyan etmekte olan türden bir dövüşte, yavaş doldurulan fitilli tüfeğin dezavantajları iyice göze batmaktaydı. Tüfeğini boşaltan bir piyade askeri, tekrar dolduracak zamanı yoksa namluya bir şiş süngü sokarak silahını hem lobut hem de kısa mızrak gibi kullanabilirdi. Kargı ise savunmacıların Osmanlı askerlerini belli bir mesafede tutmalarını sağlıyor ve tüfeklileri emniyete alıyordu. Fitilli tüfeğin kısıtlamalarının gayet farkında olan Osmanlılar, geniş çapta ok ve yay kullanımına devam etmişlerdi; zira bu silahtan anlayanlar çok seri ve isabetli atışlar yapabiliyorlardı. 17. yüzyılda Osmanlı ordu terkibine girmeye başlayan yeni tüfekçiler ise son derece disiplinli keskin nişancılardı ve en son tasarım uzun namlulu silahları fazlasıyla isabetliydi.

cıyı saf dışı edemese de, Osmanlılar şev duvarı hattının bütünlüğünü bozan çukurlara yerleşmeyi başardılar.

25 Temmuz Pazar günü, Löwel Tabyası'nın karşısındaki kesimde daha güçlü bir lağım daha patlatıldı ama etkisi yine Türklerin istediği kadar büyük olmadı. Ahşap şarampolün sadece küçük bir kısmı havaya uçmuş ve nispeten az sayıda savunmacı saf dışı kalmıştı. Patlamadan hemen sonra siperlerinden çıkıp hücum eden serdengeçtiler, çapraz ateşe tutulup çok büyük kayıplara uğrayarak geri sürüldüler. Gediği ancak hava karardıktan sonra kapatabilen Avusturyalıların zayiatı azdı ama Guido von Starhemberg ağır yaralanmıştı. Bu taarruz ve karşı taarruzlar sonraki hafta da devam etti. Bu zaman zarfında Kara Mustafa Paşa'nın rehin tuttuğu imparatorluk elçisi Kuniz, uşağı Jacob Heider'i ulak olarak kullanarak 22 ve 25 Temmuz'da şehre iki mesaj göndermeye muvaffak olmuştu. Bu mektuplar Starhemberg'in düşman ordugâhındaki durumdan etraflıca haberdar olmasını sağladığı gibi savunmacıların moralini de güçlendirdiler. İkinci mesajı götürdükten sonra dönüş yolunda yakalanan Heider, Starhemberg'in cevabını yok ederek hayatını kurtardı ama kendisinden şüphelenen Osmanlılar tarafından hapsedildi.

Sonraki birkaç gün içinde dur durak vermeyen havan topu, tüfek ve el humbarası ateşine rağmen Osmanlılar canla başla çalışmaya devam ettiler ve 29 Temmuz Perşembe günü aynı anda iki lağım birden patlattılar. Sonuç sadrazamı epey memnun edecek mahiyetteydi: Şarampolün büyük bir kısmı devrildi, arkasındaki istihkâm siperi tahrip oldu ve hendeğin içine kadar uzanan muazzam bir çukur açıldı. Birçok savunmacı toprak altında kalmış veya paramparça olmuştu. Olay yerine koşuşan kıdemli Avusturya subayları ile askerleri, Osmanlılar hendekte bir tutunma noktası edinemesinler diye lağımla açılan çukuru işgal edip çalı demetleri ve yün çuvalları ile berkitmeye karar verdiler. Göğüs siperinin üzerinden çukura atlayan iki yüz kişilik Avusturya müfrezesi, kararlı bir karşı hücum ile değil de tüfek ateşi ve el humbaralarıyla kar-

Burg Tabyası altında kazılan lağım ve karşı lağım galerilerinde Osmanlılar ile Avusturyalılar burun buruna geliyorlar.

şılanınca Osmanlı siperlerinin sadece altı kadem uzağına yerleşmek imkânı buldu. Osmanlıların uyuşukluğu, savunmacılara iki saat içinde derme çatma da olsa bir tahkimat yapma fırsatı bahşetmişti. 30 Temmuz günü Burg Tabyası yakınında patlayan bir başka lağım, müstahkem siperin damını uçurdu. Osmanlıların derhal başlattığı hücumla dehşetli bir çarpışma başladı ve orada tutunmanın çok pahalıya mal olacağını gören Avusturyalılar geri çekildiler.

Osmanlı lağımları ile bombaları tahkimatı gittikçe harap ediyor ve dış istihkâmları tamir etmek savunmacılar açısından gitgide zorlaşıyordu. Belli bir aşamada muhtemelen şehir surlarının içinde de çarpışmalar yaşanabileceğini bilen Starhemberg, bu ihtimal için hazırlanmaya başladı. Belediye meclisi üyeleri ile talimsiz personelin toplanacağı yerlerin listelerini ilan etti ve saati bildirmek için hariç her nevi çan sesinin susturulmasını emretti. Viyana'nın muazzam Stephansdom Katedrali'ndeki büyük çan, ancak en acil durumda –yani Osmanlıların şehre girmeleri halinde– vatandaşları çağırmak için çalacaktı. 31 Temmuz biraz garip bir gündü. Bir tarafta savunmacılar bandolarının davul ve borularla çaldığı heyecan verici müziği dinliyorlar; diğer tarafta ise sultanın özel elçisi Ali Ağa'nın Belgrad'a dönmesi vesilesiyle Osmanlı ordugâhında çalgılar çalınıyordu. Musiki aletleri sanatlarını fasılasız icra ederken Burg Tabyası önündeki askerler cansiperane çarpışıyordu.

KARŞI LAĞIMLAR

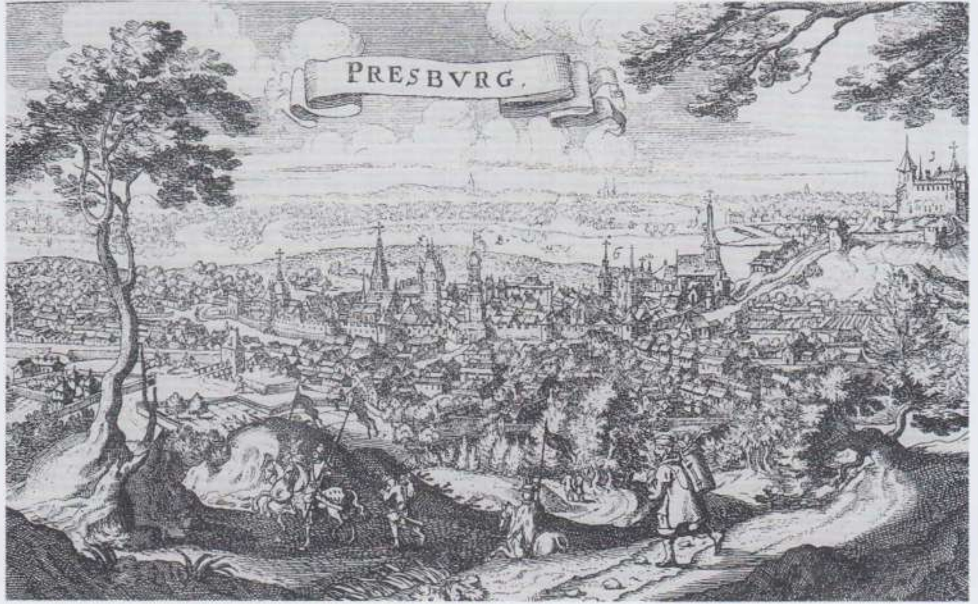
Avusturyalılar, Temmuz sonuna doğru karşı lağım faaliyetine başladılar fakat Starhemberg'e hizmetlerini sunan gönüllüler, lağımcılığın meşakkatli tekniklerinde yeterince becerikli görünmüyorlardı. Temmuz'un son ve Ağustos'un ilk haftası boyunca Burg ve Löwel tabyalarının önündeki her karış toprak için dövüşüldü. Yüzbaşı Hafner idaresindeki Viyanalı amatör lağımcıların 2 Ağustos'ta Löwel Tabyası karşısında patlatmayı başardıkları bir lağımla birçok Osmanlı askerinin ölmesi –bunların cesetleri enkaz ve toz ile kol, bacak, gövde karışıp kalmıştı– Starhemberg'i çok memnun etti. Ağustos ayının tekdüze geçen ilk haftası boyunca sabah faaliyetine topçu ateşi hâkim olup öğleden sonra ve akşamın ilk saatlerinde lağımlar patlıyor; hemen ardından da ya bir hücum ya da bir huruç hareketi yapılıyordu. Karanlığın hüküm sürdüğü saatlerde ise tamiratla meşgul olunuyordu.

Osmanlılar 3 Ağustos'ta kararlı bir taarruz yaparak dış tabyanın karşısındaki hendeğe yerleştiler. Avusturya istihkâmlarının hücuma en açık olduğu zaman da bu günlerdi: Avusturyalı lağımcılar vahim bir hata yaparak 5 Ağustos'ta kendi istihkâmlarından bir bölümü havaya uçurunca, Osmanlılar ertesi gün metrislerini hendekten geçirip dış tabyaya kadar ilerletmek için cesaret buldular. Starhemberg'in savunmacıları ile onun şahsi alayından yüz asker, şiddetli çarpışmalarla Osmanlıları geçici olarak püskürttüler. 7 ile 9 Ağustos arasında iki lağım daha patlatan kuşatmacılar, hendekte istinat noktaları ele geçirdiler ve savunmacılar cansiperane çarpışmalarına rağmen Osmanlıları oradan atamadılar. 10 Ağustos'ta bir Osmanlı lağımı patlatılmamış olmakla beraber çarpışma yine de şiddetliydi ve subay zayiatı özellikle yüksekti. Tabyalardaki toplar ileri taşınmış olan Osmanlı bataryalarına ateş ettikleri esnada Osmanlılar şev duvarından ileriye, hendeğe doğru sokulmayı sürdürdüler. Garnizon, ağır toplarını o mıntıkadan esas şehir surlarına geri çekti. Savunmacı kıtaları dış tabyada ve şev duvarında münavebeyle nöbeti devralmalarına rağmen, Osmanlılar ilerledikçe onlar geri çekilmek zorunda kaldılar.

12 Ağustos'a gelindiğinde, savunmacılara genel bir huzursuzluk ve rahatsızlık havası hâkimdi – bir süredir ciddi bir şey meydana gelmemişti. Fakat öğleden sonranın sessizliği, iki tane muazzam lağım infilakıyla bozuldu. Savunmacılar tehlikenin farkındaydılar zira kendi lağımcıları, bir sonraki Osmanlı lağım saldırısının yerini tespit edemedikleri hususunda o sırada başlarında bulunan subayı önceden uyarmışlardı. Buna rağmen aynı anda meydana gelen patlamaların şehri salladığı söylenmiştir. Toz ve enkaz yatıştıktan sonra, patlamanın dış tabyadaki sipere kadar uzanan ve elli kişinin yan yana saldırmasına müsait olacak kadar geniş bir geçit açtığını gören Viyanalılar şok geçir-

Karşıda: **Pojon Muharebesi, 29 Temmuz 1683. Charles de Lorraine, müşterek Osmanlı-Macar ordusunu bu karşılaşmada kesin bir yenilgiye uğratmıştı.**

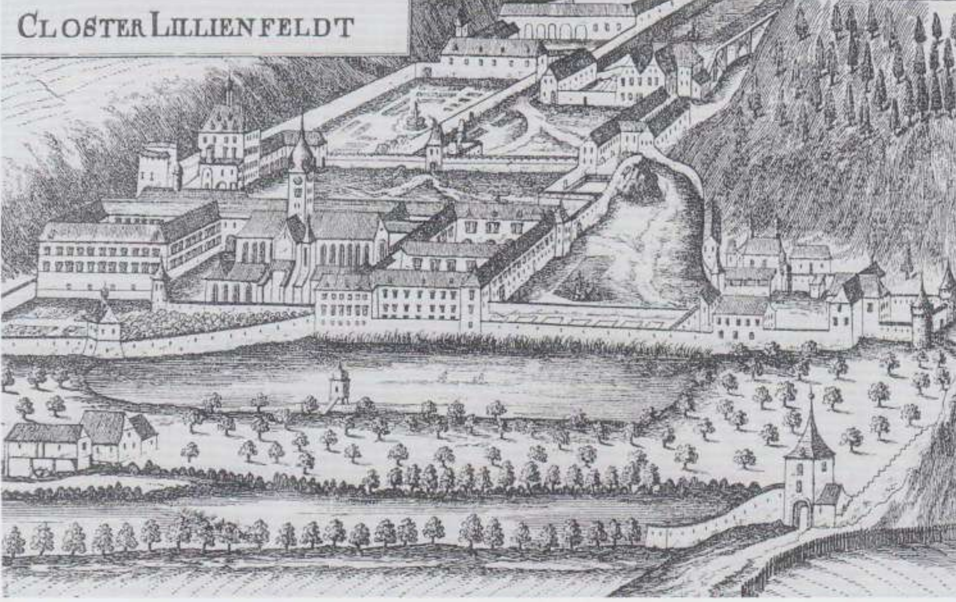
Pojon (Almanca adıyla Pressburg, günümüzdeki Bratislava) şehrinin 1683'teki görünümü.

diler. Kısa süre sonra, ilerleyen Osmanlılar geçide tırmanırken at kuyruğundan alemleri dalgalanmaktaydı. Savunmacılar çarkıfelekler ve çitler dikip yün çuvalları ile kum torbaları yığdılar. İki saat boyunca şiddetle süren çarpışmada silah namına ele ne geçtiyse kullanıldı. Başlangıçta Osmanlılar bazı yerlerde gerilediler fakat savunmacıların onları tamamen geri atamayacakları kısa sürede görüldü ve Starhemberg, Osmanlıların artık hedeflerinin bir kısmını –yani dış tabyayı– ellerinde tuttuklarını kabul etmek zorunda kaldı.

TATAR AKINLARI, TÖKELİ TEHDİDİ VE İMPARATORLUK HAMLELERİ

Viyana'da dramatik olaylar gelişirken –Tatarlar, Macarlar ve diğerlerinden müteşekkil– Osmanlı başıbozukları, uzak-yakın yer yöne at sürerek özellikle de kırsal kesimdeki halka vahşi ve yıkıcı bir savaş götürüyorlardı. Tepelerden tepelere ateşler yakılarak uyarıların gönderildiği kadim ikaz sistemi gerektiği gibi hazırlanmış olmadığından kimse akınları önceden haber alamıyor ve akıncıların kullandıkları yollar kaydedilmiyordu. Temmuz'un ilk haftasında at sırtında Wienerwald'dan geçen başıbozuk savaşçı grupları, Osmanlı ordusu Viyana önlerine geldiği esnada 50 mil kadar uzaktaki Melk yakınlarındaydılar ve Ybbs Nehri'ne doğru gidiyorlardı. Bu vakte gelindiğinde küçük bir kuvvet toplamış bulunan köylüler, nehir yukarı çıkmış akıncıları ilk defa direnişle karşılayıp geri püskürttüler. Leitha Vadisi'nden güneye dönen başka bazı akıncılar ise Breitenbrunn'u ateşe verdikleri gibi Eisenstadt, Rust ve Sopron'a da uğramışlardı. Tarlalarda çalışanlar haftalardan beri şayialar duyduklarından Temmuz başından itibaren hasadı bırakmışlardı. Savaşçı gruplar yaklaşınca, köylüler istilanın en kötü aşırılıklarından kurtulmak için onlarla pazarlık yaptılar.

Orta Macar hâkimi Tökeli İmre, taraftarlarının arttığına şahit olmuştu. Osmanlı istilacıların en fena aşırılıklarına karşı kalkan olabildiği gibi müttefiklerinin çok fazla savaşmadan çabucak büyük arazileri hâkimiyet altına alabilmelerini sağladı. Fakat yine de direniş vardı: Forchtenstein, Wiener Neustadt ve Ebenfurth'daki küçük garnizonlar Osmanlıların kar-

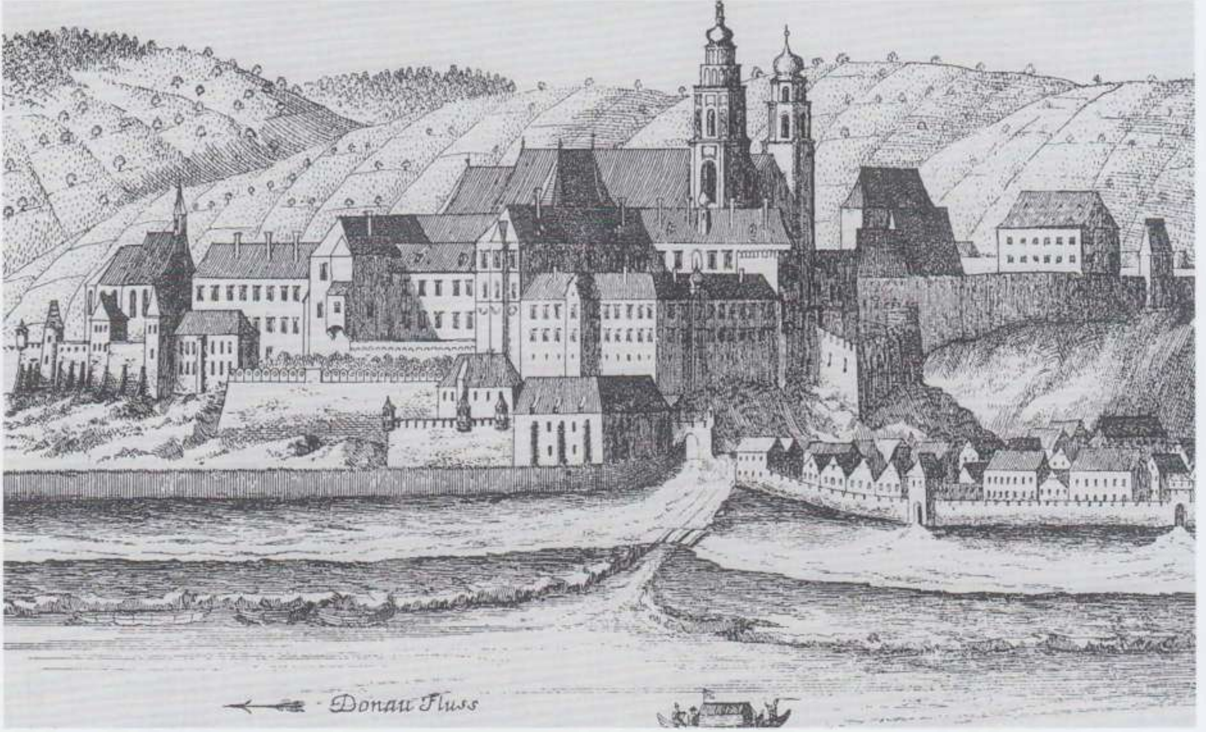

Lilienfeld Manastırı. Buradaki keşişler, Tatar akıncıları başarıyla püskürtmüşlerdi.

şısına dikildiler. Bir dizi acımasız akın ile karşı akın ve köylerin yakılıp yağmalanması Burgenland'a yıkım getirdi. Osmanlı başıbozukları her yerden daha çok Viyana'nın güneyi ile Wienerwald'da öldürüyor ve esir alıyorlardı: Mödling, Baden ve Perchtoldsdorf kasabaları 12 ile 16 Temmuz arasında tahrip edildiler. Bunların ahalisinin çoğu kaçmayı başarsa da geride kalanlar büyük bir vahşete maruz kaldılar. Lilienfeld'deki keşişler bir saldırıyı başarıyla püskürtürken Kontes Pálffy daha kuzeyde, Viyana yolu üstündeki St. Pölten'deki şatosunda direndi. Kırsal alan akıncılarla doluyken bir imdat kuvvetinin dövüşerek Viyana'ya gitmesinin çok zor olacağından korkuluyordu.

Bu zaman zarfında Habsburg seyyar ordusu Tuna'nın kuzey yakasına sürülmüştü. İmparatorluk artçıları da 16 Temmuz'da, Viyana civarında Osmanlı süvarileriyle şiddetli bir çatışma yaptıktan sonra kuzey yakasına çekildiler. Charles de Lorraine, tutunduğu mevzilerden Osmanlı birliklerinin başarılı hamleleri neticesi atılarak mağlup edilmişti. Lorraine'in 10.000 askeri (çoğunluğu süvariydi), Temmuz'un üçüncü haftasında Jedlesee'de ordugâh kurdu. Araziyi elde tutmak için hayati önemi haiz piyadelerin noksanlığı, seçenekleri en baştan kısıtlıyordu. Buna rağmen dük, birtakım sınırlı ama yararlı faaliyette bulundu. Az bir miktar askeri, Viyana'dan nehir yukarı altı mil kadar uzakta, Tuna'nın güney yakasında ve Wienerwald kıyısındaki bir müstahkem Augustin manastırı olup keşişleri ile kasaba halkı Osmanlılara direnmeye karar vermiş bulunan Klosterneuburg'a yardım amacıyla nehrin karşı tarafına geçirdi. Albay Johann Heinrich von Dünewald'ın emrindeki dragonlar nehir yukarı Krems'e gönderildikten kısa süre sonra, Tatar akınlarını engellemekte nispeten muvaffak olduklarına dair haberler gelmeye başladı. Temmuz ayı sona ererken piyadeleri Yanıkkale'den geri çekmeye karar veren Lorraine, böylece 24 Temmuz'a gelindiğinde iki piyade alayı –Baden ve Grana alayları– ile takviye edilmişti. Altı bölük Leh atlısı ile Olomouc'ta bulunan Lubomirski de Jedlesee ordugâhına çağırıldı. Charles de Lorraine, Temmuz ayı son bulurken Lehistan Kralı III. Jan Sobieski'ye, Dresden'deki Saksonya Elektörü III. Johann Georg'a ve Passau'daki (Bavyera'nın başkenti) Leopold'e Viyana'nın vakit geçirmeden kurtarılabilmesi için hemen asker gönderilmesi yakarışlarıyla elçiler gönderdi.

Tökeli, Pojon'u tehdit etmek hedefiyle Temmuz'da Slovakya tepelerinde at sürüyor ve kendisinden önde

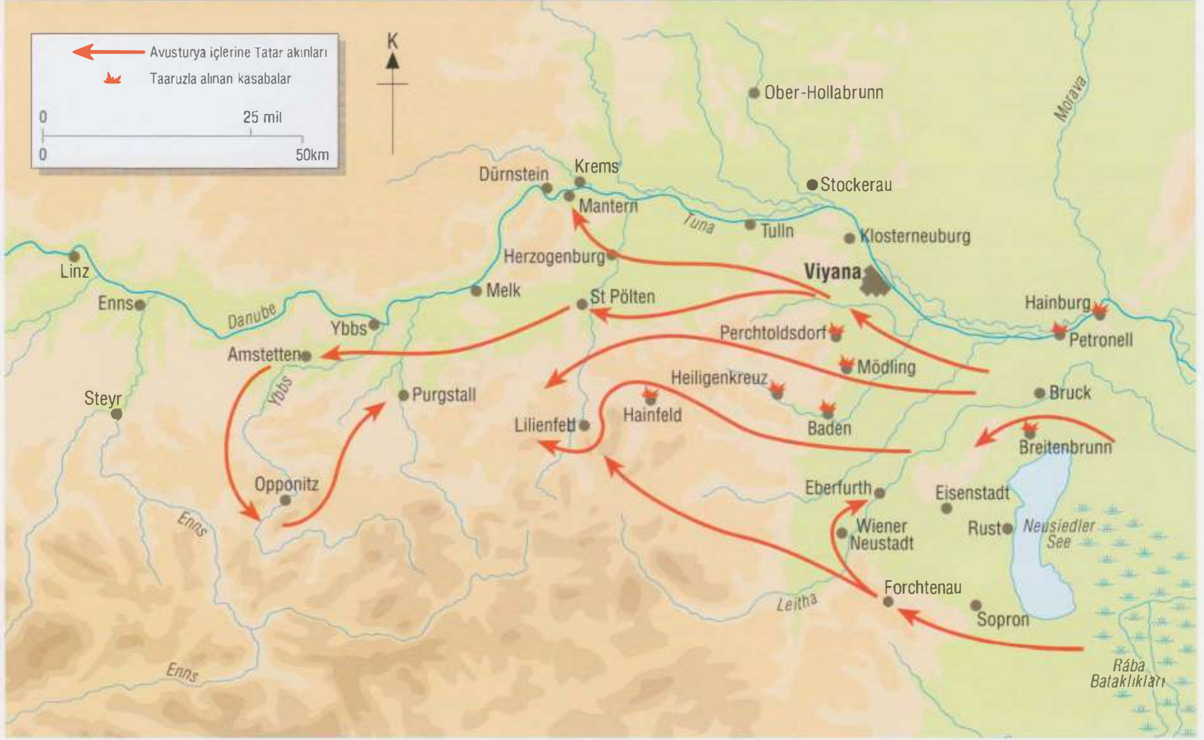

Klosterneuburg Manastırı. Buraya yapılan iki Osmanlı taarruzu da başarısız oldu.

giden temsilcileri, büyükçe kasabaları Orta Macar Kralı'na sadakat sözü vermeye davet ediyorlardı. Pojon belediye başkanı, imparatorluk garnizonunu iç kalede tecrit ederek 19 Temmuz'da bu temsilcilerle pazarlığa oturdu. Şehre 27 Temmuz'da gelen Tökeli, Osmanlıların burada inşa ettiği bir köprüyü kullanarak Tuna'yı geçmeyi ve doğruca Charles de Lorraine'in Viyana karşısındaki ordugâhını hedef almayı planlıyordu; böylece Habsburg başkomutanını tekrar batıya çekilmek mecburiyetinde bırakacaktı. Fakat Lorraine geri adım atmayarak Macar rakibini bekledi. Binbaşı Oglivie ile Baden Alayı'nı Pojon garnizonunu berkitmek üzere gönderdiyse de; perişan edilen Badenliler geri dönmek zorunda kaldılar. Niyetinden yine de vazgeçmeyen dük, Morava kıyısındaki Marchegg'e yürüdü ve orada, 25.000 Macar ile Türk'ten müteşekkil bir kuvvetin başındaki Tökeli'nin Pojon'a gelmekte olduğunu öğrendi. Bütün sorumluluğu üstlenen ve şayet mağlup edilirse doğabilecek korkunç neticeleri göze alan Lorraine, Morava'yı geçip Tökeli'ye saldırmaya karar verdi. Nehri 28 Temmuz günü öğleden sonra geç vakitte geçerek dragonların öncülüğünde ilerleyen Avusturyalılar, Pojon'a hâkim tepelerin zirvesine giden vadide gece boyunca at sürdüler. Gün ağarırken Ludwig von Baden'in (müstakbel "Türkenlouis")* idaresindeki dragonlar, Tökeli'nin varlıklarından haberdar olup olmadığını bilmeksizin varoşlara ve iç kaleye en yakın üzüm bağlarında savaş tertibi aldılar. Bu esnada ileri çıkan Lorraine, iki düşman ordugâhının birbirlerinden bir miktar uzakta kurulduklarını tespit etmişti. Şimdi iki yüz piyadeyle Pojon garnizonunu takviye etmek üzere yine gönderilen Oglivie, bu sefer başa-

* Baden Margravı Ludwig Wilhelm (1655-1707), Osmanlılara karşı çok sayıda zafer kazandığı ama özellikle de Türk işi sanat eserlerine çok meraklı olduğu için *Türkenlouis*, yani "Türk Louis" lakabıyla anılıyordu – e.n.

Tatar Akınları

rılı oldu. İlk ışıklarla birlikte Ludwig von Baden, ateş açma tehdidinde bulunarak şehri teslim olmaya davet etti. Belediye başkanı alelacele boyun eğdi ama yine de Tökeli'nin askerlerinden üç yüzü kaçabilmişlerdi.

30 Temmuz günü yapılan Pojon Muharebesi, karman çorman bir olaydı. Ludwig von Baden ile diğer komutanlar, Lorraine'i şehrin kapılarındaki esas Macar-Osmanlı kuvvetine hücum etmesi için ikna etiler. Başlangıçta plastronlar savaş konumlarını alırken Avusturyalı dragonlar tepeler ile Tuna arasındaki geniş yamaca yayıldılar ve sonra da kanatlara doğru harekete geçtiler; Lubomirski idaresindeki Lehler nehre en yakın olan sağ kanatta, geriye kalan Lehler ile Tetwin, Veterani ve Pálffy alayları ise soldaydılar. Macarların Avusturyalılara direnecek morale sahip olmadıkları ve Osmanlıların da bir başlarına yeterince kudretlerinin bulunmadığı hücum başlar başlamaz açıkça belli oldu. Tökeli ile birçok başka Macarın sabah erkenden geri çekilmiş olması, durumu hepten ağırlaştırmıştı. Avusturya hafif süvarileri, özellikle de Lehler, geri çekilen Macarlar ile Osmanlıları takip ederken muharebe kovalamacaya dönüştü. Lubomirski, Tetwin, Veterani ve Pálffy alayları ovada at koşturur ve akşam çöktüğü esnada ganimetle yüklü olarak geri dönerken Lorraine emir-komuta hâkimiyetini saatlerce elinden kaçırdı. Tuna üstündeki köprüyü yıktıran Habsburg başkomutanı, çeşitli malzeme ile hayvan sürülerini kaleye aldırdı. Pojon bir kere daha Leopold'e sadakat yemini ederken Tökeli tehdidi süratle ve başarıyla ortadan kaldırılmıştı. 31 Temmuz'da Marchegg'e geri dönen Lorraine, 3 Ağustos'ta Türkleri Tuna'nın kuzey yakasındaki Enzersdorf'da tesis etmiş oldukları köprübaşından atmaya muvaffak oldu. 6 ile 20 Ağustos tarihleri arasında ise Angern'de karargâh kurarak Tökeli'nin köyleri acımasızca yakıp kırsal alanının altını üstüne getiren adamlarıyla başa çıkabildi. Bu gelişigüzel ve

acımasızca yürütülen harp, sivil halk arasında büyük can, mal ve mülk kaybına sebep oluyordu.

Bütün bunlar olup biterken Viyana'nın durumu hakkında bilgi toplamak birinci dereceden önemliydi. Lorraine ve kurmayları, Marchegg ve Angern'de geçen iki haftanın ardından, Viyana kuşatmasının bir ayda ancak yavaş bir gelişme kaydettiğini ve takviyelerin her geçen gün toplandığını teşhis ettiler. 9.000 Bavyeralı ve 8.000 Frankonyalı, Ağustos ortasında Viyana'ya bir taş atımlık mesafeye gelebilecek durumdaydılar; 10.000 Sakson ise ay sonunda ulaşacaktı. 20.000 Lehlinin ise, (şayet geleceklerse) Eylül'ün ilk haftasından önce varabilmesi beklenmiyordu. Bu, dük için basit bir hesap meselesiydi: Ne kadar çok beklerse imdat kuvveti o kadar büyük olacaktı. Fakat o zaman zarfında İmparatorluk başkentine karşı başarılı bir Osmanlı hücumu da o kadar ihtimal dahilindeydi.

KUŞATMANIN İKİNCİ AYI

Starhemberg, 12 Ağustos'taki büyük patlamanın ardından garnizonu ve sivil işçileri istihkâmları berkitme işinde çalıştırdı. Burg Tabyası'na ve onun gerisinde yerleşik olup önü bir hendekle kesilmiş bir kuleden ibaret bulunan "İspanyol" lakaplı bir Ortaçağ surunun kalıntılarına odaklanmışlardı. "İspanyol" hazırlanırken tabyaya şarampol çakılı bir siper ile bir çukur engel eklendi. Ayrıca, siperle "İspanyol" hendeği arasına kütük traversler dikilmişti. Öte yandan, tasarımındaki hatalardan dolayı Löwel Tabyası'nı takviye etmek adına bir şey yapmak mümkün olmadı.

Savunmacılar uğraşıp dururken, Osmanlılar harıl harıl çalışarak Burg Tabyası'nın karşısındaki şev duvarının altına bir lağım yerleştiriyorlardı. 14 Ağustos'ta patlatılan lağım, Avusturyalıları üstü örtülü yolun son kısmını da terk etmek zorunda bıraktı. 15 Ağustos'ta Löwel Tabyası'nın önündeki hendekte sipere giren Osmanlılar, savunma amacıyla iki yüz kişiyi alabilecek kadar geniş hilâl şeklinde bir barikat kurdular. Buna mukabil iki ayrı huruç hareketi yapan savunmacılar, Osmanlı barikatını yakıp tahrip etmeye muvaffak oldular. Talih onlardan yanaydı: Rüzgârın büyüttüğü alevler şev duvarını tutuşturarak yün çuvallarını, içi toprak dolu metris sepetlerini ve kerestеleri yok etti. Bu kesimi tutan yeniçeriler 12 gün boyunca geri gelmediler ki bu, sonunda şehrin kurtarılması bakımından kritik bir gecikmeydi.

Fakat Osmanlılar hedeflerine daha da yaklaşmaya devam ettiler. 18 Ağustos'ta bir huruç daha yapıldıysa da semeresiz kalan bu teşebbüs, dragonları artık atlarından inmiş olan Albay Dupingy'nin ölümüyle kanlı bir şekilde püskürtülmüştü. Ne var ki bir kere daha Osmanlılar başarılarından yararlanmakta yavaş davrandılar ve 19 Ağustos'ta Kärntner Kapısı'ndan çıkan bir müfreze, hayati önemdeki 32 öküz yükü erzakla geri döndü. Ertesi birkaç gün boyunca, Burg Tabyası ve dış tabya civarındaki hendek daha da fazla lağımla hallaç pamuğu gibi atıldı. Dövüşme yeraltında da devam ediyordu; hatta bir seferinde, iki taraf lağımcıları dış tabyanın altında karşılaşmışlardı. Bu sırada yukarıdaki savunmacılar Osmanlı hücumlarını püskürtmek için her vasıtayı kullanıyorlar, özellikle de kazanlarla kaynar su ve zift hazır tutuluyordu.

Ağustos sonuna gelinirken gerek Avusturyalılar gerekse de Osmanlılar yorgunluktan bitap düşmek üzereydiler ama bu vaziyet, Starhemberg'in 25 Ağustos'ta gerçekleştirilecek büyük bir huruç planlamasına engel olmadı. Löwel Tabyası'ndaki planlama toplantısı ardından öğleden sonra saat dörtte yapılan teşebbüs neticesi, Osmanlılar siperlerine ve bataryalarından birine kadar geri çekilmek zorunda kaldılar. Fakat Avusturyalılar falya deliklerine çivi çakıp Osmanlı toplarını etkisiz hale getirmeye kalmadan kısa sürede toparlanan kuşatmacılar, bir karşı hücumla saldırganları geri attılar. Avusturyalılar iki yüz kadar asker kaybetmişlerdi. Starhemberg'in başka bir huruç emretmesi üzerine kuvvetli hücum kıtaları, iki gün sonra, Burg Tabyası'nın önündeki hendekte bulunan Osmanlılara saldırdılar. Kuşatma hatlarına epey zarar verildi ama bu, ana tabyalara doğru tedrici Osmanlı ilerleyişini durdurmadı ve dış tabyanın daha çok kısmı yavaş yavaş Osmanlıların eline geçti. Dış tabyaya yaklaşılıp etrafı sarılırken hücumlar iki tabyaya odaklamaya başladı. 2 Eylül'deki büyük bir lağım, Burg Tabyası duvarının bir kısmını yıktı; Starhemberg'in kendi alayından Yüzbaşı Heistermann'ın idaresindeki müdafiler, etraflarındaki keresteler tutuşunca ağır kayıplar verdilerse de ertesi güne kadar dayanabildiler. Durum böyle olunca

Kont Starhemberg, 6 Eylül 1683'te yapılan Osmanlı taarruzunun püskürtülüşüne nezaret ediyor. Bu teşebbüs, son büyük Osmanlı taarruzlarından biriydi.

Starhemberg, dış tabyadan vazgeçmek zorunda olduğunu anladı.

Bir sonraki hücum, ansızın patlayan bir lağımın müdafileri gafil avladığı 4 Eylül günü öğleden sonra yapıldı. Evleri sarsan patlamanın ardından savunmacılar Burg Tabyası'na koştukları zaman, sol uçta muazzam bir gediğin açılmış olduğunu gördüler. Osmanlı askerleri rüzgârda dalgalanan sancaklar ve alemleri eşliğinde, "Allah!" nidalarıyla yaklaşıp otuz kadem genişliğindeki gedikten savunmacılara çullanıyorlardı. Bu ümitsiz bir andı: Tek tek Avusturya erleri delice bir aceleyle tüfek boşaltıyor; art arda yaylım ateşi açıyor ve sonra bir kısmı serbest ateş devam ederken diğerleri kalaslar, çuvallar ve çarkıfelekler ile gediği kapatmaya çalışıyordu. İstihkâmlarındaki çok sayıdaki tünel ve geçitten ön tarafa asker yetiştirmek için faydalanan Osmanlılar kısa süre içinde, aralıksız bir bomba ve ok yağmuru ile perdelenen takviyeler getirdiler. İki saatlik boğuşma neticesi savunmacılar 150'den fazla, Türkler ise söylendiğine göre bundan da çok zayiat verdiler. Tükenmiş ve yorgun düşmüş olan savunmacılar, Kara Mustafa Paşa'nın bu defalık başarısızlığına rağmen kendi çabalarıyla daha fazla dayanamayacaklarını anladılar. Sonun geldiğini iki taraf da görüyordu.

Bir sonraki Türk hücumunun hedefi Löwel Tabyası olacaktı. Savunma hazırlıkları yapılmıştı: Barikatlar konmuş; muhafızların görevleri dikkatle izah edilmiş ve ayrıntısıyla belirlenmişti. 8 Eylül'de patlatılan iki

lağımla tabyanın ucu ve sol taraftaki duvarın bir kısmı hemen çöktü. Barikatların arkasındaki savunmacıların ölümcül ateşine rağmen derhal hücuma geçen Osmanlılarla çaresizce direnen Avusturyalılar bir saat boyunca dövüştükten sonra Türkler geri çekildi. İstihkâmlara geçici tamirat yapıldıysa da Osmanlı taktikleri kısa sürede açıklığa kavuştu. Hem Burg hem de Löwel tabyalarını saldırılarıyla ciddi şekilde zayıf düşürdükten sonra artık siperlerini hendekten aşırtıp yıkılmış dış tabyanın iki yanından ileriye taşıyorlardı. Amaçları, arkada ortaya çıkmış olan şehir surunu ele geçirmekti; ayrıca, iki tabyayı daha da zayıf düşürmeye çalışıyorlardı. Yorgun garnizonda eli silah tutabilecek durumda ancak 4.000 adam kalmış bulunmasına rağmen Starhemberg istihkâmları güçlendirmeye devam etti ve hatta Burg ile Löwel tabyalarının ardındaki bazı evleri yekpare kalelere çevirip içlerine nerede ihtiyaç duyulursa hemen oraya müdahale etmeye hazır askerler yerleştirerek hazırladı. Savunmacıların şansına Türkler baskıyı sürdüremediler ve kader ânı 7-8 Eylül gecesi, imdat kuvvetinin ilk işaretlerini teşkil eden fişeklerin Wienerwald taraflarında göğe yükselmesiyle geldi. Kararlı bir garnizon ile güçlü bir imdat ordusunun arasında kısılmış bir kuvvete kumanda etmek tecrübesinden yoksun Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın başı şimdi büyük bir beladaydı.

ALMANDAĞI (KAHLENBERG) MUHAREBESİ

WIENERWALD'DAN* GEÇİŞ

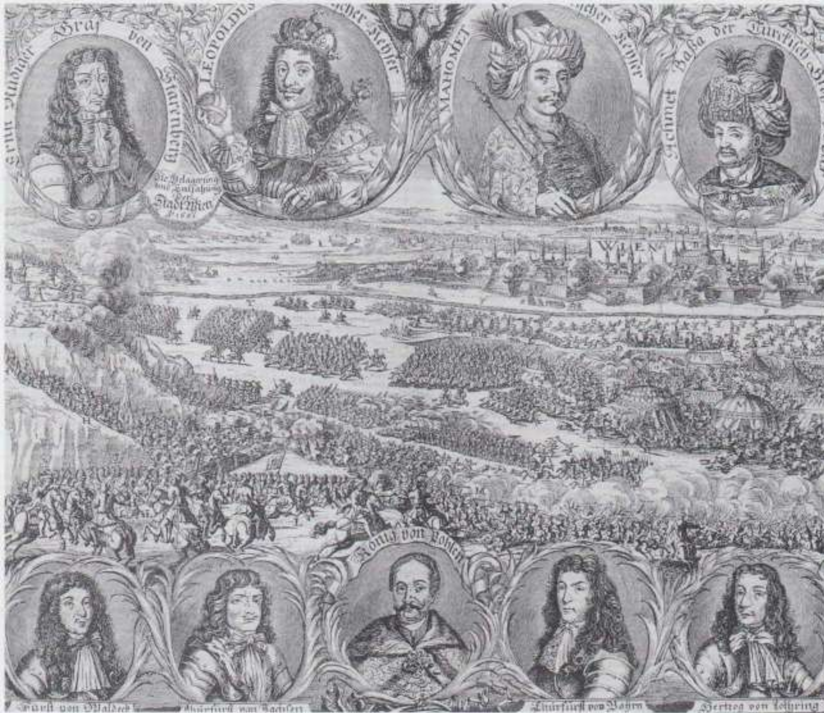
Viyana'ya doğru yol alan yardım kuvveti, III. Jan Sobieski'nin emrindeki Lehlerden, Saksonyalı III. Johann Georg'un idaresinde Bohemya dağları ile ovalarını aşarak gelmiş Saksonlardan ve Bavyeralı Maximilian Emanuel'in, Ludwig von Baden'in ve Waldeck Prensi'nin kıtalarından müteşekkildi. Bavyeralılar ile Frankonyalılar Tuna boyunca ilerliyorlardı. 3 Eylül'de Stadeldorf'da yapılan bir toplantı neticesi, şayet Leopold imdat kuvvetleri içinde yer almayacaksa muharebe gününde birleşik kuvvetlere Sobieski'nin kumanda etmesi kararlaştırılmıştı. Buluşma yerinin Tuna'nın güney yakasındaki Tulln olarak tespiti ve nehirden en geç 6-7 Eylül'de geçilmiş olması hususlarında da aynı toplantıda mutabık kalınmıştı. Tulln'daki yeni köprüler Sobieski ile Lorraine'in askerlerine, Stein'daki köprü ise Saksonlara tahsis edil-

Almandağı Muharebesi'nden önce Wienerwald civarında imdat ordusu ile Osmanlı kuşatmacılar arasında vuku bulan çarpışmalardan biri.

* Wienerwald: Viyana etrafındaki ormanlık arazi – ç.n.

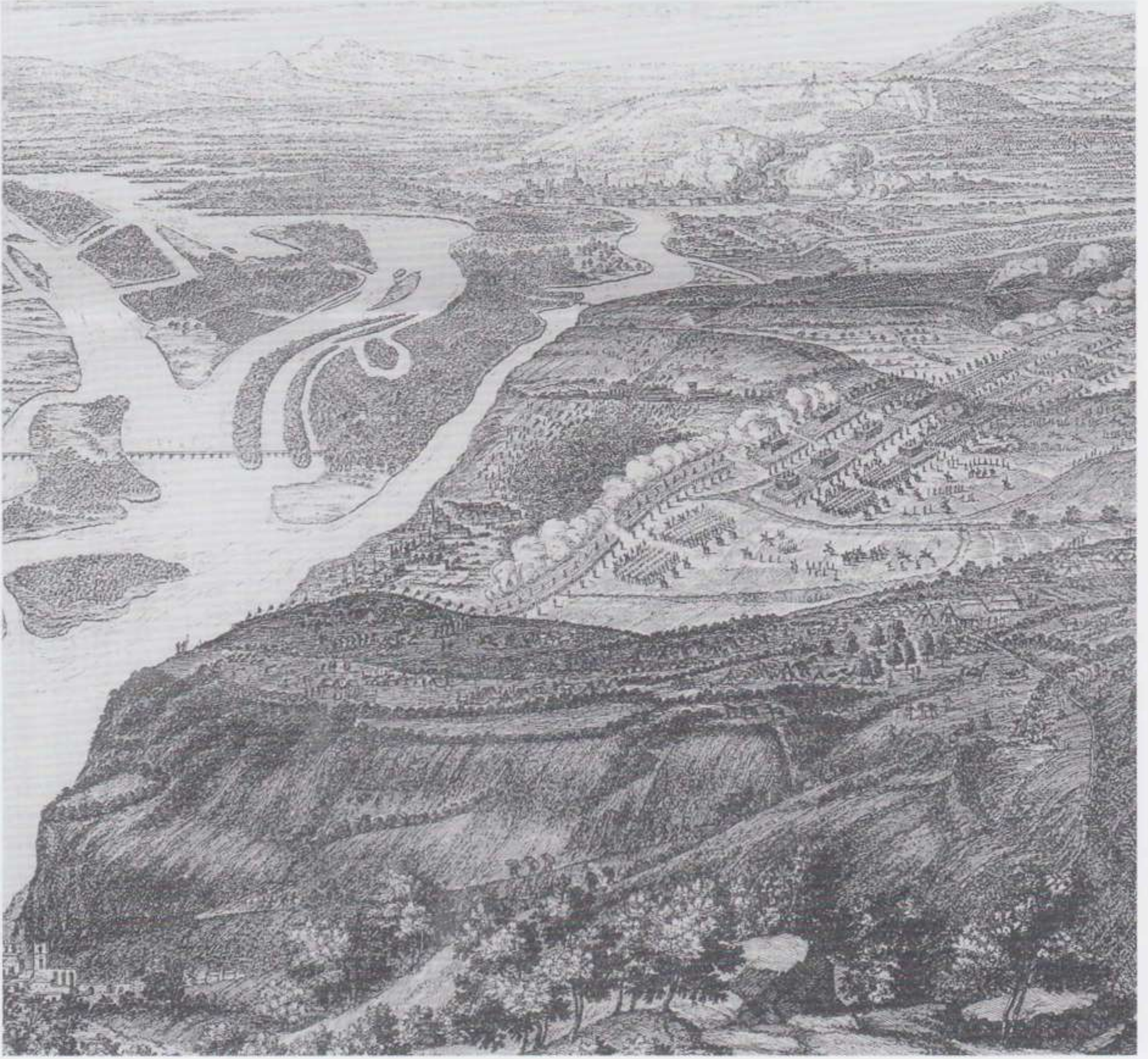

Üstte: **Lorraine Dükü ile III. Jan Sobieski'nin muharebe günü sabahındaki buluşmasını tasvir eden romantik üslupta bir resim. Leh kralının hemen ardında görülen keşiş, Marco d'Aviano'dur.**
Altta: **Almandağı muharebesi ile muharebeye katılan her iki taraf komutanlarının portrelerini birleştiren bir resim.**

di. Üç gün boyunca sağdan soldan akan kuvvetler nihayet 8 Eylül'de bir araya geldiler. Bavyera, Frankonya, Saksonya ve Avusturya birlikleri St. Andrä çevresinde, Lehler ise Tulbing ve Königstetten'de ordugâh kurdu; bütün ordu ise 9 Eylül'de Tulln Ovası'ndan yola çıktı.

Bu arada 7 Eylül'de, Almandağı'nın zirvesinde bir ateş yakıp Viyana garnizonuna yardımın pek yakında geleceği işaretini vermek için Albay Heisler idaresindeki altı yüz süvari yola çıkarılmıştı. 1683'te Osmanlıların Almandağı, Avusturyalıların ise Kahlenberg diye atıfta bulundukları mevki Viyana'nın yukarısındaki Wienerwald sırtlarının tamamını kapsadığından, sinyalin tam olarak nereden verildiği bilinmemektedir. Muharebe tertibine karar vermek için Tulln ordugâhında bir meclis daha toplandı. Bir miktar çekişmeden sonra imparatorluk kuvvetlerinin sol, merkez ve sağ kanatları teşkil etmesine, Lehlerin ise en sağda durmalarına karar verildi. Sol kanattaki imparatorluk piyadeleri ve Saksonlarla karışık süvarilere, Saksonya elektörü kendi memleketlilerinin başında durmak şartıyla Charles de Lorraine, Bavyeralı ve Frankonyalı piyadeler dahil

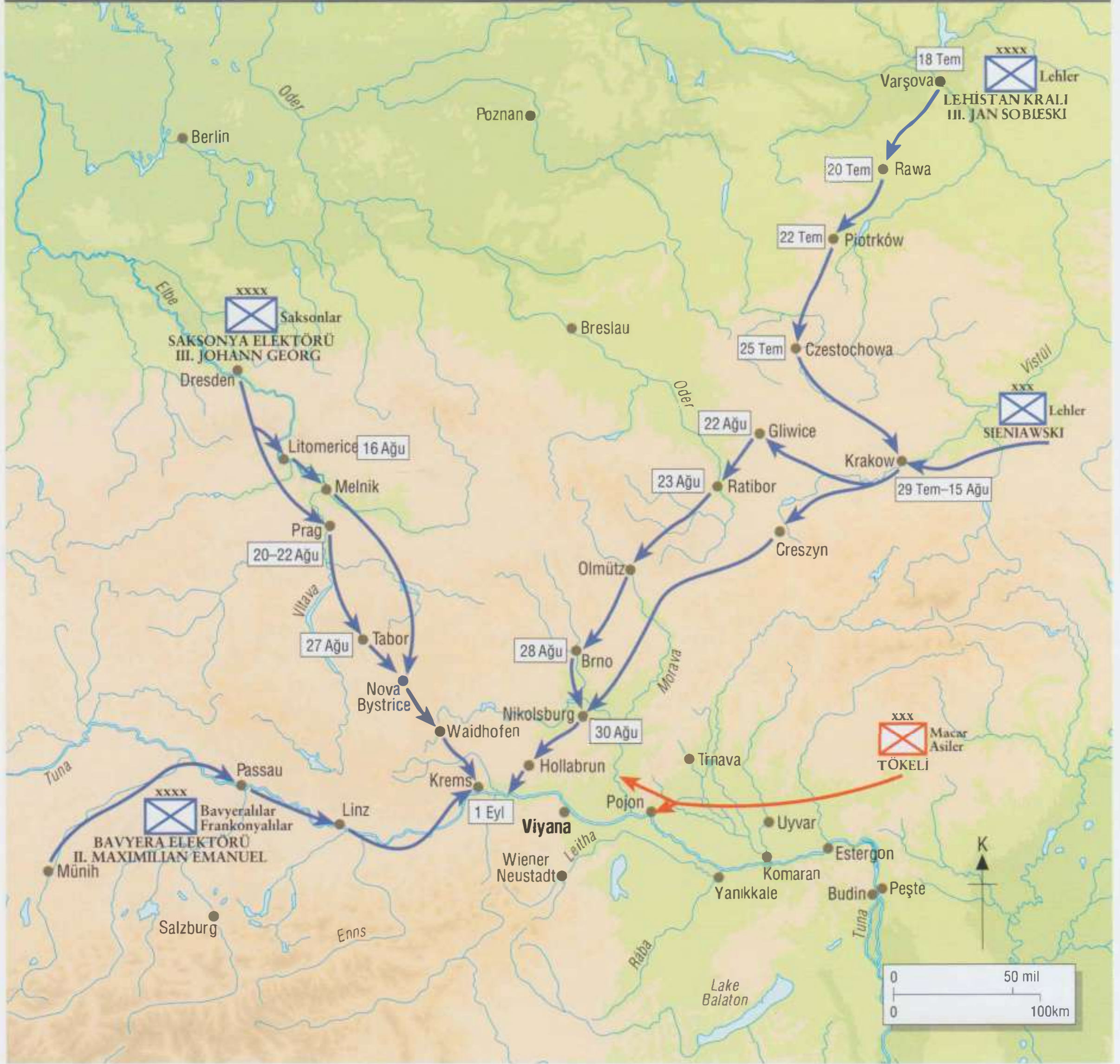

Almandağı Muharebesi'nin panoramik bir tasviri. Ne var ki imdat ordusunun muharebe tertibi burada gösterildiği kadar düzgün ve intizamlı değildi.

merkeze Waldeck Prensi, sağ kanattaki Bavyera, Frankonya ve imparatorluk süvarilerine ise Sachsen-Lauenburg Dükü kumanda edecekti.

Wienerwald'dan geçiş 10 Eylül'de, araziyi tanıyan imparatorluk avcılarının rehberliğinde başladı. Kuvvetlerini bölen Lorraine, süvarilerin çoğunu ormanın Tuna'ya yakın olan kuzey kenarının etrafından gönderdi; diğerleri ise ormanın içinden yürüdüler. İki kol Klosterneuburg'da buluşacaktı. Sobieski, piyade ve süvarileriyle Kierling ve Kirchbach üzerinden Wienerwald'ı kat etmeye girişti; yamaçlar olağanüstü dikti ve top arabalarıyla diğer araçları geçirmenin

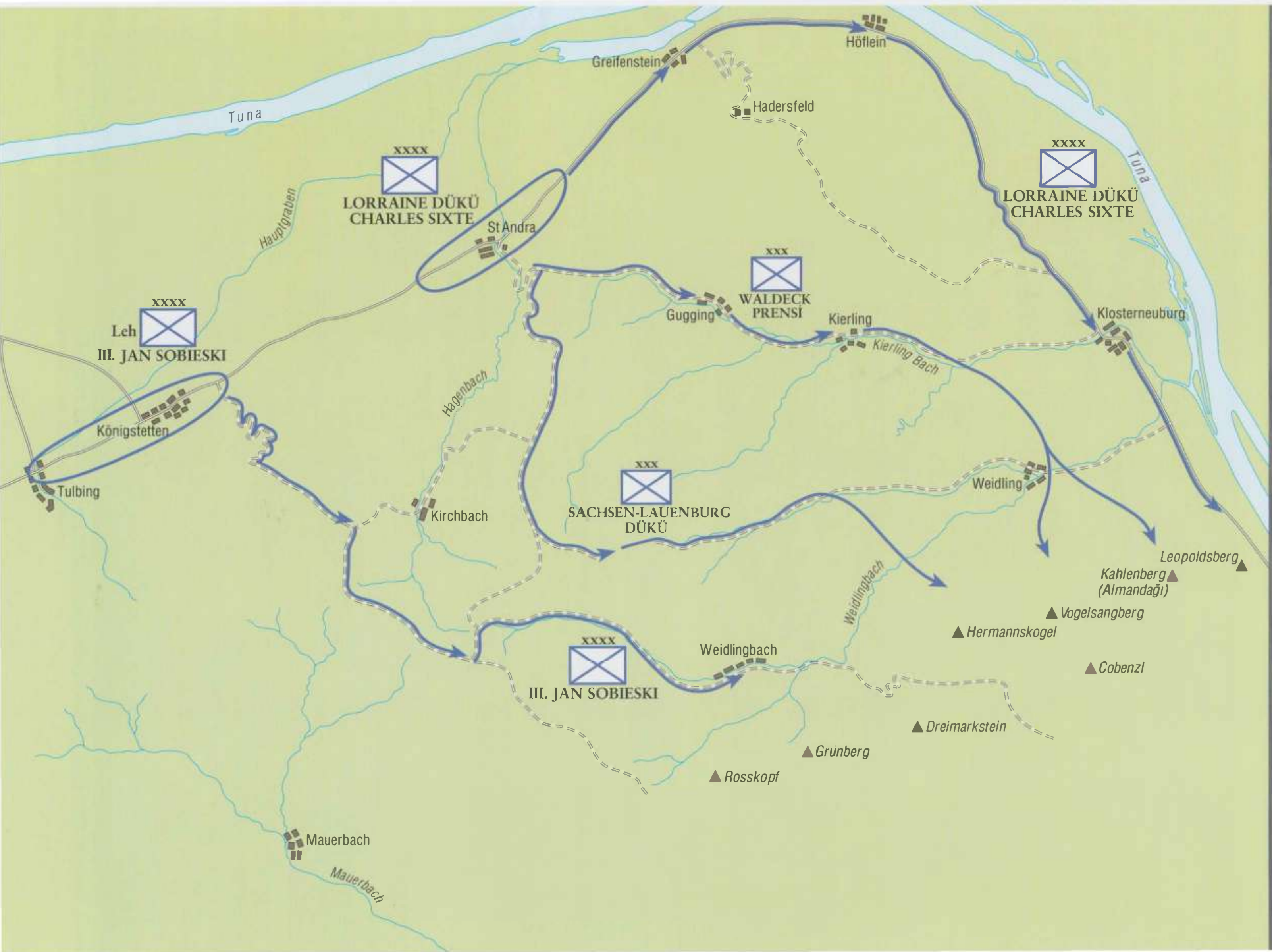
Hasım Kuvvetler Viyana'da Yığınak Yapıyor

özellikle yorucu olduğu görülüyordu. Merkezde Waldeck ile Sachsen-Lauenburg birbirlerinden ayrıldılar ve piyadeler Kierling Ormanı'ndan geçip Rotgraben'e yürürken süvariler tırısla Yukarı Weidling Vadisi'ne girdiler. İmparatorluk karargâhı Weidling şehrinde kurulmuştu. Yürüyüş günü herkes için yorucu oldu: Birçok patika ve yol neredeyse kullanılamaz durumdaydı ve engebeli arazi ilerlemeyi engelliyordu. Bunun neticesi topçular geride kaldılar ve 10 Eylül akşamına gelindiğinde, Viyana'ya hâkim sırttan hâlâ uzaktaydılar.

O gece Sobieski at sırtında gelip Lorraine ile kafa kafaya verdi. Tırmanılması gereken sırta baktıklarında bu işe hemen girişilemeyeceği hususunda mutabakata vardılar ve bunun yerine 11 Eylül'de harekete geçmek üzere planlar yapıldı. Kara Mustafa Paşa tesis etmiş olduğu zayıf gözetleme noktasını takviyeye karar vermeden önce St. Josef Dağı'nın (şimdi Kahlenberg Tepesi)

İmdat Ordusunun Wienerwald'dan Geçişi

Muharebenin keşmekeşini yansıtan bu resimde, Lehlerin Osmanlı ordugâhına hücumu özellikle göze çarpıyor.

tepesindeki metruk manastırı almaları gerekiyordu. 11 Eylül sabahı gün ağarmadan evvel buraya tırmanan altmış neferden müteşekkil küçük bir piyade kuvveti, Osmanlı askerlerini kovalayıp sırttan aşağıya doğru geri kaçırttı. Viyana garnizonunca görülen fişekleri sabah alacası gökyüzüne atanlar da bunlardı; böylelikle savunmadaki yoldaşlarının moralini yükseltmeyi amaçlamışlardı. Yağmurlu ve rüzgârlı günün sabahı şafak söktüğünde, ordunun geri kalan kısmı yürüyüşe geçmişti. Saat on bire gelindiğinde sırta tırmanmış olan imparatorluk birlikleri, vakit kaybetmeden çarkıfeleklerle berkitilmiş gelişigüzel siperler kazmaya başladılar. Topçular ancak geceleyin geldiler; dik ve çamurlu patikalardan topların geçmesi için iki ve hatta bazen üç çift koşum hayvanı gerekmiş; üstelik 12 funtluk topların hepsini geride bırakmak zorunda kalmışlardı. Biraz geride kalmış olan Lehler, sırtın gerisindeki vadiye ancak 11 Eylül günü öğleden sonra geldiler. Onların sırta çıkışı akşamın erken saatlerinde ancak başlayabildiği gibi, karanlık basana kadar ulaşamamış olan piyadelerinin bir kısmı ile topçularının büyük bölümü 12 Eylül sabahından önce tırmanışa geçemediler.

Osmanlı ordugâhına hâkim sırtın işgalinin umulduğu kadar kolay olmadığı söylenebilir. Karşılarındaki arazinin görünümü imdat ordusu komutanlarını ama özellikle de Sobieski'yi endişelendiriyordu, çünkü yükseltinin düşman ordugâhına doğru yumuşak bir eğimle alçaldığını ümit ettikleri yerde şimdi uçurumlar, dar ve derin dereler, sık ağaçlı yamaçlar ve önlerde daha başka sırtlar bulunuyor, daha düz arazinin ise uzakta olduğu görülüyordu. Arazi ayrıca çok sayıda üzüm bağı, çitler ve taş duvarlarla doluydu. Hücumun nasıl yapılacağına dair karar, ertesi gün olan 12 Eylül sabahı erkenden toplanacak meclise bırakıldı. Bu ara-

da çadırlar ve otağlarla, sayısız at, deve ve öküzle, Wienerwald eteklerinde kol gezen Tatar gruplarıyla ve şiddetli alevleri göğe yükseltip tozu dumana katarak şehre muazzam bir ateş yağdırmakta olan kuşatma toplarıyla kaplı Viyana düzlüklerine bakmaya devam ettiler.

MERZİFONLU'NUN MUHAREBE HAZIRLIKLARI

Kara Mustafa Paşa, Katolik komutanların bir imdat ordusu toplayıp karşısına dikilmeleri olasılığına karşı pek az kafa yormuş, hatta belki hiç düşünmemişti. Aklında sadece kuşatma vardı. 4 Eylül'de esir alınan bir Avusturyalı, yaklaşan ordunun büyüklüğü ve terkibi hakkında 80.000 piyade ve 40.000 süvari diye detaylı (ama mübalağalı) bilgi vermişti. 8 Eylül'de alınan başka bir esir ise Hıristiyan ordusunun iki yüz top ile Tulln'da olduğunu anlattı. 8 ve 9 Eylül'de toplanan harp divanında bazıları Osmanlı ordusunun yüzgeri ederek Charles de Lorraine tehdidine karşı tertiplenmesini istemişti; fakat Merzifonlu, hem şehir üstündeki baskıyı sürdürmek hem de yeni tehlikeye karşı çıkmak istiyordu. İkinci seçeneğin kabul edilmesi hususunda 9 Eylül sabahı mutabık kalındı ve düzenlemeler yapıldı.

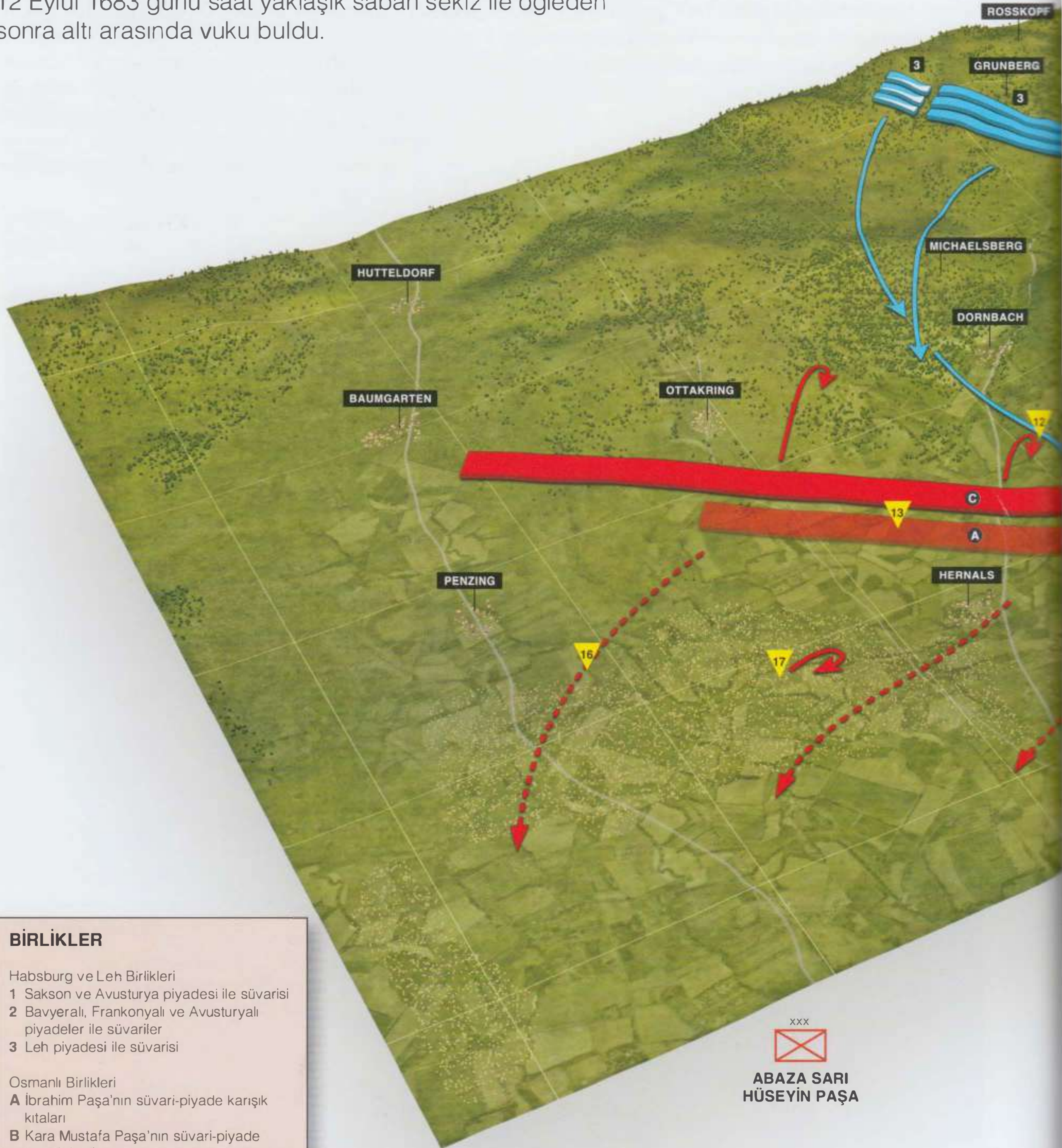
Hıristiyan ordusuna karşı çıkmakla görevlendirilen kuvvetin büyüklüğünü doğru tahmin etmek zordur. 6.000 piyade ile birlikte altmış topun kuşatma hattından alınıp başka yerlere aktarıldıkları biliniyor. Yaklaşık 22.000 süvari de bu işe ayrılmıştı; Osmanlı kuvvetinin toplam mevcudu ise 28.000 ile 60.000 arasındaydı. Diyarbakır Valisi Kara Mehmed Paşa'nın idare ettiği 5.400 öncü süvari, Almandağı'nın eteğindeki yıkılmış

Frankonya ve Bavyera müfrezelerinin Osmanlı hattının merkezine hücumu.

ALMANDAĞI (KAHLENBERG) MUHAREBESİ

Viyana kuşatmasının kaderini tayin eden muharebe, 12 Eylül 1683 günü saat yaklaşık sabah sekiz ile öğleden sonra altı arasında vuku buldu.

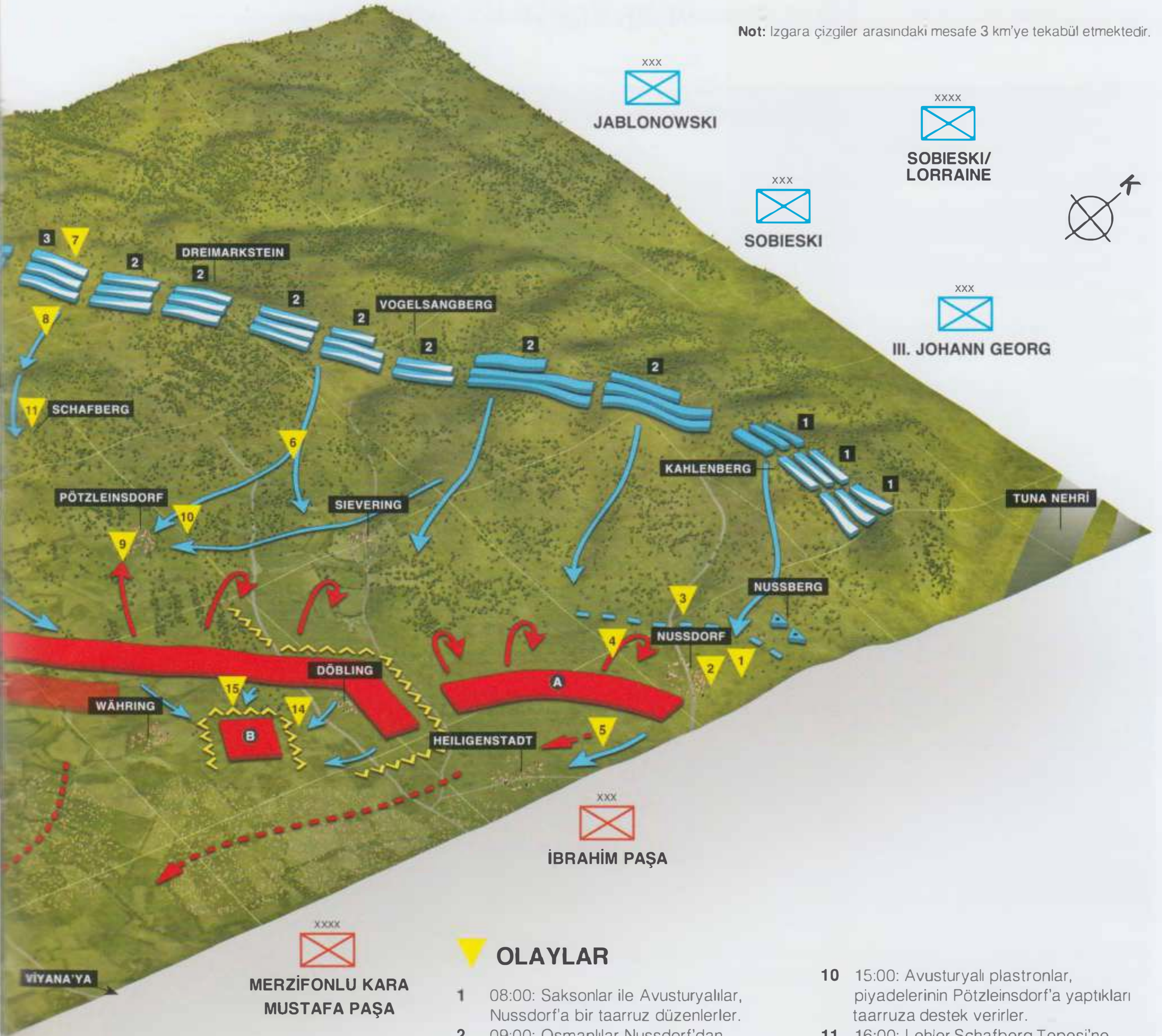
BİRLİKLER

Habsburg ve Leh Birlikleri

1 Sakson ve Avusturya piyadesi ile süvarisi
2 Bavyeralı, Frankonyalı ve Avusturyalı piyadeler ile süvariler
3 Leh piyadesi ile süvarisi

Osmanlı Birlikleri

A İbrahim Paşa'nın süvari-piyade karışık kıtaları
B Kara Mustafa Paşa'nın süvari-piyade karışık kıtaları
C Abaza Sarı Hüseyin Paşa'nın süvari-piyade karışık kıtaları

OLAYLAR

1 08:00: Saksonlar ile Avusturyalılar, Nussdorf'a bir taarruz düzenlerler.

2 09:00: Osmanlılar Nussdorf'dan çıkartılırlar.

3 10:00: Charles de Lorraine Avusturya ilerleyişini durdurur; Nussberg Tepesi'ne topçu yerleştirilir.

4 10:00: Bir Osmanlı karşı taarruzu püskürtülür.

5 11:00-13:00: Avusturyalılar Heiligenstadt'a taarruzlar düzenlerler.

6 11:00: Lauenburg Dükü ile Waldeck Prensi'nin ilerleyişi pek az direnişle karşılaşır.

7 13:00: Leh askerleri Dreimarkstern, Grunberg ve Rosskopf tepeleri arasından görünürler.

8 14:00: Lehler Michaelsberg Tepesi'ne erişirler.

9 14:00: Pötzleinsdorf 1.000 yeniçeri tarafından işgal edilir.

10 15:00: Avusturyalı plastronlar, piyadelerinin Pötzleinsdorf'a yaptıkları taarruza destek verirler.

11 16:00: Lehler Schafberg Tepesi'ne erişirler.

12 16-16:20: Sarı Hüseyin Paşa'nın başlattığı bir genel taarruz püskürtülür.

13 16:00: İbrahim Paşa'nın kıtalarının büyük kısmı sol kanada kaydırılır.

14 16:30: Bavyeralı ve Frankonyalı piyadeler Osmanlıların müstahkem ordugâhına (*Türkenschanz*) taarruz ederler.

15 17:00: Prens Alexander Sobieski'nin husar bölüğü Osmanlı ordugâhına taarruz eder.

16 17:00: Osmanlı hattı dağılmaya, birlikleri muharebe meydanından kaçmaya başlarlar.

17 18:00: Kara Mustafa Paşa şahsi maiyetiyle son bir taarruza teşebbüs eder ama artık çok geç olmuştur.

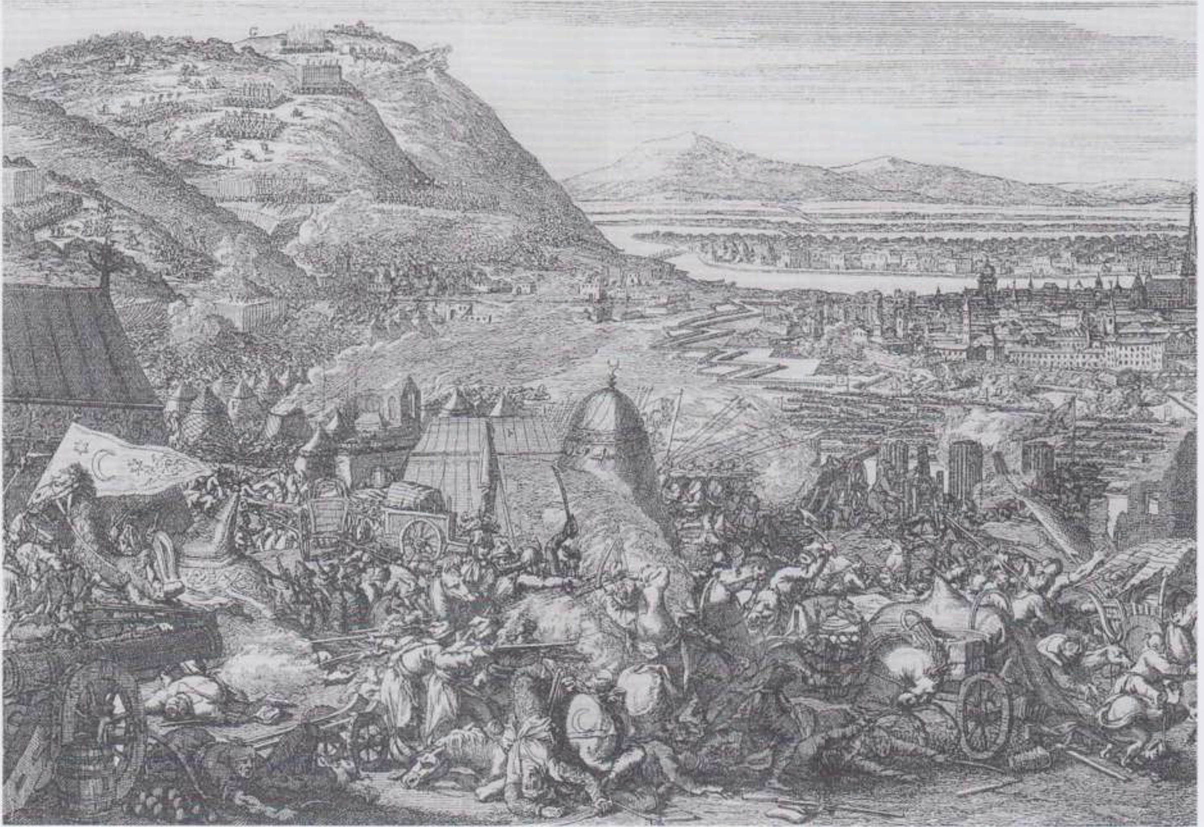
Almandağı muharebesinin sonunda bir Osmanlı sancağının ele geçirilişi. İlk başta bunun Sancak-ı Şerif olduğu düşünülmüştü ancak daha sonradan Kara Mustafa Paşa'nın şahsi bayrağı olduğu anlaşıldı.

Nussdorf köyü ile Nussberg'in gerisinde mevzilendi. Geriye kalan 17.600 adam ise Katolik sol ve sağ kanatlarına direnmek görevi verilen İbrahim Paşa'nın emrindeydi. Abaza Sarı Hüseyin Paşa emrindeki 6.000 piyade, St. Ulrich ile Viyana Nehri sahili arasındaki araziyi savunmakla yükümlüydü. Sağ kanattaki savunma mevzileri takviye edilmiş ve mümkün her yerde, özellikle de Nussdorf'da siperler kazılmıştı. Osmanlılar sol kanatlarındaki birçok yerde hendekler kazmış ve toplar koymuşlardı, ama bunun haricinde çok sayıdaki üzüm bağının çitlerini, duvarlarını ve binalarını kullanmak niyetindeydiler. Kara Mustafa Paşa ise, Osmanlı savunmasının çekirdeği sayılan karargâhında yanında özel bir yeniçeri birliği ve kırmızı ceketli Arnavut muhafızlarıyla beraber kalacaktı. 10 ve 11 Eylül günleri boyunca hazırlıklar yoğunlaştırıldı. Bu sıralarda alınan taze istihbarat, asıl hücumun Almandağı bölgesinden geleceğine işaret ediyordu. Bu tehlikeye karşı çıkmak isteyen sadrazam, Budin paşasına bağlı süvari kuvvetinin büyük kısmını attan indirip öncülerin gerisine yerleştirmeye karar verdi. Bu ölümcül sonuçlar doğuracak bir karardı zira Osmanlı merkezinin savunmasını zayıflatmıştı. İki ordu, ertesi sabah olacakları beklemek üzere yerleştiler.

MUHAREBE

İmparatorluk ordusu gün doğmadan çok önce hareketlendi. Ağır toplar ulaşmaya başladığı gibi General Leslie de Leopoldsberg'in ön yamacında harıl harıl bir havale (batarya mevzisi) inşa etmekteydi. Sabah saat beş sularında, Nussdorf civarındaki Osmanlıların havalenin inşasını durdurmak gayesiyle bulundukları bölgenin tam kuzeyindeki Nussberg'den hücuma kalkmaya hazırlandıkları görüldü. Avusturyalı komutan Kont Fontaine, dikkatli bir subay sayesinde uyarıldı ve iki taburunu savaş düzenine soktu. Bunların kısa süre içinde Croy Dükü idaresindeki başka taburlarla takviye edilmesiyle de birleşik bir cephe kurulmuştu. Ardından gelen kısa, şiddetli ve kanlı çarpışma neticesi Osmanlılar geri çekilmeye ikna oldular.

Nussberg bölgesinde bunlar olup biterken Sobieski, bir gün önceden kararlaştırılmış meclise katılmak üzere Charles de Lorraine'in yanına gitmekteydi. İmparatorluk başkomutanı, geçen zaman zarfında Osmanlı sağ kanadının ordugâhını tam tekmil terk ederek ilerlemesine karşılık bütün kendi sol kanadını harekete geçirmeye başlamıştı. Çok geçmeden Sachsen-Lauenburg ile Waldeck'e sık ağaçlı Dreimarkstein, Hermannskogel, Cobenzl ve Vogelsangberg yamaçlarındaki mevzilerinden ilerlemeleri için emirler yollandı. Bu arada Leh kralı ile buluşan Lorraine, aldığı kararları anlatıyordu. Sobieski mutabık olduğunu bildirdikten sonra yakılmış Kamaldolit Kilisesi'nde Marco d'Aviano'nun yaptığı ayine katılmak üzere ayrıldı. 12 Eylül Pazar günü güneş, alelacele aşağıya doğru inen Hıristiyanların üzerine parlak bir günü haber vererek

Muharebenin sonuna doğru Osmanlı ordugâhında vuku bulan boğuşma.

doğdu. Bir Osmanlı gözlemcisi "sanki kara bir zift seli yoluna çıkan her şeyi yutup yakarak tepeden aşağıya doğru akıyordu" diye kaydetmişti.

Başlayan muharebe bir dizi karmakarışık mevziî çatışmalardan ibaretti. Gerek Osmanlı sadrazamı, gerek Sobieski gerekse de Charles de Lorraine, kuvvetlerini muharebenin taktik planına uygun ve tutarlı bir şekilde yönetmeye çabalıyorlardı. Zemin bazen düz gözüküyordu, ama aslında derin dere yatakları ve yüksek duvarlarla çevrili üzüm bağları ile bölünmüştü. Sırttan vadiye ve vadiden sırta doğru gerçekleşen çarpışma boyunca askerler durmadan engebeli araziye girip çıkıyorlardı; süvariler ve piyadelerin birbirine karıştığı karmaşanın içinde kimi birlikler, zor durumda görünen diğerlerine destek vermek için tabur komutanlarının inisiyatifi ile cephe boyunca yer değiştiriyorlardı. Bu en akışkan türdeki bir amaç odaklı komutanlık idi.

Muharebe önce Katolik sol kanadında, Nussberg ve Nussdorf mıntıkasında başladı. Nussberg'in hâkimiyeti için yapılan çarpışma, her iki taraf da mücadeleye gitgide daha çok sayıda asker kattığı için ziyadesiyle birliği yok etti. Leopoldsberg'in yamacını dolanmış olan General Heister'in Sakson ve Avusturya dragonları, Kahlenbergdorf'da yeni emirler bekliyorlardı. Sabah saat sekiz sularında Nussberg'e çıkmayı başaran Avusturya topçuları, aşağıdaki Nussdorf'da bulunan Osmanlılara karşı daha isabetli atışlar yapa-

s. 72-73:

LEH KANATLI HUSARLARININ HÜCUMU

Viyana kuşatmasını kaldırmak üzere toplanan müttefik ordu, 11 Eylül 1683 günü şehir havalisine ulaştı ve bir sonraki gün Almandağı (Kahlenberg) Muharebesi vuku buldu. Parlak bir günü haber vererek doğan güneş, Osmanlılara karşı dizilmiş korkusuz askerleri aydınlatıyordu. Öğleden sonra saat beş sularında Leh Kralı III. Jan Sobieski, Prens Alexander Sobieski'nin husar bölüğüne Osmanlı hatlarının merkezine taarruz etmesini emretti. Solda resmedilene benzer her husar, bölük komutanının (*rotmistrz*) "yoldaşı" (*towarzys*) olarak adlandırılan bir asilzade idi; hepsi de zengin olmayan bu adamlardan yine de bir maiyet kıtası (*poczet*) kurmaları bekleniyordu. Husarların başlıca silahı, *kopla* adı verilen ve Doğu Avrupa'ya özgü bir gönder idi. *Kopla*'nın boyu 4 ila 6 metre arasında değişirdi ama büyük çoğunluğu 5 metre uzunluğunda olurdu. Mümkün mertebe hafif ve ucuz olması için genellikle çam ağacından imal edilirdi. Diğer bir deyişle *kopla* tek kullanımlık, kullan-at tipi bir silahtı. Her bölükteki gönder flamaları birörnek idi ve bölük sancağının renklerinde olurlardı; söz konusu renkler ise armacılık sanatı uyarınca kombine edilirlerdi. Bazı flamalar 3,5 metre kadar bir uzunlukta bile olabilirlerdi ama seferde kullanılanlar genellikle 90 santimetre-1,2 metreden fazla değillerdi. Osmanlı süvarilerine gelince, bunlar hep örnek aldıkları Mısır Memlûklerine kıyasla çok daha fazla zırh kullanıyorlardı ve giyim kuşam ile teçhizatları yüzyıllar boyunca pek az değişmişti. Süvarinin en seçkin kısmı, resmin sağında görülen tipteki sipahilerdi; bu savaşçılar nispeten hafif teçhizatlı olmakla birlikte silahlarının kalitesi timarlarının büyüklüğüne dalalet ederdi. Osmanlı ordusunda şeref makamı olan sağ kanat sipahilere ayrılmıştı; eğer muharebe Avrupa'da yapılıyorsa sağ kanadı Rumeli sipahileri, Asya'da harp ediliyorsa da Anadolu sipahileri tutardı. Türk süvari etosunun pek de şerefli silahlar olarak görmediği piştovlar ancak 1600 yılından sonra sipahilerin cephaneliğinde yaygınlaşmaya başlamışlardı. Resmin solunda ve sağında görülen kırmızı ceketli leventler, Anadolu'da hizmete alınan Müslüman paralı askerlerdendi. Bunların şahıslarına ait olan silahları önceleri bir tüfek ve kılıçtan ibaret iken, daha sonra ayrıca piştov da taşımaya başladılar. Öte yandan, kıyafetleri güçlü Balkan etkisi gösteriyordu. Özellikle de şapkaları, 18. yüzyılda Bosnalı serhat savaşçılarının da pek tercih edecekleri tarz bir külah olup olağandışı dört yırtmaçlı bir şemsipere sahipti. Osmanlı tüfekleri Avrupa'dakilere kıyasla daha büyük çaplı, daha uzun namlulu ve dolayısıyla da daha ağırlardı. Her ne kadar çakmaktaşlı filintalar bu dönemde giderek yaygın kullanıma kavuşmakta bulunsalar da, söz konusu erken örnekleri tozlu savaş koşullarında sık sık tutukluk yaptığı için Osmanlılar fitilli tüfeği bir müddet daha yeğlemişlerdi.

bilir oldular. Lorraine sabah saat onda sol kanattaki harekâtı derhal durdurunca, birlikler çok ihtiyaçları olan bir mola verip yeniden tertiplendiler.

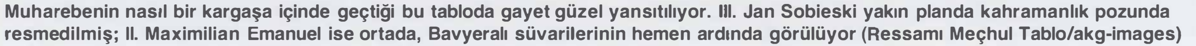
Bu esnada Osmanlılar bütün imparatorluk hattına karşı hücuma kalktılarsa da püskürtülüp Schreiberbach ve Nesselbach mıntıkasındaki düz araziye atıldılar; fakat burada toparlanıp bir teşebbüste daha bulundular. İmparatorluk piyadeleri sarsılmaya başlayınca, hattı desteklemek için plastronlar savaşa sokuldu ve nihayet Saksonların İbrahim Paşa'nın sol kanadına yaptıkları bir hücumla Osmanlılar geriye itildiler. Avusturyalı Grana Alayı, Nussdorf'un kıyısına ulaşmıştı ama bir Osmanlı karşı hücumu ile geri atıldı. Osmanlılar yıkılmış köyü duvarlar ve bahçelerin sağladığı her sütreden faydalanarak büyük bir enerjiyle savunuyorlardı ama nazik bir durumdaydılar. Lorraine artık ezici bir hücum tertip etmeye hazırdı. Öne çağırılan General Heister'in dragonları, attan indirildikten sonra, Hermann von Baden'in piyadeleriyle birlikte köye girmeyi başardılar. III. Johann Georg'un Saksonları düşmanın sol kanadına sevk ederek ağırlığını koyduğu şiddetli bir çarpışmadan sonra Osmanlılar nihayet güneye doğru sürülüp çıkarıldılar. Artık kuvvetleriyle Heiligenstadt'a doğru bastıran Lorraine, İbrahim Paşa kuvvetinin daha büyük bir kısmını bağladı. Arkadan gitgide daha çok Katolik birliğin gelmesiyle de söz konusu kasaba büyük bir zorluk çıkmadan işgal edildi.

Daha içerilerde, Bavyeralılar ile Frankonyalıların başındaki Sachsen-Lauenburg ile Waldeck, Türklerle birçok müstakil çatışma yapıyorlardı. Katolik piyadeleri ilerledikçe hatlarını genişletip toplarını getirdiler; koyaklara girip çıkarken bir gözden kayboluyor bir ortaya çıkıyorlardı. İleri taşınan toplar, bazen elli adım önde fasılalarla ateş ettikten sonra piyadeler onlara yetişiyor ve yolu açmak için durup bir yaylım ateş yağdırıyorlardı. Art arda tekrarlanan bu taktikle, insan gücü sıkıntısı içindeki Osmanlılar hezimete uğratılıp geriye itildiler. Lorraine, öğlen itibariyle solda Heiligenstadt'tan Grinzing'e ve ileride Sievering'e kadar uzanan bir cephe hattı tesis etmişti.

Bu sırada, öğlen ile saat bir arasında, muharebenin odak noktası değişmeye başladı. En başta saf bağlamalarını engelleyen bozuk arazi gelmek üzere çeşitli sebeplerden dolayı Lehlerin harekete geçecekleri yerlere varmaları daha uzun sürmüştü, ama saat bir itibariyle saldırıya hazırdılar. Arazi Lehler için sıkıntılı olduğundan, Sobieski en büyük kozu olan süvarilerden Viyana önündeki 'düzlüğe' ulaşana kadar gereğince faydalanamayacaktı. Birliklerini cepheden çeken Abaza Sarı Hüseyin Paşa, Leh hücumuna elinden geldiğince direndi, ama kargılıların, tüfeklilerin ve rüzgârda kanatları dalgalanan meşhur husarların amansız ilerleyişi sürdü. Katski'nin topçuları hücuma destek vermek için Lehlerin gerisindeki tepelerden peşrev atarak yolu açmaya yardımcı oluyorlardı. Saat ikiye geldiğinde Leh hattı Michelsberg'e ulaştı ve Lehlerin sol kanadı görününce sol yandaki imparatorluk birliklerinden sevinç çığlıkları yükseldi.

Fakat her şey tam manasıyla mükemmel değildi. 1200 ila 1500 kadar yeniçeri Pötzleinsdorf'un etrafındaki üzüm bağlarına sızmışlardı ve Sachsen-Lauenburg'un bunları yerlerinden sökmek üzere gönderdiği piyadeler zor anlar yaşıyorlardı. Yeniçeriler ancak saat üçte, takviye plastronların gelmesiyle geri atılabildiler. Sonra Lehlerin ilerleyişi devam etti. Schafberg bir sonraki saatte ve pahalıya mal olan bir hücumla alındı; (sağdaki) Jabłonowski Heuberg'i ele geçirdi ve ardından Mariabrunn mıntıkasında, Tatarların yaptığı yegâne hücumu püskürttü. Lehler saat dört sularında Schafberg'in ilerisindeki daha düz araziye varınca daha düzenli şekilde dizilebildiler.

Sol kanadından çevrilme tehlikesi içinde olduğunu fark eden Kara Mustafa Paşa, şimdi sağdaki bütün İbrahim Paşa kuvvetlerini getirmişti. Bu hamlenin kendi hattını güçlendirdiği doğruydu; ama yeni muharebe hattı bütün birliklerin hep birlikte mücadeleye katılamayacakları kadar kalabalık hale geldiği için, manevra yapmak Osmanlılar için artık hiç kolay olmayacaktı. Sobieski, âdet olduğu üzere araziyi keşfetmek için Sieniawski'nin kolundan 150 kişilik bir Kraliyet Husarları bölüğünü ileri çıkarınca ilk çatışma vuku buldu. Bu küçük birlik ilk Osmanlı hattını yardıysa da ikincisine takıldı ve bir süre sonra askerlerinin hemen hemen üçte birini kaybedip geri çekilmek zorunda kaldı. Muhtemelen Lehlerin yeni muharebe hattı teşkil edilmeden önce vuku bulan ikinci çatışma, eli kulağında olduğu tahmin edilen bir Osmanlı taarruzuna

Muharebenin nasıl bir kargaşa içinde geçtiği bu tabloda gayet güzel yansıtılıyor. III. Jan Sobieski yakın planda kahramanlık pozunda resmedilmiş; II. Maximilian Emanuel ise ortada, Bavyeralı süvarilerinin hemen ardında görülüyor (Ressamı Meçhul Tablo/akg-images)

karşı Sieniawski'nin bir diğer kanatlı husar bölüğünü göndermesiyle gerçekleşti. Hücum büyük bir cesaretle fakat çok az adamla yapıldığından daha başka husarlar, dragonlar ve hafif süvariyle desteklenmesi gerekti. Anlaşıldığına göre Osmanlılar, Lehleri sahte ricat taktiğiyle sol kanatlarındaki esas kütlenin içine çekip tuzağa düşürmeye muvaffak olmuşlardı. Bir karşı hücumun tam vakti olduğunu düşünen Osmanlı mıntıka komutanı, kaçan Leh süvarilerinin savaş tertibi almış bulunan dört Alman piyade taburunun (bunlar Sobieski'nin emrine verilmişti) gerisine sığındıkları Heuburg'daki Leh sağ kanadı üstüne kuvvetlerini sürdü. Sachsen-Lauenburg sağ kanadındaki durumu kurtarmak için bir kere daha asker gönderdi. Rabata'nın plastronlarının desteğindeki iki dragon alayı –Schultz ve Styrum alayları– Osmanlı hücumunu sağdan vurdu ve göğüs göğüse bir çarpışmadan sonra Türkler geri çekildiler. Tehlike geçince Jabłonowski, en sağında bulunan Gallitzenberg'in hâkimiyetini ele alma görevini tamamladı ve bütün tepelerin Avusturyalıların eline geçmesiyle Sobieski kesintisiz bir cephe teşkil edebildi.

Sol kanattaki Charles de Lorraine de boş durmamıştı. Tekrar savaşa girmek için can attıklarını gördüğü askerlerine, Osmanlı hattının muhtemelen en güçlü kısmı olup Krotten ve Döbling çaylarının arkasındaki yüksek arazide kurulu bulunan Osmanlı ordugâhına hücum etmelerini emretti. Saldırı zamanı çok uygundu; zira İbrahim Paşa'nın kuvvetlerinin büyük kısmı sol kanada gönderildiklerinden Osmanlılar çok zayıflamışlardı. Geriye kalanlar bir saf teşkil edip toplarını Sakson ve Avusturya piyadelerine doğru çe-

virdiler. Habsburg başkomutanı "ileri!" emrini verdiğinde, kare nizamındaki birliklerinden açılan yaylım ateşleri zaten sarsılmış haldeki Osmanlı cephesi üstünde yıkıcı bir etki yarattı. Aynı esnada Bavyeralılar ve Frankonyalılar, sancak-ı şerifin üstünde dalgalandığı *Türkenschanz*'a ("Türk Tabyası") karşı saldırıya geçmişlerdi.

Solundaki Avusturya birliklerinin enerjisinden cesaret bulan Sobieski de karanlık basmadan bir netice alınması gerektiğini görmüştü. Osmanlıların yenilmek üzere olduklarını hisseden Leh kraliyet ordusunun hattı ilerlemeye başladı. O günün parolası olan "*Jezus Maria ratuj*" (İsa ve Meryem bize merhamet etsin) nidası havada çınlarken imparatorluk piyadeleri, parlak zırhlar ile kaplan ve leopar postlarına bürünmüş Kanatlı Husarların kargılarını koltuklamalarını ve Sobieski'nin en sevdiği dama tahtası tertibinde dizilerek sırtlarındaki kuştüyü demetleri rüzgârda salına salına ilerlemelerini bir an durup huşu içinde seyrettiler. Husarların başında bizzat Leh kralı bulunuyor, pırıltılı maiyeti de az gerisinden geliyordu. Büyük süvari kitlesi ancak yavaş yavaş hız kazanabildiği gibi, Baumgarten-Ottakring-Weinhaus mıntıkasında açık araziye çıkmış olan Osmanlı süvarileriyle kılıç çatmak için daha birçok üzüm bağından geçmesi gerekiyordu. Fakat bir kere açıklığa çıktıktan sonra Sobieski ile ön saflar Osmanlı öncü süvarisiyle çatıştılar ve hâlâ ileri koştururlarken Leh Kralı, Prens Alexander'in husar bölüğüne Osmanlı ordugâhına uluorta taarruz etmesini emretti. Sancağı rüzgârda salınan bölük Osmanlı hatlarına bindirdiğinde kırılan kargıların sesi arşı alayı aldı. Hemen destek gelmediği için bu Lehler çok zayiat vermişlerdi ama Osmanlılar da darbeyle sersemlediler. İbrahim Paşa'nın kaçıp gitmesi ve sağ taraflarındaki imparatorluk kuvvetlerinin mütemadiyen ilerlemesi ile azimleri kırılan Osmanlılar, sol kanatlarına doğru geri çekildiler. Leh ilerleyişini durdurmak için Jabłonowski'ye karşı son bir karşı taarruz daha yaptılarsa da bu hücumu çok kolay karşılayan ataman, Osmanlı ordugâhının ortasına dalarak imdat kuvvetinin zaferini mühürledi. Osmanlılar dağıldılar ve arkalarındaki Viyana Nehri'ne doğru can havliyle sürüklenerek düzensiz bir sürü halinde harp meydanından kaçtılar.

Sol ve sağ kanatları çökerken Osmanlı merkezindeki Kara Mustafa Paşa, Sancak-ı Şerif'in tehlikede olduğunu gördü ve kendi maiyet askerleriyle şahsen müdahale etti. Gerçi etrafındakilerin çoğu, geri çekilme yollarının kesilmesi ihtimali olduğunu fark edince can ve mallarını kurtarmak ümidiyle doğrudan ana ordugâha kaçmayı yeğlemişlerdi. Sancağı kurtarmayı başaran Merzifonlu ile maiyeti, sadrazam otağına çekildiler. Macerasının son bulduğunu idrak eden Kara Mustafa Paşa üç emir gönderdi: Birincisi, gün boyunca Viyana'yı topa tutmaya devam eden siperlerdeki askerler geri çekileceklerdi; ikincisi bütün teçhizat tahrip edilecekti; üçüncüsü ise, bütün esirler idam edileceklerdi. Esirlerin şansına, sonuncu emrin tam olarak yerine getirilmesi için geç kalınmıştı. Jabłonowski birlikleri celladın çadırına ulaştığı zaman, Sadrazam elinde mızrağıyla son bir ümitsiz saldırı yaptı. İçoğlanları ile muhafızlarının hepsi ölürken, kendisi de ölürse bütün ordunun mahvolacağı söylenerek zar zor ikna edilen Merzifonlu çarpışmadan çıkarıldı ve öğleden sonra saat altı sularında, şahsi hazinesi ile Sancak-ı Şerif'i de alarak otağın arka kapısından kaçıp bozgun halindeki ordusuna katıldı. Viyana kuşatması son bulmuştu.

KUŞATMANIN ARDINDAN

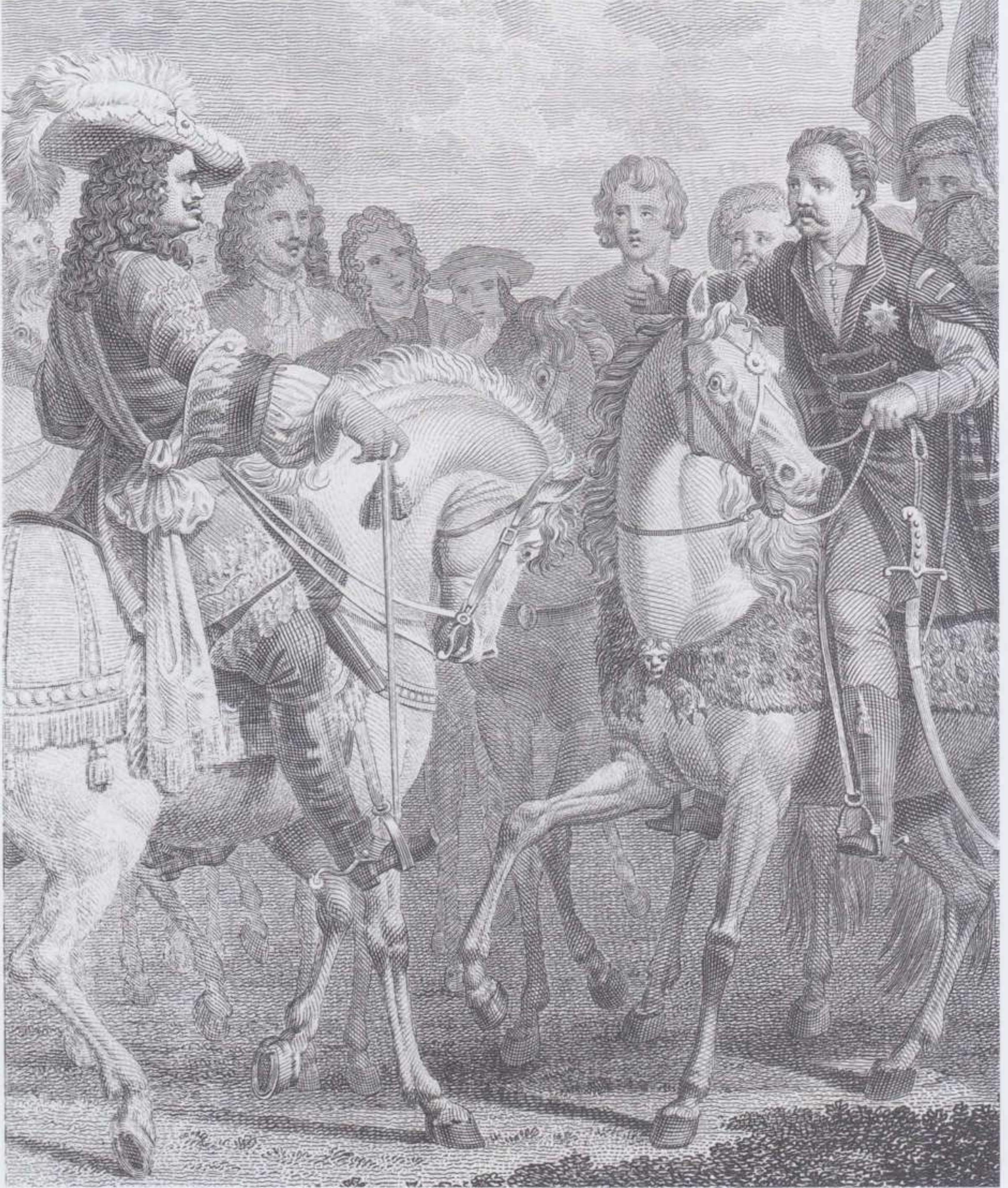
İttifak ordularının unsurları arasında başarılı bir seferden sonra hemen her daim gerginlik yaşanır; durum Viyana'nın kurtuluşundan sonra da farklı olmayacaktı. Ertesi gün olan 13 Eylül Pazartesi Sobieski ile çok sayıda Alman komutan ve prens, Osmanlı kuşatma hatlarının kalıntılarını inceledikten sonra Starhemberg'in ev sahipliğini yaptığı bir ziyafete katılmak üzere Viyana'ya girdiler. Yemek salonu mağrur övünmelerle yankılanıyor, aralarındaki bu dostlukla Osmanlıları yılsonuna kadar Macaristan'ın içlerine süreceklerini söylüyorlardı. Ardından kalabalık Viyanalıların kahraman Sobieski'nin çevresinde toplandığı Stephansdom'da bir ayin yapıldı. Sobieski, Viyana'ya Leopold'den önce girerek imparatoru çok küçük düşürmüştü; halbuki Habsburg hükümdarı ve taraftarları, bu şerefin başka kimseye ait olmaması gerektiğini düşünüyorlardı. Fakat Sobieski'nin de Lehistan'da çok düşmanı vardı ve kendi reklamını yapmaya fıtraten eğilimi de bulunduğundan böyle bir ânı elden kaçıramazdı. Üstelik son Osmanlı hücumu-

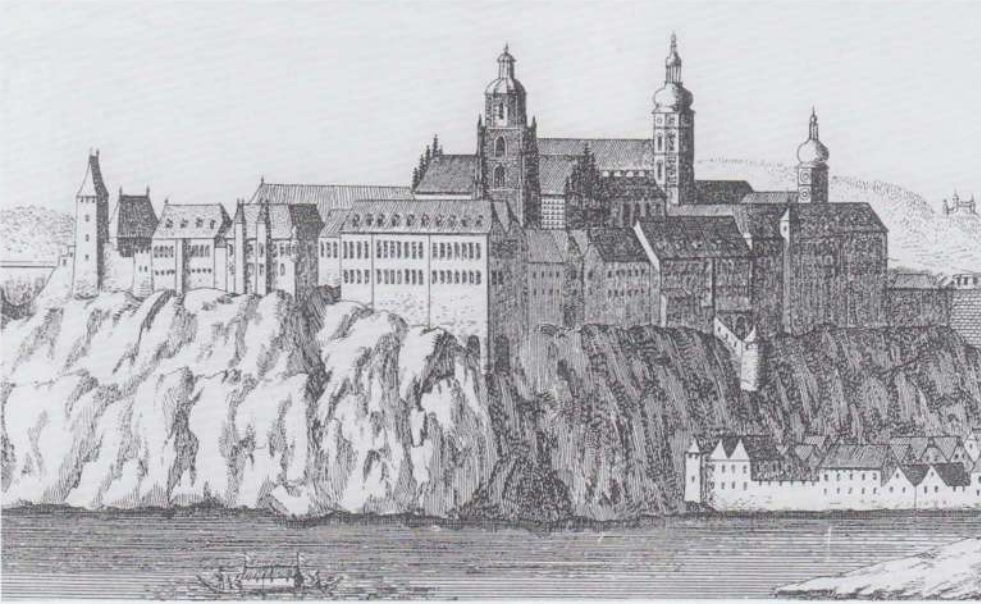
İmparator I. Leopold'ün 14 Eylül'de muharebe meydanına gelişi.

Habsburgların Macaristan'ı Fethi

Sobieski ile I. Leopold, 14 Eylül günü Viyana'nın doğusundaki Schwechat'da buluşmuştu. Leopold, Viyana'nın kurtuluşunda oynadığı rol için Sobieski'ye minnettarlığını ifade ederken Leh kralı da Habsburg askerlerine övgüler yağdırdı.

İmparator Leopold, Almandağı Muharebesi'nin yapıldığı günkü haberleri, resimde görülen Melk Manastırı'nda beklemişti.

Ciğerdelen Muharebesi. Jan Sobieski'nin 7 Ekim'de burada gerçekleştirdiği düşüncesizce bir taarruz Türkler tarafından kolaylıkla yenilgiye uğratılmıştı fakat iki gün sonra yapılan ikinci muharebe, Lorraine Dükü'nün ezici zaferiyle sona erdi.

nun şiddetine karşı koyup düşman ordugâhına ilk girenler de o ve yiğit Lehler değil miydi? 13 Eylül akşamı kraliçesine, Merzifonlu'nun en güzel çadırlarının birinden şunları yazdı: "Sadrazamın devekuşu öldü, papağanı da uçup gitti... burada gani gani hazine, zengin mefruşat ve ganimet sancaklar var." Aynı akşam Papa XI. Innocentius'a şunları yazdı: "Geldik, gördük ve Tanrı muzaffer oldu."

Charles de Lorraine, Sobieski ile görüş ayrılığından ötürü Starhemberg'in verdiği ziyafete katılmamıştı. O, Osmanlıların mümkün en hızlı şekilde takip edilmelerini istiyordu ama Sobieski, evvelsi gün en çok yol tepen kuvvetin kendi ordusu olduğunu ve askerlerinin istirahate muhtaç bulunduğunu öne sürerek bunun söz konusu olmadığını beyan etmişti. Lorraine'in ısrarı üzerine öğleden sonra harekete geçmek hususunda mutabık kalındı. Charles'ın zamanını hazırlık yaparak geçirmesine mukabil Sobieski ordusunu yola çıkarmayı yine reddetti. 14 Eylül Salı günü ise Leopold Viyana'ya geldi ve Lorraine'den onu karşılayıp refakat etmesi, hem de teftiş törenlerini, ziyafetleri ve şükran dualarını tekrar etmesi istendi. Viyana kapılarındaki Sobieski, müttefiklerinin yola çıkmak istememesinden dolayı ilerleyişinin engellendiğini söyleyip şikâyet ediyordu. Leopold ve Sobieski'nin o gün geç vakitte, Leh ordugâhının kurulduğu Schwechat'da buluşmasıyla gerilim biraz azaldı; toplantı olabildiğince iyi geçmiş ve Leopold Leh birliklerini teftiş etmişti.

Lorraine'in başını ağrıtan bir diğer sorun ise Alman müttefiklerinden bazılarının evlerine gitmek istemeleriydi. Aniden ayrılan ilk prens, Saksonya Elektörü III. Johann Georg oldu: Birlikleri 15 Eylül'de müttefik ordugâhını terk ederek uzun dönüş yoluna koyuldular. Bu, muhtemelen, askerleri muharebede iyi bir performans göstermelerine rağmen hak ettikleri şekilde onurlandırılmadıklarını düşündüğü için gerçekleşmişti. Bir sonraki ise Waldeck idi; onun görüşüne göre, özellikle de XIV. Louis'nin birliklerinin Hainault'yu çiğnedikleri ve Ren ülkesinin tehdit altında olduğu bir dönemde imparatorluğun batıdaki topraklarına özen gösterilmesi gerekliydi ve Osmanlılara karşı sefere devam etmek akıllıca değildi. Ayrıca, Frankonya prenslerinin onayı olmadan Frankonyalı askerlerin daha ileriye gidemeyeceklerine de işaret etmişti. Bu yüzden Waldeck, müfrezesini Linz'e geri götürdü. Bavyera Elektörü II. Maximilian Emanuel müstakil bir orduyla Uyvar'a saldırmak istediğini bildirince bir başka huzursuzluk çıktı. Bu öneriden dolayı küplere binen Lorraine, şayet plan kabul edilirse istifa edeceği tehdidinde bulundu. Bir diğer tarafta ise, Starhemberg feldmareşal yapılmış ve bu terfii kendi statüsüne bir hakaret olarak gören Sachsen-Lauenburg Dükü ile başka komutanlar huzursuzluklarını ifade etmişlerdi.

Kara Mustafa Paşa'nın muharebede ele geçirilen sancağı, savaş ganimeti olarak Papa XI. Innocentius'a gönderildi.

Osmanlı ordusunun tamamen dağılmış bir halde olduğuna dair Yanıkkale ve Komaran'dan gelen haberler kaçırılmayacak bir fırsat sunuyor gibi gözükünce müttefikler bu işi bitirmek zorunda oldukları hususunda anlaştılar. Lehler 17 Eylül'de öncü kuvvet olarak ayrılırken diğer müttefikler Tuna'nın sağ sahilinden yürüyüşe geçtiler. Kırsal çevre Osmanlılar tarafından harap edilmiş olduğundan Lorraine ile Sobieski, ilk iş olarak düşman işgaline girmemiş yerlerde –en başta da Pojon'un aşağısındaki Schütt'te– ordugâh kurup erzak temin etmek gerektiği hususunda mutabık kaldılar. Teknelerin Tulln'dan nehir aşağı gelmeleri gerektiğinden Schütt'e geçemeden önce ciddi gecikmeler yaşandı. En nihayet 23 Eylül'de geçiş başarıldı ve tekneler aşağıya, Komaran'a doğru gittiler. 2 Ekim'de Komaran'ın hemen kuzeyindeki Vasvar'da görüşen Charles ile Sobieski, arkası kesilmek bilmeyen yağışlı havanın Uyvar çevresindeki araziyi başarılı bir hücum yapılamayacak derecede batağa çevirdiğine karar verince ilerleyişin yönü Ciğerdelen'e (Parkany) çevrildi.

Bu arada Kara Mustafa Paşa, büyük kısmı savaş meydanını izinsiz terk etmiş olan birliklerin arkasından 14 Eylül'de Yanıkkale varoşlarına gelmişti. Ordusunun dağılışı devam ediyor, kaçmaya çalışanlarla komutanlarına sadık kalanlar arasında çatışmalar oluyordu. İsyan birkaç gün içinde bastırılırken sadrazam, mağlubiyet için ihanetle suçladığı günah keçileri aradı: Verilecek hesaplar vardı. Yanıkkale ordugâhında kellesini ilk kaybeden, Budin Valisi İbrahim Paşa oldu ve daha başka yüksek rütbeli komutanlar da onu takip etti. Bunun ardından Kara Mustafa Paşa, neyi neden yaptığını anlatan dokunaklı bir özür yazısı kaleme alıp Belgrad'daki sultana gönderdi. Sonra da dağılmış haldeki ordusunu yeniden tertiplemeye girişerek Budin yolunu tuttu.

Papa XI. Innocentius (1611-89). Hıristiyan dünyanın başlıca önceliğinin Avrupa'ya yönelik Osmanlı tehdidini bertaraf etmek olması gerektiği fikrini, 1676'da Katolik Kilisesi'nin başına geçtiği andan beri yürekten savunuyordu.

CİĞERDELEN (PARKANY) MUHAREBESİ

Lehler 6 Ekim'de Ciğerdelen'e yaklaşmışlardı; Alman süvarileri ise daha gerideydiler. Starhemberg'in idaresindeki piyadeler de hâlâ Schütt'te bekliyorlardı. Charles de Lorraine ile Sobieski ertesi gün istirahat verilmesi hususunda mutabık kaldılar, ama her nedense fikrini değiştiren Sobieski, Diyarbakır Valisi Kara Mehmed Paşa'nın komutası altında Ciğerdelen'de bulunan Osmanlılara saldırdı. Lehler harekâtı baştan aşağı kötü yürüttüler: Engebeli araziyi mükemmelen kullanan Osmanlılar, köprüyü geçip Estergon'dan gelen takviyeleri de dövüşe sokmuşlardı. Çarpışma boyunca esir düşmekle burun buruna kalan Sobieski ve komutanları, sekiz mil gerideki piyadeleri ve topçularına doğru tam bir düzensizlik içinde ancak kaçabildiler. İmparatorluk süvarilerinin zamanında müdahalesi, felaketin büyümesini önledi. Yaklaşık 1.000 kişi kaybeden Lehler utanç ve öfke içindeydiler.

Ertesi gün olan 8 Ekim'de Starhemberg'in emrindeki piyadelerin de yetişmesiyle, Kara Mehmed Paşa'nın (azami) 8.700 askerine mukabil 16.700 imparatorluk askeri ile 8.000-10.000 Leh şimdi Ciğerdelen'de karşı karşıya gelmişti. Sobieski küçük çaplı bir isyanla karşı karşıyaydı: Kendisine muhalif olan hizip kış ordugâhına geçmek veya eve dönmek isterken diğer bazıları da Bavyeralılar gelip yetişene kadar her nevi ilerlemeyi ertelemek istiyorlardı. Sobieski ise önceki yanlış kararını düzeltmek ve ilerlemeye devam etmek istiyordu. Charles de Lorraine, karşılarındaki Osmanlı kuvvetlerinin küçük olduğuna işaret ederek muhalifleri krallarının görüşüne çekmeyi başardı fakat imparatorluk birlikleri başı çekecekleri gibi komuta da Lorraine'in uhdesinde olacaktı.

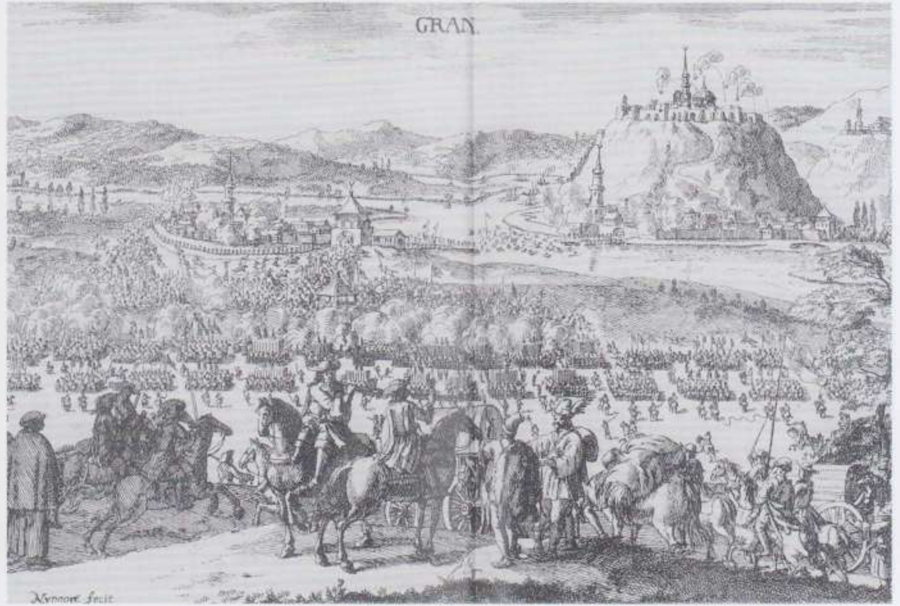
Üstte: **Ciğerdelen (Parkany) Muharebesi'nin bu betimlemesinde, Osmanlı askerleri yakın planda, Hron Nehri'nin bataklık kıyılarında görülüyor (Martin Le Jeune'un tablosu).**
Altta: **Estergon kuşatması esnasında Avusturya ordugâhı (Martin Le Jeune'un tablosu).**

Osmanlıların Ciğerdelen hezimeti. Osmanlılar için tek çekilme yolunu teşkil eden tombaz köprünün çöküşü, resmin arka planında "C" harfi ile işaretlenmiş noktada görülüyor.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Ciğerdelen'deki ilk muharebenin zafer nişaneleri ile birlikte Kara Mehmed Paşa'nın takviye talebini alınca evvelki hataları düzeltmek için bir fırsat çıktığını açıkça görmüş ve Osmanlı ihtiyatlarının büyük bir kısmını teşkil eden 8.000 seçkin süvariyi yola çıkarmıştı. Tökeli İmre ile Tatarlar da Ciğerdelen'e gitmeye ikna edildiler, ama top menzilinin dışında durdular. Takviyelerin ulaştığı 8 Ekim gecesi ve ertesi sabah boyunca 16.700 kişilik Osmanlı ordusu, sol kanadı Ciğerdelen'e ve sağ kanadı ise Tökeli'nin görünmesinin beklendiği ormanlık yüksek araziye kilitlenmiş halde muharebe üzere tertiplenmişti. Kale varoşlarına yerleştirilmiş 1.200 yeniçeri hariç kuvvetin tamamı atlı olduğu gibi Osmanlılar için tek kaçış yolu Tuna üstündeki tombaz köprüydü. Evvelki çatışmadan cesaret bulmuş olan Kara Mehmed Paşa ise imparatorluk ordusunu yeneceğine inanıyordu. İmparatorluk ordusu üç hat halinde tertip edilmişti: Starhemberg, 7.600 piyade ile merkezdeydi; sağda 4.500 süvari ile Baden'li Ludwig Wilhelm duruyor, solda ise geriye kalan 4.500 imparatorluk süvarisiyle von Dünewald bulunuyordu. Lehler, Sobieski sağda ve Jabłonowski solda olmak üzere iki kola taksim edilmişlerdi.

Sayıca zayıf Osmanlılar, "en iyi savunma saldırıdır" düşüncesiyle mevzilerinden çıkıp müttefiklerin hattına çullandılar. 2.000 tımarlı sipahinin ayrılıp Jabłonowski'ye saldırmasıyla imparatorluk ordusunun sol kanadında kriz meydana geldi. Çarkıfelekler ve toplarla perdelenmiş piyadeler, husarların da yardımıyla ilk hücumu püskürttüler ama Jabłonowski destek istediğinden, Lorraine Dükü Avusturyalı dragonlar ile plastronları derhal yardıma gönderdi. Taarruzcu Osmanlılar karışıklık içinde geri çekildiler. Osmanlı merkezi de, Dünewald'ın süvarilerinden kaçınarak şansını Lehlere karşı denemek üzere sağa hamle etti ve böylece kanadını açıkta bırakarak Habsburg başkomutanına bir saldırı fırsatı sundu. Bu, Osmanlıların sonunun başlangıcı olmuştu: Avusturya ve Leh süvarileri onları geriye Ciğerdelen surlarına ve büyük bir katliamın vuku bulduğu Hron Nehri'nin bataklık kıyılarına sürdüler. Aynı esnada Baden, Starhemberg ve Sobieski müfrezeleri, Osmanlı hattını paramparça edip çökerten kendi darbelerini indiriyorlardı; sadece Ciğerdelen bahçelerindeki yeniçeriler direnmeyi sürdürdüler. Öne çıkartılan imparatorluk topçularının tombaz köprüye akın etmiş firarilere karşı ateşe başlamasından kısa süre sonra, aşırı yüklenmiş haldeki

Her biri 1.200 mevcutlu birer Bavyera ve Brandenburg müfrezesiyle takviye edilen Lorraine Dükü, Estergon'u kuşatmıştı. Savaşma isteği zayıf savunmacılar kan dökülmeksizin teslim oldular.

bu sallantılı geçit çöktü. Binlerce kişi Tuna'nın yanlış tarafında mahsur kalırken Avusturyalılar beş top daha getirdiler. Bundan sonra yaşananlar katliamdı; bazı Osmanlılar köprünün kalıntıları üstüne tırmanmaya çalışırken üzerlerine peşrev ve tüfek ateşi yağdı. Beyhude bir çabayla nehri yüzerek geçmek isteyen bazıları soyunup at sırtında ya da eyer kaşına tutunmuş halde girdaplı sulara atladılar. Çoğu boğuldu veya vuruldu. Tuna kıyıları cesetlerle bir anda öyle tıka basa doldu ki, sağ kalan birkaç Türk askeri nehri yoldaşlarının cansız bedenlerine basarak geçtiler. Avusturyalılar, aman dilendiği takdirde mümkün olan her fırsatta aman vermişlerdi fakat yine de Osmanlı zayiatının 9.000 ölü ile 1.500 esir olduğu tahmin ediliyordu. Köprü çökmeden önce üzerinden Kara Mehmed Paşa ile birlikte ancak 800-900 kişi geçebilmiş; bir diğer 2.000 kişi ise nehri başka şekillerde aşmıştı. Ciğerdelen muharebesi büyük bir stratejik zaferdi. Müttefik ordu nehir aşağı Estergon'a ilerlemeye başlarken Kara Mustafa Paşa da olayları sultana yüz yüze izah etmek için Budin'den Belgrad'a at sürüyordu. Ne var ki IV. Mehmed çoktan Belgrad'dan ayrılmıştı. Bu hareket muhtemelen sadrazamın kaderini tayin etti.

İmparatorluk kuvvetleri 19 Ekim'de Estergon'da Tuna'ya tombaz köprülerini kurdukları gibi, aynı esnada Brandenburg'dan ve II. Maximilian Emanuel komutasında olmak üzere Bavyera'dan 1.200'er süvari gelmişti. 22 Ekim'de başlayan kuşatma, Osmanlı garnizonu savaşma isteği göstermeyince bir gün içerisinde vire* ile sona erdi. Bunu duyan Merzifonlu, Estergon'daki birçok yüksek rütbeli komutanın idamını emretmişti. Ne var ki onun da vadesi artık dolmak üzereydi. Sadrazamın "siyaset edilmesi" için sultanın verdiği kararı taşıyan ulaklar Edirne'den Belgrad'a geldiklerinde Osmanlı komutanları çabucak bir plan yaptılar. Katoliklerin Noel bayramını kutladıkları 25 Aralık günü yeniçeri ağası, yanında İstanbul'dan gelen ulaklarla birlikte Merzifonlu'nun huzuruna çıktı ve sadaret mührünü teslim etmesini bildirdi. Ardından celladın ilmiği boynuna dolandığında, Osmanlı tarihindeki sadrazamların belki de en haşmetlisi "şöyle bir hoş çekiverin" demişti.

* Vire: Kuşatılan bir kalenin garnizonun canının bağışlanması ve silahlarıyla birlikte çekip gitmesine izin verilmesi şartıyla teslim olması – e.n.

Viyana'da Osmanlı ordusuna karşı kazanılan zafer, dünya tarihindeki en kesin sonuçlu dönüm noktalarından biri oldu. Kuşatma esnasında sadrazamın yanında göz hapsinde tuttuğu Habsburg elçileri, Osmanlı kuvvetlerini "şimdiye kadar görülmüş en büyük ordu" diye nitelemişlerdi ve şimdi Osmanlı askeriyesinin tam bir bozgun ve dağılma içine düşmesiyle Macaristan'ın kapıları sonuna kadar Habsburglara açılmıştı. Avusturya ve Lehistan'ın yanına Nisan 1684'te Venedik'in de eklenmesiyle kurulan Kutsal İttifak, Osmanlılara karşı baş etmesi çok zor bir saldırgan güç teşkil ediyordu. Artık, Batı tarihlerinde "Büyük Türk Savaşı" Osmanlı tarihinde ise "Felaket Seneleri" veya "Küçük Kıyamet" diye bilinen harp başlamıştı. Budin (1686), Harşandağ (Harsany yahut İkinci Mohaç, 1687), Salankamen (1691) ve Zenta'daki (1697) tayin edici Katolik zaferleriyle devam eden askeri harekât 1699'da Karlofça Antlaşması'yla son bulduğunda ise Osmanlılar Temeşvar hariç bütün Macaristan'dan ve Mora'dan çıkartılmışlardı. Macaristan'ın fethi, Habsburg Avusturya'yı gerçek anlamda bir "büyük güç" haline getirirken Osmanlı İmparatorluğu yıkım ve kriz ile sarsılarak inisiyatifi bir daha geri alamamak üzere savunmaya çekildi. Osmanlı fetihleri çağı artık sona ermişti.

s. 88-89:

BUDİN'İN DÜŞÜŞÜ, 2 EYLÜL 1686

Osmanlıların Viyana önlerinde uğradıkları muazzam yenilgi ardından Habsburglar, Macaristan'ı ele geçirmek hedefiyle karşı saldırıya geçtiler. Bu savaşlarında onlara Lehistan ve Venedik'in katıldığı Kutsal İttifak haricinde Avrupa'nın her yerinden gelen gönüllüler de hizmetlerini sunmuşlardı. Habsburg teşebbüsünün kaderi, Macaristan'daki Osmanlı hâkimiyetinin hem idari hem de simgesel merkezi olan Budin'i ele geçirip geçirememeleriyle belli olacaktı. 1684 yılı sefer mevsiminin neredeyse tamamını meşgul eden 109 günlük ilk kuşatma, dehşetli Osmanlı müdafaası ve Habsburg tarafında yeterli asker olmaması nedeniyle başarısızlığa uğradı. Habsburg kuvvetleri 1686 ilkbaharında bu sefer iki katı daha büyük bir orduyla (yaklaşık 80.000 asker) gelerek 7.000 kişiyle müdafaa edilen Budin'i ablukaya aldılar. Temmuz ayında şehir cephaneliğine isabet eden bir yağlı paçavra surların bir kısmını harap ederek 1.500 savunmacıyı bir anda öldüren muazzam bir patlamaya yol açtı. Kurtuluş için son ümit, Sadrazam Sarı Süleyman Paşa komutasındaki imdat ordusunun yetişmesiydi ama bu kuvvetin de Ağustos'ta başarısızlığa uğramasıyla bütün umutlar söndü. Budin'in son Osmanlı valisi Arnavut Abdurrahman Abdi Paşa, Habsburg kuvvetlerinin büyük bir genel taarruzla şehri aldıkları 2 Eylül günü, elde kılıç askerlerinin başında savaşırken Beç (Viyana) Kapısı'nda hayatını kaybetti. Verdikleri ağır kayıplar ve uzun kuşatmanın mahrumiyetiyle çılgına dönmüş haldeki Habsburg askerleri, müthiş bir katliam gerçekleştirerek Budin'in Türk ahalisini ve onların yanında Türklerin müttefiki olarak gördükleri Yahudileri kılıçtan geçirdiler. Sağ kalanlar köle olarak satıldı. Macaristan'daki 143 yıllık Türk hâkimiyeti böylece son bulmuş oluyordu. Macar tarihinin en önemli sanatçılarından Gyula Benczur, bu unutulmaz günü tasvir eden muhteşem bir tabloyu 1896 yılında tamamlayarak halen muhafaza edildiği Macar Millî Galerisi'ne teslim etti. Tablonun ortasında at üstündeki Habsburg başkomutanı Charles de Lorraine, hemen ardında ise yine at üstündeki Margrav Ludwig von Baden (*Türkenlouis*) maiyetleriyle birlikte şehre giriyorlar. Ortada yerde ise, parmakları halen Osmanlı sancağını kavramış haldeki Arnavut Abdurrahman Abdi Paşa'nın naaşı yatıyor.

MUHAREBE MEYDANININ BUGÜNÜ

1683 kuşatmasından beri geçen yıllarda Viyana, her yeni neslin ihtiyaçlarını karşılamak üzere büyüdü. Osmanlı ordugâhının kurulduğu yerden, muhasara hatlarından, şehrin eski surlarından ve Kahlenberg'deki büyük muharebenin meydanından geriye pek az şey kalmıştır. 1683 yılında şehrin kapladığı alan bugünkü alanın yaklaşık olarak yirmide biriydi. 1700 yılında 110.000 kişi olan nüfusa karşılık ise günümüzde (2005 yılındaki sayım esas alınırsa) 1.660.534 kişi yaşamaktadır ve bu sayı büyük şehir alanında toplam 2.165.357'ye ulaşır. Napolyon Bonapart'ın 1809 yılındaki yıkım emrini dahi atlatabilen şehir surları, bugünkü Schottenring, Dr. Karl Renner Ring, Burgring, Opernring, Kaertner Ring, Schubertring, Parkring, Stubenring ve modern Tuna kanalının karşısındaki Franz Josef Rıhtımı'ndan müteşekkil *ringstrasse*'ye (çevreyolu) yer açmak için 1857 yılında yıkıldılar. Bir zamanlar orada ne bulunduğuna dair fikir verecek pek az şey kalmış olması üzücüdür.

Modern *ringstrasse*'nin iç kısmında, "Barok Viyana" diye atıfta bulunulan 1683 yılının eski şehri bulunmaktadır. Birçok bina yenidir ve eski saraylar da büyütülmüştür ama aralarında, Hofburg başta gelmek üzere gezip görmeye değer nice cevherler vardır. Altı yüzyıl boyunca Avusturya iktidarının merkezini teşkil eden Hofburg binaları, geçen zaman zarfındaki mimari gelişmeyi takip etmeye olanak verirler. Sarayın en eski kısmı, orijinal hali her köşesine birer kule dikilmiş bir kale olan Schweizerhof'dur. Schweizertor'dan çıkılınca, içinde İmparator I. Leopold'ün inşa ettirmiş olduğu Leopoldischinertrakt'ın yer aldığı bir avluya geçilir. İmparator Maximilian'ın oğlu Rudolf adına 1575 yılında inşa edilmiş olan Amalienburg ile Reichskanzleitrakt, Leopold'ün sarayının karşısındadırlar. Napolyon'un şehir surlarının bir kısmını yıktırmasından sonra Hofburg'un etrafında bırakılan alanın bir kısmı, sonradan, Habsburglar tarafından 1918 yılında halka açılan kır manzaralı bir bahçeye dönüştürüldü.

Stephansdom Katedrali, eski Viyana'nın merkezinde ufuk çizgisine hâkim vaziyettedir. Aynı noktada sekiz yüz yıldan daha uzun bir süreden beri bir kilise bulunuyordu. Efsaneye göre, mimarbaşı Hans Puchsbaum şeytanla yaptığı anlaşmayı kutsal bir adı zikretmek suretiyle bozunca şeytan da onun düşüp ölmesine sebep olmuş ve böylece kulelerden biri tamamlanmadan kalmıştı. Katedral korosuna ait köşenin kuzeydoğusunda yer alan duvarın dışında, 1456 yılında Osmanlılara karşı kazanılan Belgrad zaferini anmak için yapılmış Giovanni di Capistrano minberi vardır. 18. yüzyılda dikilmiş olmasına rağmen, mağlup bir Osmanlı istilacıyı ayakları altına almış azizi temsil eden barok heykel ziyaret etmeye değerdir. 1683 zaferindeki payı küçük de olsa sonradan Habsburg başkomutanlarının en ünlüsüne dönüşen Savoya Prensi Eugen'e ait kışlık sarayı da gezmek gerekir. Avlusunda rokoko üslubundaki nefis bir fıskiyeli çeşme vardır.

1683 yılında şehrin dışında kalan Prater Adası'na bugün çok sayıda inşaat yapılmıştır. İki yanındaki kestane ağaçlarıyla üç mil boyunca hoş bir Hauptallee uzanır. Viyana Erkek Çocuklar Korosu'nun yurdu, Augarten Sarayı ve parkındadır. Bu ilgi çekici bina, I. Leopold'ün inşa ettirmiş olduğu ve sonradan ateşe vermelerine rağmen Osmanlıların dahi hayran kaldıkları Alte Favorite'in yerine yapılmıştı. 1700 yılında inşa edilmiş olan şimdiki bina, Viyana'daki en eski barok bahçeye sahip olmakla övünmektedir.

Wienerwald'ın en yüksek noktası olan 484 metre rakımlı Kahlenberg, ziyaretçiye Viyana'nın çok güzel bir manzarasını sunar. Üzüm bağlarının çoğu sonradan ıslah edilmiş veya büsbütün yeni olmalarına

Viyana şehrinin günümüzden bir manzarası. Sağda Stephansdom Katedrali, geride ise Kahlenberg yükseltisi, ya da Türkçe adıyla Almandağı görülüyor (Hervé Champollion'un Fotoğrafı).

Tuna'nın karşısından Kahlenberg yükseltisine doğru bir bakış. Manzara günümüze değin her ne kadar çok değişmiş olsa da, Kahlenberg'in eteklerini kaplayan bağlar İmparatorluk kuvvetleri ile Leh askerlerinin muharebe tertibi alıp düşmana yaklaşmakta ne denli zorluk çekmiş olabileceklerini gösteriyor (Hervé Champollion'un Fotoğrafı).

rağmen, Osmanlılarla karşılaşmak için ilerleyen imdat ordusunun karşılaştığı zorluklara dair çok iyi bir fikir verirler. Yine Kahlenberg'de yer alan küçük St. Josef Kilisesi, III. Jan Sobieski'nin 12 Eylül 1683'te Türklere karşı harekete geçmeden önce ayine katıldığı Kamaldolit Kilisesi'nin temelleri üstüne inşa edilmiş olduğundan Leh kralına adanmıştır. Wienerwald'dan geçmek bugün çok daha kolaydır ama dik yamaçlar ve ormanlar, imparatorluk ve Leh askerlerinin ne kadar zorlukla muharebe tertibi alabildiklerini akla getiriyor. Hâlâ Wienerwald'ın kuzey ucunda Tuna'ya hâkim bir tepede yer alan Klosterneuburg, bugün muhasara zamanında olduğundan daha büyüktür; fakat Tatar akınlarına karşı koyduğuna göre o günlerde dahi aynı şekilde etkileyiciydi. Daha ilerideki müstahkem Weissenkirchen kilisesi, kuşatmadan önceki yıllarda Osmanlı akınlarına karşı can ve mal emniyetini sağlamak üzere alınmış ted-

Üstte: **Klosterneuburg'un günümüzdeki hali (Hervé Champollion'un fotoğrafı).** Altta: **Kahlenberg üzerindeki St. Jozef Kilisesi. Bu yapının yerini almış olduğu manastır yıkıntılarında, Marco d'Aviano Leh kralı için muharebeden hemen önce bir ayin düzenlemişti.**

birler hakkında daha da çok bilgi verir. Kahlenberg Muharebesi'nde Osmanlı direnişinin merkezi olan araziden geriye ise bir tek Viyana'ya daha yakın olan Türkenschanz kalmıştır.

Viyana'nın çok sayıdaki güzel bar ve kafelerini ziyaret ederken kruvasan ile kapuçinonun nereden geldiğini hatırlamak isteyebilirsiniz. Bir görüşe göre kruvasan, ya 1683 kuşatmasında ya da 1529 yılındaki ilk muhasara esnasında yaşanan ekmek kıtlığının sebebinin düşman Türkler olduğunu hatırlatmak için hilâl şeklinde yapılmıştır. Kapuçino hakkında ise daha çok bilgi bulunmaktadır. Avusturyalılar 1683'teki zaferlerinden sonra Osmanlı ordugâhında, tepe tepe kullandıkları çuvallar dolusu kahve bulmuşlardı. Şehirdeki ilk (ve Avrupa'daki ilklerden biri olan) kahvehaneyi Franciszek Kulczycki adlı bir girişimci açtı. Anlatılanlara göre ise, Osmanlı tehdidine karşı Katolik ittifakının kurulmasında başrol oynamış olan Kapuçin keşişi Marco d'Aviano (2003 yılında azizlik mertebesine yükseltilmiştir), acı tadını kırmak için kahveye süt ve bal ilave ederek kapuçinoyu icat etmişti.

KAYNAKÇA

GENEL ANLATIMLAR

Barker, Thomas M., *Double Eagle and Crescent* (New York, 1967).

Coyer, M. L'Abbe, *The History of John Sobieski, King of Poland*, Fransızcadan çeviri (Londra, 1762).

Dalérac, Francois Paulin, *Polish Manuscripts: or the Secret History of the Reign of John Sobieski III* (Londra, 1700).

Duffy, Christopher, *Fire and Stone: the Science of Fortress Warfare 1660-1860* (Londra, 1975).

—, *Siege Warfare: the Fortress in the Early Modern World 1494-1660* (Londra, 1979).

Hochedlinger, Michael, *Austria's Wars of Emergence 1683-1797* (Londra, 2003).

Karslı, Efraim, *Islamic Imperialism: a History* (Yale, 2006).

Korth, Leonard, *Markgraf Ludwig Wilhelm von Baden, der Türkenlouis* (Baden-Baden, 1905).

Lorenz, Reinhold, *Turkenjahr 1683* (Wien-Leipzig, 1934).

Malebranche, M., *Intrigues du Serail, Histoire Turque. En deux Parties* (La Haye, 1739).

Murphey, Rhoads (çev. Tanju Akad), *Osmanlı'da Ordu ve Savaş* (İstanbul, 2007).

Rycaut, Paul, *The History of the Turks, beginning with the year 1679, being a full relation of the last troubles in Hungary, with the sieges of Vienna and Buda, and all the several battles both by sea and land, between Christians and the Turks until the end of the year 1698 and 1699* (Londra, 1700).

Stoye, John (çev. Derin Türkömer), *Viyana Kuşatması* (İstanbul 2011).

Toifel, Karl, *Die Türken vor Wien im Jahre 1683* (Prag-Leipzig. 1883).

Weigley, Russell F., *The Age of Battles* (Bloomington, 1991).

Wheatcroft, Andrew (çev. Mehmet Harmancı), *Osmanlılar* (İstanbul, Altın Kitaplar).

— *The Habsburgs* (Londra, 1995).

Ordular Hakkında

Brzezinski, Richard, *Polish Armies 1569-1696 (1)*, Men-at-Arms 184 (Oxford, 2002).

—, *Polish Armies 1569-1696 (2)*, Men-at-Arms 188 (Oxford, 2002).

—, *Polish Winged Hussar 1576-1775*, Warrior 94 (Oxford, 2006).

Nicolle, David, *The Janissaries*, Elite 58 (Oxford, 1995).

— (çev. Özgür Kolçak), *Osmanlı Orduları 1300-1768*, Osprey Askerî Tarih Dizisi 14 (İstanbul, 2014).

Roberts, Keith *Matchlock Musketeer 1588-1688*, Warrior 43 (Oxford, 2002).

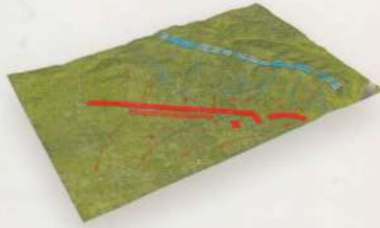
DİZİN

İllüstrasyon sayfaları **koyu renk** ile yazılmıştır.

Tarihin en büyük savaşlarının ayrıntılı dökümleri, hasım kuvvetlerin stratejileri, taktikleri, askerî harekâtın düğüm noktaları.

Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesi ve Orta Avrupa'ya yayılması, Viyana'nın alınması kararı, şehrin kuşatılması ve seferin neticesi

Renkli savaş sahneleri

3 boyutlu harekât haritaları

Fotoğraflar

Coğrafî haritalar

VİYANA 1683

Osmanlı ordularının 1526'da Macar krallığını yıkmasından beri, Devlet-i Aliyye'nin Avrupa'daki baş rakibi Habsburg imparatorluğuydu. Kanuni Sultan Süleyman, 1529'da Habsburg başkenti Viyana'yı 120.000 kişilik ordusuyla kuşatmış fakat başarılı olamamıştı. Bu olaydan 154 yıl sonra, 1682 yılı sonlarında, Sultan IV. Mehmed büyük rakibinin merkezini zapt ederek Orta Avrupa hâkimiyeti çekişmesini kesin bir sonuca bağlama kararını verdi. Osmanlıların o güne dek topladıkları en büyük ordulardan biri, 1683 yazında sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa komutasında Viyana kapılarına geri döndü ve dış tabyaları süratle ele geçirmeye koyuldu. Ne var ki sadrazamın bilmediği şey, Habsburg başkomutanı Charles de Lorraine ile Lehistan kralı III. Jan Sobieski'nin idaresindeki büyük bir imdat ordusunun üzerine gelmekte olduğuydu. 12 Eylül 1683 günü Osmanlı ordusuna saldıran bu kuvvet, tarihi şekillendiren bir zafere imza atarak kuşatmaya son verdiği gibi rakibini de darmadağın etti. 18. yüzyıl savaşları ve özellikle de Alman askeri tarihi konusundaki uzmanlığıyla tanınan Simon Millar, birbirinden çok farklı iki savaş tarzını, rakip komutanları ve orduları mercek altına aldığı eseriyle Osmanlı fetihler çağını kapatarak Habsburglara Macaristan'ın fetih kapısını açan bu tarihi dönüm noktasının canlı ve dengeli bir incelemesini sunuyor.

9 786053 325321

KDV dahil fiyatı
22 TL